Rok V WARSZAWA 1949 Nr 2

WIADOMOŚCI NARODOWEGO BANKU POLSKIEGO

TREŚĆ:

SYTUACJA EKONOMICZNA POLSKI W GRUDNIU 1948 r.

(Na podstawie informacji Wydziału Ekonomicznego i sprawozdań Oddziałów)

Wstęp. W miesiącu sprawozdawczym notowano ogólnie pomyślny rozwój życia gospodarczego, między innymi również na odcinku produkcji przemysłowej. Rozmiary produkcji ilościowej utrzymywały się przeważnie na poziomie miesiąca poprzedniego, względnie nawet go przekraczały, mimo mniejszej ilości dni roboczych. Miesięczne plany produkcji wykonane zostały przez poszczególne przemysły państwowe na ogół z mniejszą lub większą nadwyżką. Podobnie bardzo pomyślnie przedstawiał się rozwój życia gospodarczego w ciągu całego roku sprawozdawczego.

Rok 1948 stał pod znakiem widocznych postępów w dziedzinie uprzemysłowienia kraju, silnego wzrostu wytwórczości przemysłowej, pomyślnych zbiorów w rolnictwie, silnego wzrostu obrotów towarowych z zagranicą przy osiągnięciu równowagi bilansu handlowego oraz bardzo poważnych osiągnięć na odcinku handlu wewnętrznego, usprawnienia transportu, stabilizacji cen, zatrudnienia i podniesienia stopy życiowej szerokich mas pracujących.

Zwiększenie się potencjału gospodarczego kraju znalazło swój wyraz przede wszystkim w rekordowym dotychczas wzroście wytwórczości wszystkich poszczególnych gałęzi naszego przemysłu. W oparciu o rozszerzający się żywiołowo ruch współzawodnictwa pracy, przemysł nasz w 1948 r. potęgował swą wytwórczość z miesiąca na miesiąc. Szczególnie duży wzrost wytwórczości zaznaczył się w ostatnim kwartale 1948 r. w związku z zobowiązaniami przedkongresowymi. W konsekwencji powyższego roczny plan produkcji przemysłu państwowego został przeważnie znacznie przekroczony, przy czym meldunki o wykonaniu tego planu przez poszczególne zakłady względnie całe gałęzie przemysłu zaczęły napływać już od pierwszych dni listopada. Jednocześnie w 1948 r. nastąpił poważny wzrost wytwórczości przemysłu państwowego w stosunku do roku poprzedniego oraz silne przekroczenie poziomu produkcji przedwojennej.

Ogólny wzrost produkcji przemysłu państwowego wyniósł w 1948 r. w stosunku do 1947 r. ca 30%, w porównaniu do planowanych 23%. Poziom przedwojennej produkcji został przekroczony zdecydowanie już w 1947 r. Wartość globalnej produkcji przemysłowej wynosiła: w 1946 r. — 77%, a w 1947 r. — 107% wartości produkcji z 1937 r. W porównaniu do produkcji przedwojennej, wskaźnik wytwórczości przemysłu państwowego w końcu 1948 r. przekroczył już poziom 150. Należy tu podkreślić jednocześnie wzrost udziału procentowego produkcji dóbr inwestycyjnych wobec produkcji środków konsumcyjnych. W 1948 r. z globalnej produkcji przemysłowej wypadło na wytwórczość środków produkcyjnych 54%, zaś artykułów konsumcyjnych 46%; stosunek ten w 1937 r. przedstawiał się wręcz odwrotnie i wynosił dla produktów inwestycyjnych 47%, a środków spożycia 53%. Zwiększony stosunek procentowy produkcji środków wytwórczych kosztem konsumcyjnych w obecnym okresie należy uznać za czynnik wysoce dodatni i korzystny z punktu widzenia dalszego uprzemysłowienia kraju. Z drugiej strony należy podkreślić, że obok szybkiego tempa rozwoju produkcji środków

inwestycyjnych stanowiących podstawę dalszej industrializacji kraju, nastąpił w 1948 r. niemniej poważny wzrost produkcji podstawowych środków konsumcyjnych.

O rozwoju uprzemysłowienia kraju świadczy obok odbudowy zniszczeń i wzrostu ilościowego produkcji przemysłowej, również duża liczba nowych artykułów, które przed wojną nie były w kraju produkowane, a obecnie wytwarzane są masowo, względnie są w przygotowaniu do produkcji masowej, jak traktory, samochody ciężarowe, różne typy maszyn, szereg artykułów technicznych i chemicznych. W 1948 r. rozpoczęto produkcję m. in. nowych typów obrabiarek i silników, rudowęglowców, parowozów pośpiesznych, kopalnianych lokomotywek elektrycznych, sztucznej skóry i wełny, supertomasyny oraz nowych odmian barwników.

Silny rozwój współzawodnictwa pracy i ruchu racjonalizatorskiego w przemyśle w 1948 r. przyczyniły się zarówno do wzrostu wydajności pracy i ilości produkcji, jak również do podniesienia jakości produkowanych wyrobów, co m. in. wpłynęło na zwiększenie szans konkurencyjnych naszego eksportu na różnych rynkach zagranicznych.

Handel zagraniczny wykazywał w roku sprawozdawczym stały wzrost obrotów i wachlarza eksportowanych towarów oraz stałą tendencję do rozszerzania zasięgu stosunków wymiennych z poszczególnymi krajami europejskimi i pozaeuropejskimi. Wzrost ten rozpoczął się na większą skalę już we wrześniu 1947 r., kiedy w związku z likwidacją UNRRA oraz cofnięciem przez USA pomocy pounrrowskiej, został podjęty i konsekwentnie realizowany olbrzymi wysiłek w kierunku rozbudowy normalnych obrotów handlowych z zagranicą.

Rolnictwo nasze wykazało w 1948 r. poważne osiągnięcia produkcyjne, dzięki czemu uzyskaliśmy pełną samowystarczalność żywnościową, a na odcinku chlebowym nawet pewne nadwyżki dla celów eksportowych. W 1948 r. zbiory zbóż chlebowych były wyższe o ca 27% od przewidywanych a zarazem o ca 42% od wyników roku poprzedniego.

Straty wojenne w pogłowiu zwierzęcym nie są wprawdzie jeszcze wyrównane, jednak nastąpiła tutaj już bardzo poważna poprawa.

Osiągnięcia produkcyjne zawdzięcza rolnictwo w dużej mierze przemyślanej i rzeczowej polityce państwowej odnośnie zaopatrzenia rolnictwa w środki produkcyjne, dogodnym cenom dla rolnictwa na artykuły rolne i przemysłowe, odpowiedniej akcji kredytowania potrzeb wsi, organizowaniu ośrodków maszynowych, rozłożeniu ciężarów podatkowych, wzmożeniu kontraktacji poszczególnych upraw roślinnych i hodowli zwierzęcej oraz likwidacji odłogów.

Jednym z poważniejszych sukcesów gospodarczych w 1948 r. jest osiągnięcie pełnej stabilizacji cen wolnorynkowych przede wszystkim na odcinku wyrobów przemysłowych i rzemieślniczych. Do osiągnięcia tego przyczynił się zarówno pomyślny rozwój gospodarczy kraju i rosnąca masa towarowa, jako też uporządkowanie rynku towarowego drogą rozszerzenia społecznego aparatu handlowego, utworzenia kontroli administracyjno-społecznej nad handlem prywatnym, zwalczania spekulacji i przestrzegania przez sektor prywatny ustalonych cen.

Podniesienie stopy życiowej mas pracujących miała na celu również polityka pieniężna zmierzająca poprzez środki pieniężno-kredytowe do uruchomienia wszystkich rozporządzalnych środków rzeczowych w kraju i osiągnięcia maksymalnych wyników produkcji dóbr i usług. Należy podkreślić, że rok 1948 był jednocześnie okresem dalszego uporządkowania systemu bankowego i finansowego. W odniesieniu do struktury organizacyjnej i działalności banków poczyniono dalsze, poważne kroki w kierunku dostosowania się ściśle do nowych warunków i zadań gospodarczych kraju. Punkt ciężkości w działalności banków został przesunięty z dystrybucji kredytu na rozszerzoną kontrolę zużycia kredytów, obejmującą obok badania sposobu zużycia środków pieniężno-kredytowych również wnikanie głębsze i bardziej bezpośrednie w procesy produkcji i wymiany dóbr oraz usług. Reorganizacja aparatu bankowego wprowadziła ścisły podział kompetencji każdej z instytucji pieniężno-kredytowych. Utworzony na początku 1948 r. Społeczny Fundusz Oszczędnościowy dla gromadzenia środków pieniężnych na pokrycie potrzeb inwestycyjnych stał się jednocześnie skutecznym instrumentem regulowania podziału dochodu narodowego, w szczególności likwidacji przerostów konsumcyjnych niektórych grup społeczeństwa. Narzędziem realizacji sprawiedliwszego podziału dochodu narodowego stał się też nowy system podatkowy wprowadzający, celem ochrony jednostek najsłabszych finansowo, obniżenie podatku od wynagrodzeń oraz specjalne ulgi podatkowe dla przodowników pracy i pracowników mających na utrzymaniu rodziny. Dzięki dobrze skonstruowanemu systemowi podatko-

wemu, aparat skarbowy w 1948 r. zapewnił całkowitą równowagę budżetową oraz sfinansowanie inwestycji bez konieczności zadłużania się skarbu w Narodowym Banku Polskim.

1. **Przemysł węglowy** wykonał w grudniu 1948 r. miesięczny plan produkcji w 110,3%, przy wydobyciu w ciągu 23 dni roboczych 5,97 mil. ton węgla kamiennego.

Wydajność na robotniko-dniówkę wynosiła w miesiącu sprawozdawczym:

dla Zagłębia Górnośląskiego — 1.278 kg
,, ,, Dolnośląskiego — 0.725 ,,
dla całego przemysłu węglowego 1.232 kg

Ogólna wydajność na robotniko-dniówkę spadła w grudniu w porównaniu do poprzedniego miesiąca o 58 kg. Pierwsze miejsce pod względem wydajności zajmuje Zjednoczenie Chorzowskie, następnie idą Zjednoczenia: Katowickie, Rudzkie i Gliwickie.

Tabela 1

Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu węglowego
(w tys. ton)

Treść	Listopad 1948	Grudzień 1948	% wykon. planu w grudniu 1948 r.	Rok 1948 ogółem	% wykonania planu w 1948 r.	% wzrostu w 1948 r. 1947 = 100
Węgiel kamienny	6.537	5.969	110,3%	70.259	105	119
„ brunatny	444	433	122,3%	5.050	120	106
Brykiety z węgla kamiennego	62	51	102,7%	716	110	113
Koks przy kopalniach węgla kamien.	268	294	109,5%	3.228	108	115

Tabela 2

Produkcja przemysłu węglowego według Zjednoczeń w grudniu 1948 r.
(w tys. ton)

Zjednoczenie	Listopad 1948	Grudzień 1948	% wykonania planu w grudniu 1948 r.
Gliwickie	792	671	116,0
Rybnickie	609	581	114,2
Dąbrowskie	799	686	111,6
Bytomskie	624	564	111,3
Rudzkie	822	730	110,1
Jaworzn.-Mikołowskie	625	622	110,1
Dolnośląskie	274	291	109,9
Chorzowskie	695	637	109,9
Katowickie	685	615	106,3
Zabrskie	611	572	103,3
Razem	6.537	5.969	110,3

W roku 1948 utrzymała się nadal tendencja dynamicznego wzrostu wydobycia węgla kamiennego, istniejąca od pierwszych miesięcy po wyzwoleniu kraju. Miesięczna produkcja węgla z 5218 tys. t w grudniu 1947 r. wzrosła do 5969 tys. t w ostatnim miesiącu r. ub. Ogólne wydobycie węgla kamiennego w 1948 r. osiągnęło cyfrę 70,3 mil. t w porównaniu do 59,1 mil. t w 1947 r. Roczny plan wydobycia węgla kamiennego na 1948 r. został przekroczony o 4%, a w stosunku do wydobycia zeszłorocznego o 19%. Należy ponadto podkreślić, że w roku sprawozdawczym został po raz pierwszy przekroczony przedwojenny poziom wydobycia wszystkich kopalń węgla na całym obecnym terenie. Również i na odcinku produkcji pozostałych artykułów przemysłu węglowego zanotować można poważne osiągnięcia. Planowana produkcja koksu na 1948 r. wykonana została w 108% cyfrą 3228 tys. t przy czym przekroczono poziom zeszłoroczny o 15%; węgla brunatnego wydobyto 5 mil. t, czyli o 6% więcej niż w 1947 r., wykonując roczny plan produkcji w 120%. Realizacja rocznego planu produkcji brykietów i paku wyniosła 108%, smoły 114%, benzolu 113%, siarczanu amonu 110%.

Rezultaty powyższe osiągnięte zostały zarówno dzięki zwiększeniu liczby pracowników, jak i zwiększonej wydajności pracy w związku z żywiołowym ruchem współzawodnictwa pracy i czynem przedkongresowym oraz celowo i systematycznie prowadzoną akcją szkolenia zawodowego. Wydajność na robotniko-dniówkę wzrosła z 1147 kg w grudniu 1947 r. do 1232 kg w listopadzie 1948 r. Niemniej wielki wpływ na osiągnięcie wymienionych rezultatów w przemyśle węglowym wywarła znaczna poprawa na odcinku zaopatrzenia w kopalniaki i sprzęt techniczny.

Wśród najpoważniejszych robót inwestycyjnych przemysłu węglowego wymienić należy budowę magistrali piaskowej. Ma ona połączyć kopalnie Górnego Śląska z pustynią Błędow-

ską. Łączna długość magistrali wraz z bocznicami kopalnianymi wyniesie 150 km. Zagadnienie magistrali piaskowej jest dla przemysłu węglowego bardzo ważne, gdyż poszczególne kopalnie korzystają obecnie z lokalnych piaskowni, jakie są przeważnie na wyczerpaniu, albo też są w trakcie przechodzenia z systemu odbudowy na zawał do systemu podsadzkowego. System podsadzkowy zapewnia lepszą eksploatację, oszczędniejszą gospodarkę złożami oraz zmniejszenie szkód górniczych i niebezpieczeństwa w pracy. Z tego względu poważne koszty podsadzki płynnej opłacają się całkowicie.

W dziedzinie zbytu w 1948 r. osiągnięto już pełny stan nasycenia rynku krajowego, Zreorganizowano aparat dystrybucji, tworząc szeroko rozgałęzioną sieć własnych składów Centrali Zbytu Produktów Przemysłu Węglowego, dzięki czemu osiągnięto równowagę i dostateczne zaopatrzenie wszystkich odbiorców w węgiel. Eksport węgla w 1948 wzrósł również znacznie w stosunku do lat poprzednich, aczkolwiek dały się już odczuć pewne trudności wynikające z faktu osiągnięcia przez rynki europejskie pewnego stanu nasycenia wskutek napływu poważnych ilości węgla amerykańskiego w ramach planu Marshalla oraz rozpoczęcia eksportu węgla przez W. Brytanię.

2. Przemysł hutniczy. Plan produkcji ważniejszych artykułów przemysłu hutniczego w grudniu 1948 r. oraz w ciągu całego roku 1948 wykonany został w procentach następująco:

	listopad 1948 r.	grudzień 1948 r.	ogółem 1948 r.	% wzrostu w 1948 r. 1947 = 100
Koks	102,8	99,6	103	100
Surówka	113,1	110,4	105	131
Stal surowa	114,1	119,9	115	124
Wyroby walcowane	115,3	106,6	114	123
Wyroby kute i prasowane	109,8	116,1	120	147

Jak widzimy, plan za grudzień wykonany został w podstawowych działach produkcji, z wyjątkiem koksu, z dużą nadwyżką.

Plan produkcji Zjednoczonych Zakładów Metali Nieżelaznych wykonany został procentowo w grudniu 1948 r. oraz w ciągu całego roku 1948, jak następuje:

	listopad 1948 r.	grudzień 1948 r.	ogółem 1948 r.	% wzrostu w 1948 r. 1947 = 100
Cynk	118	120	110	132
Kwas siarkowy	107	106	103	115
Siarka elementarna	95	101	89	151
Ołów	105	105	113	150

Zjednoczone Zakłady Metali Nieżelaznych uruchomiły w dniu 15 grudnia 1948 r. częściowo nowy zakład elektrolizy miedzi. Uruchomienie tej produkcji winno przyczynić się do znacznych oszczędności w dewizach, gdyż zamiast miedzi w stanie gotowym, sprowadzać się będzie z zagranicy jedynie surowce.

W ciągu roku 1948 przemysł hutniczy poszczycić się może dużymi osiągnięciami. Roczny plan produkcji wykonany został już w listopadzie, a do końca roku osiągnięto poważne nadwyżki, przekraczając jednocześnie znacznie produkcję zeszłoroczną. Roczny plan wymienionych artykułów wykonano w granicach 105—120%. Produkcja koksu utrzymała się na poziomie zeszłorocznym. Szereg remontów baterii koksowniczych dobiega końca, tak że spodziewać się należy znacznego wzrostu produkcji tego artykułu w 1949 roku.

Wielki wzrost wytwórczości w stosunku do roku ubiegłego nastąpił również w hutnictwie metali nieżelaznych, Produkcja cynku, przekroczyła plan roczny o 10%, a produkcja ołowiu, o 13%.

Produkcja hutnicza we wszystkich działach a zwłaszcza w stalowniach przekroczyła już znacznie cyfry przedwojenne. W obecnej chwili Polska stoi, po Związku Radzieckim, na drugim miejscu na świecie pod względem stopnia przekroczenia przedwojennej produkcji hutniczej. W związku z wielkimi potrzebami inwestycyjnymi przewidywać należy dalszy jeszcze wzrost produkcji tego przemysłu.

Poważne osiągnięcia produkcyjne w przemyśle hutniczym w 1948 r. uzyskano m. in. dzięki poważnym inwestycjom na odcinku odbudowy i rozbudowy istniejących urządzeń oraz wskutek znacznej poprawy w dostawie surowców. Z szeregu poważnych inwestycji należy wymienić remont wielkiego pieca w Hucie Bankowej, uruchomienie wielkiego pieca martenowskiego w Hucie Bobrek, oddanie do użytku aglomerowni przy Hucie Kościuszko oraz uruchomienie szeregu pieców w zakładach produkcyjnych metali nieżelaznych.

W dziedzinie dostaw surowcowych sytuacja kształtowała się pomyślnie zarówno odnośnie rud pochodzenia krajowego jak i zagranicznego. Rudy z dostaw zagranicznych, głównie z ZSRR i Szwecji, odpowiadały zapotrzebowaniu, tak ilościowo, jak i jakościowo. Pewne trudności zanotowano na odcinku zaopatrzenia w złom.

Wzrost produkcji był ponadto w znacznej mierze wynikiem wzmożonej wydajności pracy. W ciągu pierwszych 10 miesięcy 1948 r. wzrost wydajności w całym przemyśle hutniczym wyniósł 16,7%. Rezultat ten należy z jednej strony przypisać stałej trosce przemysłu hutniczego o pracownika, z drugiej zaś wzmożonej akcji współzawodnictwa pracy. W ciągu roku sprawozdawczego ruch współzawodnictwa pracy przybrał w hutnictwie formy żywiołowe i masowe, obejmując z końcem 1948 r. przeszło 60% załogi hutniczej. Istnieją jednak zakłady, w których współzawodnictwo obejmuje już 90% załogi.

3. **Przemysł naftowy** wykonał w grudniu miesięczny plan wydobycia ropy naftowej w 112%, gazu ziemnego w 104%, produkcji gazoliny surowej w 114%. Produkcja produktów wyjściowych, tj. ropy i gazoliny utrzymała się na poziomie miesiąca ubiegłego. Przekroczenie planu wydobycia gazu ziemnego w listopadzie i grudniu ub. r. nastąpiło dzięki wzrostowi zapotrzebowaniu na ten artykuł w okresie zimowym.

Tabela 3

Wykonanie planu produkcji ważniejszych przetworów przemysłu naftowego w listopadzie i grudniu 1948 r.

Przetwory	% wykonania planu	
	w listopadzie 1948 r.	w grudniu 1948 r.
Benzyna	125	125
Nafta.	138	135
Olej gazowy	105	83
Oleje smarowe	151	147
Olej transformatorowy. .	120	148
Asfalt	87	94
Smary stałe.	204	202
Parafina	137	151
Koks	300	198

Procentowe wykonanie planu produkcyjnego benzyny i nafty w grudniu 1948 r. utrzymało się na poziomie miesiąca poprzedniego. Bardzo poważne nadwyżki w realizacji planów miesięcznych uzyskano na odcinku produkcji smarów i olejów, z wyjątkiem oleju gazowego, w związku ze zmniejszoną przeróbką ropy naftowej.

W miesiącu sprawozdawczym przemysł naftowy rozporządzał 2.611 szybami w tym 2.559 ropno-gazowymi i 52 gazowymi; w budowie i rekonstrukcji znajdowało się 19 szybów. Trudności w uzyskaniu potrzebnych dostaw stali narzędziowej do wyrobu świdrów i noży przyczyniły się do zmniejszenia osiągnięć wiertniczych.

Przemysł naftowy w 1948 r. charakteryzuje zwiększenie produkcji ropy i gazoliny, rozwiercenie poważnych złóż gazu ziemnego, zwiększenie ilości przerobionej ropy, osiągnięcie lepszej jakości produktów naftowych oraz powiększenie liczby poszukiwań nowych złóż ropy i gazu.

Roczny plan produkcji przemysłu naftowego został wykonany we wszystkich ważniejszych pozycjach w granicach 110% — 157%, z wyjątkiem wydobycia gazu ziemnego — 75%, w związku z nierównomiernym zapotrzebowaniem na ten artykuł w ciągu roku. Niemniej jednak wydobycie gazu ziemnego przewyższyło produkcję 1947 r. o 8%. Rozwiercenie poważnych złóż gazu zapewniło niezbędne rezerwy w okresie zwiększonego zapotrzebowania zimowego na cele opałowe oraz umożliwi w razie potrzeby zwiększenie dostaw dla celów przemysłowych.

Prace inwestycyjne kopalnictwa naftowego nad wierceniem i pogłębianiem licznych szybów przyniosły w rezultacie wydobycie ropy naftowej przekraczające wydobycie w 1947 r. Zwiększenie wydobycia ropy krajowej oraz importu ropy irańskiej przyczyniło się znacznie do nadzwyczaj silnego, zwłaszcza w II półroczu, rozwoju produkcji naszych rafinerii; plan roczny wykonano w 152%.

Plan zaopatrzenia rynku krajowego w 1948 r. w produkty naftowe został wykonany przez Centralę Przemysłu Naftowego z nadwyżką, przy czym reglamentacji podlegało jedynie zaopatrzenie w parafinę i asfalt.

Na rynkach zagranicznych występuje poważne zainteresowanie polskim olejem transformatorowym; eksportujemy go dość znaczne ilości. Z ważniejszych inwestycji wymienić należy rozszerzenie i zmodernizowanie rafinerii.

W toku są prace nad doprowadzeniem gazu ziemnego do Zagłębia Śląskiego i budową 5 stacji tankowania gazu. Ilość gazoliniarni wzrosła do 8. Centralne warsztaty naftowe wykonały kilka zespołów urządzeń do odgazolinowania ropy.

4. **Przemysł energetyczny.** Zakłady Centralnego Zarządu Energetyki wyprodukowały w grudniu 383 mil. kWh energii elektrycznej, osiągając

104,8% miesięcznego planu produkcji; plan roczny wykonały one już w dniu 15 grudnia.

Produkcja elektrowni o mocy zainstalowanej powyżej 1000 KW (zarówno podległych CZE jak i innych) przedstawiona jest w tabeli 4.

Tabela 4

Produkcja przemysłu energetycznego w listopadzie i grudniu 1948 r.

(Elektrownie o mocy zainstalowanej ponad 1000 KW)

Grupy elektrowni	Osiągnięta produkcja w mil. kWh	
	w listopadzie 1948 r.	w grudniu 1948 r.
Polska ogółem	724,8	711,0
w tym elektrownie:		
zawodowe	409,8	428,5
niezawodowe	315	282,5
Ziemie Dawne	506,1	503,4
w tym elektrownie:		
zawodowe	258,8	271,1
niezawodowe	247,3	232,3
Ziemie Odzyskane	218,7	207,7
w tym elektrownie:		
zawodowe	151,0	157,5
niezawodowe	67,7	50,2

W miesiącu sprawozdawczym przeprowadzono znaczne inwestycje na odcinku rozbudowy sieci. Uruchomiono linię wysokiego napięcia 110 KW Szczecin — Stargard — Białogard, jaka stanowi jeden z odcinków magistrali mającej połączyć elektrownie rejonu szczecińskiego z wielkimi elektrowniami Poznania i Gorzowa. Współpraca tych elektrowni zapewni zaopatrzenie w energię elektryczną terenów nadmorskich. Poza tym nowa linia pozwoli na przesyłanie nadwyżek produkcyjnych elektrowni białogardzkiej — do Szczecina.

Produkcja energii elektrycznej wyniosła w 1948 r. 7,4 mlrd. kWh, w tym produkcja CZE— 4 mlrd. kWh wobec globalnej produkcji w 1947 r. 6,6 mlrd. kWh. Produkcja 1948 r. przekroczyła przedwojenną (1938 r.) o 95% i jest wyższa od przedwojennej produkcji energii elektrycznej Szwajcarii i Czechosłowacji. W porównaniu do 1938 r. wykorzystanie mocy dyspozycyjnej wzrosło w Polsce obecnie już dwukrotnie. Podczas gdy w latach 1933 — 1937 r. produkowano na głowę ludności do 110 kWh to w 1947 r. osiągnięto już 275 kWh, a w 1948 r. aż 315 kWh, czyli o 285% więcej aniżeli przed wojną. W 1948 r. na 235 zakładów o mocy zainstalowanej ponad 1000 KW było 95 elektrowni zawodowych i 140 niezawodowych. Te ostatnie pozostawały w dyspozycji poszczególnych zakładów przemysłowych, jak kopalni węgla, hut, fabryk chemicznych i włókienniczych, cukrowni, cementowni i innych.

W związku z porządkowaniem gospodarki na odcinku energetycznym CZE przeprowadził w 1948 r. akcję przejmowania i eksploatacji elektrowni samorządowych. Koncentracja produkcji i dystrybucji energii elektrycznej w ręku państwa podniosła sprawność w zaspokajaniu potrzeb energetycznych przemysłu i innych odbiorców.

W dziedzinie inwestycji energetyka notuje w 1948 r. poważne osiągnięcia w rozbudowie systemu sieciowego i zwiększenie mocy instalacyjnej zakładów energetycznych. Oddano do użytku następujące linie: 110 KW Stalowa Wola — Starachowice, wspomnianą już linię 110 KW Szczecin — Białogard oraz szereg mniejszych. Uruchomienie fragmentu tzw. »Szyny Śląskiej« — linii 110 KW umożliwiło przesyłanie rezerwy mocy z Dolnego Śląska na Śląsk Opolski, odciążając w ten sposób elektrownie Górnego Śląska.

Czołową inwestycją 1948 r. była budowa wielkiego nowoczesnego kotła Elektrowni Łódzkiej, którego uruchomienie ma doniosłe znaczenie dla całego przemysłu łódzkiego. Uruchomiono w Będzinie turbozespół o mocy 172 tys. KW. W Elektrowni Warszawskiej — turbozespół o mocy 15 tys. KW. Inwestycja w Będzinie pozwoliła na dalszą rozbudowę sieci energetycznej Zagłębia Dąbrowskiego.

W ramach współpracy polsko-czeskiej przystąpiono do budowy wspólnej elektrowni w Dworach pod Oświęcimiem. Eksport energii elektrycznej z innych ośrodków do Czechosłowacji utrzymał się na poziomie ub. roku. Uruchomiono ponadto szereg nowych elektrowni o małej mocy, przewidzianych do eksploatacji w r. 1949. W r. 1948 zelektryfikowano ponad 1.200 wsi, wobec 600 zelektryfikowanych w roku ubiegłym.

5. Przemysł metalowy. Przekroczył w grudniu 1948 r. planowaną produkcję miesięczną w znacznej większości poszczególnych działów wytwórczych. Przemysł ten wykazał również w całym 1948 r. na ogół bardzo dobre rezultaty.

W tabeli 5 podajemy zarówno osiągnięcia przemysłu metalowego w grudniu 1948 r. jak i w całym 1948 r. w porównaniu do wyników z 1947 r.

Produkcja przemysłu metalowego w Polsce w grudniu 1948 r. osiągnęła największe rezultaty w dziedzinie fabrykacji niektórych gatunków obrabiarek takich, jak strugarki (160% planu), wytaczarki (208%) i frezarki (156%).

Tabela 5 **Produkcja niektórych wyrobów Zakładów Centralnego Zarządu Przemysłu Metalowego.**

Wyszczególnienie	Miara	Wykonano w grudniu 1948 r.	Wykonano w całym 1947 r.	Wykonano w całym 1948 r.	% wykonania planu w całym 1948 r.	% wzrostu w 1948 r. 1947 r. = 100
1. Obrabiarki do metali i drzewa	sztuk	439	2.736	3.672	107	134
2. Wagony osobowe	„	18	102	192	102	188
3. Węglarki	„	1.077	11.188	14.816	112	132
4. Motocykle	„	819	2	2.110	70	105500
5. Maszyny rolnicze	„	33.031	23.049	40.026	94	118
6. Liny	ton	670	7.490	8.385	114	112
7. Wkręty kolejowe	„	807	7.460	9.037	147	121
8. Krosna	sztuk	23	472	617	62	131
9. Głowice Eickhoffa	„	6	43	78	177	181

Również i w dziedzinie środków transportowych plan przewidziany na grudzień 1948 r. został w niektórych asortymentach znacznie przekroczony. Ilość wykonanych parowozów wąskotorowych w miesiącu sprawozdawczym osiągnęła rekordową cyfrę 600% planu. Produkcja wagonów towarowych wyniosła 160%, a motocykli 221% planu. Ważne jest, że trudności przy produkcji motocykli zostały pokonane, dzięki czemu plan produkcji motocykli na rok 1949 będzie mógł być wykonany normalnie.

Wysoko przekroczony został plan tonażowy wytwórczości maszyn i narzędzi rolniczych (115%); ilościowo wykonano 84% ponieważ produkowano jednostki większe.

Ogólna produkcja całego przemysłu metalowego w 1948 r. wynosi około 135% produkcji z 1937 r. Produkcja obrabiarek wzrosła o blisko 90% w stosunku do 1937 r. i jest czterokrotnie wyższa od polskiej produkcji przedwojennej. W dziedzinie transportu produkujemy obecnie znacznie więcej lokomotyw i 20 razy więcej węglarek niż w 1938 roku. Prócz tego w 1948 r. rozpoczęto produkcję samochodów ciężarowych i motocykli. W Polsce montowane są obecnie fabryki, jakie mają w niedługim czasie przejść na produkcję taśmową samochodów. Również i produkcja maszyn rolniczych znacznie wzrosła w 1948 r. w porównaniu do 1947 r. Produkujemy obecnie blisko 3 razy więcej maszyn rolniczych niż przed wojną. Ponieważ produkowana obecnie w Polsce ilość maszyn rolniczych zupełnie wystarcza na zapotrzebowanie wewnętrzne, wysiłek CZPM poszedł w 1948 r. głównie w kierunku zarówno ulepszenia ich jakości jak i wypuszczenia na rynek nowych typów maszyn rolniczych, jakie dotychczas zmuszeni byliśmy importować z zagranicy.

Polska produkcja maszyn włókienniczych zaspokaja już obecnie zapotrzebowanie wewnętrzne. Maszyny te są również eksportowane. Jakość ich nic nie ustępuje maszynom zagranicznym.

W okresie sprawozdawczym wyprodukowano następujące nowe wytwory: maszyny parowe do rudowęglowca o mocy 1300 KM, samochody ciężarowe. Prócz tego produkowano elektryczne lokomotywy kopalniane, nadwozia autobusów, kotły do parowozów przemysłowych, świdry nowych wymiarów, nowe typy dłut, brzeszczoty do pił, noże specjalne itd.

Wzrost zatrudnienia w przemyśle metalowym w 1948 r. w porównaniu do 1947 r. wyniósł około 33%. Fabryki podległe Centralnemu Zarządowi Przemysłu Metalowego zatrudniają obecnie około 160 tysięcy pracowników. Wydajność pracy wykazuje stałą tendencję zwyżkową, nie tylko w porównaniu do lat ubiegłych i okresu przedwojennego ale również w samym 1948 r., i tak wydajność robotników produkcyjnych wzrosła w IV kwartale 1948 r. w stosunku do 1-szego kwartału o 5,5%.

6. Przemysł elektrotechniczny, podległy Centralnemu Zarządowi Przemysłu Elektrotechnicznego, wykonał plan produkcyjny za rok 1948 z dużymi nadwyżkami.

W poniższych tabelach podajemy wyniki cyfrowe osiągnięte przez ten przemysł w ciągu grudnia 1948 r. oraz w ciągu całego 1948 roku, w porównaniu do wyników osiągniętych w 1947 r.

Tabela 6 **Produkcja przemysłu elektrotechnicznego w 1948 r. według Zjednoczeń** (w tonach)

Zjednoczenie	Wykonano w grudniu 1948 r.	Wykonano w całym 1947 r.	Wykonano w całym 1948 r.	% wykonania planu w 1948 r.	% wzrostu w 1948 r. 1947 r. = 100
Przem. Maszyn Elektr.	658	3.502	6.410	103	183
„ Aparatów	529	2.615	5.084	125	194
Kabli i przewodów	2.670	20.326	29.052	125	143
Ogniw i akumulat.	868	5.799	9.928	114	171
Lamp elektrycznych	66	302	620	120	205
Teletechniczne	72	289	673	109	233
Radiotechniczne	47	300	530	80	177

Tabela 7 **Produkcja przemysłu elektrotechnicznego w 1948 r. według asortymentów**

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Wykonano w grudniu 1948 r.	Wykonano w roku 1947	Wykonano w roku 1948	% wykonania planu w 1948 r.	% wzrostu w 1948 r. 1947 r. = 100
Maszyny wirujące	sztuk	2.732	14.373	25.647	124	178
Transformatory	„	200	1.429	6.150	205	430
Liczniki i zegary elektryczne	ton	23	113	229	104	203
Sprzęt instalac. i oświetleniowy	„	424	2.277	4.252	98	186
Kable i przewody	„	2.311	17.480	23.927	124	137
Baterie i ogniwa	„	182	1.346	1.520	39	113
Żarówki oświetleniowe	1000 szt.	2.076	10.903	18.734	119	172
Aparaty telefoniczne	sztuk	8.571	14.330	59.537	174	415
Odbiorniki	„	7.393	7.387	29.425	84	398

Produkcja przemysłu elektrotechnicznego osiągnęła w miesiącu sprawozdawczym najlepsze rezultaty w dziedzinie teletechniki (218% planu) oraz w dziedzinie kabli i przewodów (130% planu). Z wyjątkiem Zjednoczenia Przemysłu Radiotechnicznego, jaki ze względu na zależność od dostaw zagranicznych wykonał plan produkcyjny jedynie w 78%, wszystkie inne zjednoczenia wykonały go z poważnymi nadwyżkami (przeciętnie 131% planu). Rezultaty grudniowe były więc najlepsze w porównaniu do osiągnięć we wszystkich innych miesiącach 1948 r. Zanotowano jednocześnie poważny wzrost wydajności pracy.

Przechodząc do omówienia rocznej produkcji przemysłu elektrotechnicznego należy przede wszystkim stwierdzić, że zaplanowany na 1948 r., wzrost produkcji o blisko 50% w stosunku do roku poprzedniego był dość powszechnie uważany pierwotnie za zbyt optymistyczny, niemniej został on na ogół wykonany z nadwyżkami. Osiągnięcie to jest tym istotniejsze dla przemysłu polskiego, że branża elektrotechniczna była ze wszystkich gałęzi naszego przemysłu najbardziej zniszczona przez okupanta. Wiele fabryk i zakładów trzeba było tu uruchamiać od początku. Prócz tego ze znacznym wzrostem uprzemysłowienia kraju chłonność rynku polskiego na artykuły elektrotechniczne wzrosła zupełnie niewspółmiernie w stosunku do przedwojennej. Dlatego też pomimo tak doskonałych rezultatów produkcyjnych, osiągniętych przez poszczególne Zjednoczenia przemysłu elektrotechnicznego w 1948 r., odczuwa się w dalszym ciągu niedostateczną podaż niektórych artykułów elektrotechnicznych. Na początku 1948 r. stosunkowo najbardziej dawał się odczuwać brak wszelkiego rodzaju żarówek i lamp oświetleniowych, luka ta jednak została w ciągu roku zapełniona w związku z uruchomieniem 2 nowych fabryk polskich żarówek, jednej dzięki maszynom uzyskanym z darów UNRRA, drugiej zmontowanej z maszyn importowanych od Philips'a z Holandii.

Następną przyczyną trudności była rozwijająca się stosunkowo szybciej produkcja wszelkiego rodzaju kabli i przewodów elektrycznych w porównaniu do znacznie mniejszej produkcji bardziej skomplikowanych maszyn i narzędzi elektrotechnicznych. Spowodowało to konieczność uruchomienia nowej fabryki, jaka powstała w 1948 roku i ma być częściowo uruchomiona

w końcu 1949 r. Produkcja nowych ciężkich maszyn elektrycznych budowanych w oparciu o licencje czeskie zapełni dotkliwe luki, jakie w dalszym ciągu powodują trudności w realizacji planów elektryfikacji kraju.

Wzrost produkcji przemysłu teletechnicznego (1947 r. = 100) wyniósł w 1948 r. 233% — był to jeden jeszcze więcej sukces polskiego przemysłu elektrotechnicznego. W okresie 1937—1946 r. ilość aparatów telefonicznych w Polsce na 100 mieszkańców zmniejszyła się o 0,71, chociaż w innych krajach liczba ta znacznie wzrosła w porównaniu do 1937 r. Nic też dziwnego, że wysiłki przemysłu teletechnicznego musiały nadrobić poważne straty spowodowane wojną i okupacją. Obecnie polskie wytwórnie aparatów telefonicznych całkowicie zaspokajają zapotrzebowanie rynku krajowego w granicach istniejącej sieci telefonicznej. Produkcja przemysłu teletechnicznego w Polsce według cen podstawowych z 1937 r. wynosiła w 1945 r. 0,4 mil., w 1946 r. — 2,6 mil., w 1947 r. — 12,4 mil. a w 1948 r. — 22,2 mil. zł. Przemysł ten uległ w 1948 r. poważnej reorganizacji. W latach 1945—1947 zorganizowany był w dwóch resortach, a mianowicie w Ministerstwie Przemysłu i Handlu (Zjednoczenie Przemysłu Teletechnicznego) oraz w Ministerstwie Poczt i Telegrafów (Państwowe Zakłady Tele-i Radiotechniczne). Z dniem 1 lipca 1948 r. Z. P. T. przejęło PZTR dzięki czemu obie te instytucje znalazły się pod wspólnym kierownictwem.

Ogółem przemysł elektrotechniczny wykonał w 1948 r. 52.599 ton wytworów w porównaniu do 33.133 ton w 1947 r., czyli że wzrost (1947= 100) wyniósł 171%.

7. **Przemysł chemiczny.** W grudniu plan został wykonany przez całość przemysłu chemicznego w 121%. Szczegółowe cyfry produkcji osiągnięte zostały w dwu kluczowych dziedzinach, a mianowicie w dziedzinie produkcji kwasu siarkowego i sody surowej. Poważny wzrost w porównaniu z poprzednim miesiącem wykazuje nadto produkcja kwasu solnego, sody kaustycznej, soli glauberskiej, saletrzaku, koksu, elektrod węglowych i kwasu octowego.

Jedynie w produkcji sody surowej i kalcynowanej plan nie został wykonany, a to na skutek niedotrzymania terminów dostawy dóbr inwestycyjnych przez dostawców zagranicznych.

W grudniu ukończono w przemyśle chemicznym kilka ważnych prac inwestycyjnych, mających znaczny wpływ na podwyższenie zdolności produkcyjnej niektórych działów produkcji.

Z nowych działów wytwórczych wymienić należy podjętą w Mościcach produkcję woskolu surowego, w wytwórni zaś przemysłu gumowego produkcję rękawic pięciopalcowych.

W ciągu roku 1948 przemysł chemiczny ma do zanotowania poważne osiągnięcia. Już w listopadzie 1948 r. wykonał on jako pierwszy—roczny plan produkcji. W porównaniu do r. 1947 produkcja kwasu solnego wzrosła o 54%, opon samochodowych o 86%, barwników o 47%, a mydła do prania o 183%. Na szczególne podkreślenie zasługuje wzrost produkcji nawozów sztucznych, stosowanych przez rolnictwo na coraz to większą skalę. W roku 1948 wyprodukowano 158 tys. t azotniaku, wobec 121 tys. t w 1947 r. a 68 tys. t w r. 1937. Produkcja superfosfatu mineralnego 279 tys. t przekroczyła poziom zeszłoroczny o 52%, saletrzaku i saletry amonowej — o 78%.

Tabela 8

Produkcja ważniejszych artykułów Centralnego Zarządu Przemysłu Chemicznego w grudniu 1948 r. w tonach (dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Listopad 1948 r.	Grudzień 1948 r.	% wykonania planu w grudniu 1948 r.	Rok 1948 produkcja ogółem	% wykonania w 1948 r.	% wzrostu w 1948 r. 1947 = 100
Kwas solny w przeliczeniu na 100%	439	554	156	5.881	128	154
Soda surowa	16.051	16.899	87	187.929	98	132
„ kalcynowana	9.414	9.017	76	109.063	95	122
„ kaustyczna	3.964	4.755	107	47.770	108	155
Karbid	12.816	12.256	115	149.932	121	123
Azotniak	11.761	10.428	114	158.242	116	131
Superfosfat	34.689	31.235	105	279.654	104	152
Mydło do prania	1.640	1.400	98	18.975	105	283
Smoła surowa	1.952	2.335	122	17.100	126	144

Przemysł chemiczny zawdzięcza poważne osiągnięcia produkcyjne z jednej strony szerokiej akcji współzawodnictwa pracy, z drugiej zaś, rozbudowie istniejących zakładów produkcyjnych. Wymienić tu należy przede wszystkim rozbudowę zakładów chemicznych w Dworach, Chorzowie i Mościcach oraz sieci gazociągów dalekosiężnych na Śląsku.

W dziedzinie zbytu w wielu wypadkach produkty krajowe zastępują już dotychczas importowane artykuły zagraniczne. Organizacja aparatu eksportowego oraz poprawa jakości eksportowanych artykułów chemicznych, przyczyniły się do znacznego wzrostu wywozu polskich chemikaliów za granicę.

8. Przemysł mineralny. Wartość produkcji przemysłu mineralnego w grudnia osiągnęła 21,0 mil. zł wg cen podstawawych z 1937 r., co oznacza wykonanie planu w 128%.

Wytwórczość ważniejszych artykułów przemysłu mineralnego w grudniu przekroczyła poważnie miesięczny plan produkcji z wyjątkiem produkcji cementu w związku z sezonowym ograniczeniem ruchu budowlanego.

zdawczego, z wyjątkiem zaopatrzenia w gliny i wyroby ogniotrwałe oraz w piasek dla hut szkła. Wielkiej wagi było odkrycie złóż wysokogatunkowego gipsu alabastrowego w Nowym Lądzie. Przeprowadzane badania nad wykorzystaniem gruzu do produkcji cegły dały pomyślne wyniki. Produkcję cegły gruzo-wapniowej będzie można uruchomić na większą skalę w krótkim czasie i przy mniejszych nakładach niż przy zakładaniu nowych cegielni ceramicznych. Możliwości produkcyjne są obliczane na 700 mil. sztuk rocznie.

Na uwagę zasługuje wywóz cementu, który obok węgla jest najważniejszą pozycją polskiego eksportu. W 1948 r. eksport cementu przekroczył 420 tys. ton, przy czym głównymi odbiorcami były następujące kraje: ZSRR, Brazylia i Argentyna. C.Z.P. Mineralnego eksportował również szkło i artykuły ceramiczne do U.S.A., Anglii, Holandii. Polska porcelana i fajans zdobyły rynek brazylijski. Należycie zorganizowana godspodarka odpadkami użytkowymi pozwoliła na wywóz tłuczki szklanej, artykułu, który do 1939 r. importowaliśmy z zagranicy.

Tabela Nr 9

Produkcja ważniejszych wytworów przemysłu mineralnego.

Nazwa artykułu	Listopad 1948 r.	Grudzień 1948 r.	% wykonania planu w grudniu 1948 r.	Produkcja w 1948 r.	% wykonania planu w 1948 r.	% wzrostu w 1948 r. 1947 = 100
Wapno palone (t)	46.361	42.057	179	618.759	165	160
Cement (t)	118.660	67.105	65	1.809.256	109	119
Szkło okienne (tys. m^2)	1.005	1.118	119	10.690	111	129
Cegła (tys. szt.)	24.551	18.480	113	236.979	126	142
Papa smołowana (t)	1.061	758	138	12.806	107	122

Roczny plan produkcji zakładów Centralnego Zarządu Przemysłu Mineralnego został wykonany już w dniu 5 listopada 1948 r. Wartość produkcji w 1948 r. wyniosła 270 mil. zł (dane prowizoryczne) wg cen podstawowych z 1937 r. wobec 210 mil. zł w 1947 r.

Podukcja ważniejszych artykułów przemysłu mineralnego przekroczyła plan roczny w granicach 9% — 65%, a wytwórczość roku poprzedniego o 19% — 60%.

Okresem najbardziej intensywnej produkcji były II i III kwartał, co się tłumaczy nasileniem prac budowlanych w tym okresie. W zaopatrzeniu przemysłu mineralnego w surowce i materiały zaznaczyła się poprawa w ciągu roku sprawo-

Z ważniejszych inwestycji w przemyśle mineralnym należy wymienić odbudowę wielkiej cementowni w Opolu — Porcie, o zdolności produkcyjnej 350 tys. ton rocznie. Cementownia ta, ze względu na ogromne złoża surowców jak i na doskonałe warunki transportowe Odrą do Szczecina, może się stać poważnym eksporterem cementu.

9. Przemysł drzewny. Wartość produkcji zakładów podległych Centralnemu Zarządowi Przemysłu Drzewnego wyniosła w grudniu 1948 r. 10,7 mil. zł wg cen podstawowych z 1937 r., utrzymując się na poziomie poprzedniego miesiąca. Miesięczny plan produkcji został wykonany w 115%.

Tabela 10

Wartość produkcji Centralnego Zarządu Przemysłu Drzewnego według Zjednoczeń
(w tys. zł według cen podstawowych z 1937 r.)

Zjednoczenie	listopad 1948 r.	grudzień 1948 r.
Dolnośląskie	1.897	1.648
Krakowsko-Śląskie	1.373	1.253
Mebli giętych	832	840
Zachodnie	1.991	1.977
Centralne	966	985
Pomorskie	3.085	3.205
Mazurskie	761	740

Ziemiach Odzyskanych, gdzie znajduje się około 50% posiadanych przez CZPD zakładów drzewnych, przemysł drzewny stoi wyżej pod względem technicznym. Charakterystyczne jest, że realizowane i planowane zamierzenia inwestycyjne CZPD koncentrują się niemal w całości na Ziemiach Zachodnich. Do największych inwestycji w 1948 r. należy uruchomienie Fabryki Sklejek, Oklein i Płyt Stolarskich w Piszu o produkcji rocznej 12 tys. m^3 dykty przy zatrudnieniu 1000 robotników. W Morągu znajduje się w budowie fabryka sklejek; będzie

Tabela 11

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu drzewnego w 1948 r.

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Grudzień 1948 r. Produkcja	Grudzień 1948 r. % wykonania planu miesięcznego	Produkcja w 1948 r.	% wykonania planu w 1948 r.	% wzrostu w 1948 r. 1947 = 100
Sortymenty tarte:	m^3	18.175	119	177.016	144	232
a) deski miękkie	„	11.892	108	135.450	145	226
b) „ twarde	„	4.098	176	35.648	125	234
Skrzynie:	szt.	149.357	159	1.152.434	55	142
a) skrzynie duże	„	8.886	—	325.840	—	—
b) „ małe	„	140.471	—	826.594	—	—
Meble gięte	„	62.542	99	668.385	135	118
Krzesła	„	49.600	92	564.448	136	112
Beczki	„	19.094	135	169.591	132	183
Sklejki i płyty stolarskie	m^3	1.870	129	12.925	85	195

W miesiącu sprawozdawczym najpoważniejszy wzrost zaznaczył się w produkcji skrzyń oraz beczek do ciał stałych.

W 1948 r. Centralny Zarząd Przemysłu Drzewnego przekroczył plan roczny w 122%. Wartość produkcji wyniosła 108,6 mil. zł wg cen podstawowych z 1937 r. wobec 70,3 mil. zł w 1947 r.

Największe osiągnięcia produkcyjne obserwujemy w produkcji sortymentów tartych, sklejek, płyt stolarskich oraz beczek.

Wzrost produkcji przemysłu drzewnego zwiększył odpowiednio stan zatrudnienia w zakładach CZPD., jaki w styczniu 1948 r. wyniósł 16096 pracowników, w grudniu 18877, wzrosła również wydajność pracy.

W związku z akcją oszczędnościową w produkcji przemysłu drzewnego zwrócono szczególną uwagę na racjonalne wykorzystanie drewna w drodze rozszerzenia zakresu przeróbki surowca w poszczególnych zakładach, np. uruchamiając przy tartakach fabryki skrzyń i wełny drzewnej oraz beczkarnie.

W okresie powojennym przemysł drzewny w Polsce przekształcił się z półrzemiosła w prawdziwy, seryjnie pracujący przemysł. Na ona posiadała zdolność produkcyjną zbliżoną do fabryki w Piszu. W Dobroczycach na Dolnym Śląsku uruchomiono Centralne Zakłady Przeróbki Drewna.

W roku sprawozdawczym państwowy przemysł drzewny eksportował meble gięte, stolarkę oraz dyktę. Głównymi odbiorcami była Anglia i Holandia.

10. Przemysł włókienniczy. Działalność Centralnego Zarządu Przemysłu Włókienniczego szła w okresie sprawozdawczym głównie w kierunku osiągnięcia wyższej wydajności, w wyniku czego osiągnięto jej wzrost, w porównaniu z III kwartałem 1948 r. o 6%. Równocześnie rozpoczęto realizować hasło oszczędzania surowca w sensie jak najbardziej ekonomicznego jego wykorzystania.

Należy podkreślić poprawę na odcinku zaopatrzenia przemysłu włókienniczego w surowiec, zwłaszcza krajowy, między innymi w IV kwartale otrzymano: lnu o 24% a konopi o 30% więcej niż w kwartale ubiegłym. Zaopatrzenie w kazeinę także całkowicie pokrywało zapotrzebowanie pomimo zwiększonej produkcji wełny — wipolenu.

Stan zatrudnienia na 31. XII. 1948 r. wyniósł 339998 osób, z czego 310202 pracowników fizycznych i 29796 umysłowych. Stan ten, w porównaniu z III kwartałem, wzrósł o 14772 osoby w wyniku zwiększenia się planu produkcji oraz szkolenia pracowników w związku z powiększeniem planów produkcyjnych na rok 1949.

Wyniki produkcji w miesiącu sprawozdawczym oraz w roku 1948 obrazuje tabela 12.

Tabela 12 **Produkcja przemysłu włókienniczego** (dane prowizoryczne)

Rodzaj przemysłu i artykuł	Jedn. miary	Grudzień 1948		1948 r.	
		Ilość	% wyk. planu	Ilość	% wyk. planu
Bawełniany:					
przędza cienkoprzęd.	ton	396	105	4.775	121
„ odpadkowa	„	786	113	8.813	136
tkaniny bawełniane.	tys. m	30.201	114	343.197	109
Wełniane:					
przędza zgrzebna. .	ton	2.065	101	24.498	106
„ czesankowa	„	671	109	7.976	117
tkaniny wełniane. .	tys. m	3.663	103	41.895	105
Włókien łykowych:					
tkaniny lniane. . .	„	2.514	120	31.964	123
„ jutowe . .	„	923	121	20.640	69
Włókien sztucznych					
włókien czesankow..	ton	1.103	124	10.827	122
przędza »Artex« . .	„	35	135	369	125

Ogólny plan produkcji przemysłu włókienniczego wykonano w grudniu 1948 r., w 116%, przy czym ogólna wartość produkcji wyniosła 206,4 mil. zł (według cen podstawowych z 1937 r.).

Wykonanie miesięcznego planu produkcji w poszczególnych przemysłach włókienniczych przedstawiało się w grudniu następująco:

Przemysł	bawełniany	117,7%
,,	wełniany	104,8%
,,	włókien łykowych	125,0%
,,	jedwabn.-galanter.	119,0%
,,	włókien sztucznych	119,7%
,,	art. i tkanin techn.	114,3%

Import surowców dla przemysłu włókienniczego w grudniu 1948 r. wyniósł: bawełna 4221 ton, wełna 1817,7 t, czesanka 229,8 t, len 448 t, celuloza 1000 t, szmaty wełniane 33 t, szmaty bawełniane 77 t, odpadki 23 t i juta 48 t.

Produkcja branży włókienniczej wykazuje od zakończenia wojny stałą tendencje wzrostu. Produkcja tkanin bawełnianych wzrosła z 207 mil. m w 1946 r. do 257 mil. m w 1947 r. i 343 mil. m w roku sprawozdawczym. Równie w wysokim stopniu wzrosła produkcja tkanin wełnianych i jedwabnych; w stosunku do roku ubiegłego wzrost w 1948 r. stanowił dla tkanin wełnianych 29%, a tkanin jedwabnych 45%. Należy podkreślić, że produkcja 1948 r. przekroczyła znacznie poziom przedwojenny. Miesięczna produkcja tkanin bawełnianych wynosiła w październiku 1937 r. ca 25,8 mil. m, natomiast w tym samym miesiącu w roku sprawozdawczym 31,5 mil. m. Dla tkanin wełnianych odpowiednie cyfry wynoszą 3,3 mil. m i 3,8 mil. m, a dla tkanin jedwabnych 2,1 mil. m i 3,0 mil. m. Jeszcze większy wzrost produkcji w 1948 r. w porównaniu do 1937 r. wypada na głowę ludności, wynosi on bowiem dla tkanin wełnianych 48%, bawełnianych 69%, jedwabnych 78%, lnianych 150%.

Wzrostowi produkcji w przemyśle włókienniczym w 1948 r. towarzyszyło jednocześnie dążenie do wykonania planów—jakościowego i asortymentowego, co zostało uwieńczone poważnymi wynikami. Osiągnięcia na odcinku podniesienia jakości w 1948 r. przedstawiały się dla tkanin następująco. W ogólnej sumie tkanin bawełnianych było tkanin I gatunku w styczniu 61%, w październiku 65,5%. Odpowiednie cyfry dla tkanin lnianych stanowiły 77% i 84%, a dla tkanin wełnianych 82,8% i 86,5%.

Poważne osiągnięcia produkcyjne—ilościowe i jakościowe—przemysł włókienniczy zawdzięczał w 1948 r. lepszemu wykorzystaniu parku maszynowego i podniesieniu wydajności pracy w związku z dwoma głównymi elementami — z masowym ruchem współzawodnictwa pracy i ruchem wielowarsztatowym.

11. Przemysł odzieżowy. Prace Centralnego Zarządu Przemysłu Odzieżowego w IV kwartale 1948 r. szły w kierunku podniesienia jakości produkcji, usprawnienia zaopatrzenia oraz dystrybucji.

Zaopatrzenie w surowce oraz dodatki nie nasuwało trudności z wyjątkiem braku odpowiednich materiałów do produkcji guzików (np. masy perłowej). Braki te wyrównano surowcami zastępczymi.

Stan parku maszynowego był zadowalający. Uruchomiona produkcja maszyn do szycia (stenówek) przez przemysł krajowy pozwala przewidywać, że sytuacja na tym odcinku ulegnie znacznej poprawie.

Stan zatrudnienia na 31. XII 1948 r. wyniósł 42.544 osoby, z czego 38.774 pracowników fizycznych i 3.770 umysłowych, przy czym 70% pracowników obejmowało współzawodnictwo pracy.

Wartość wykonanej produkcji w IV kwartale 1948 r. wyniosła zł 69. 795.000 (wg cen 1937 r.). Plan produkcji przemysłu odzieżowego wykonano w miesiącu październiku w 122,8%, listopadzie w 125,8%, grudniu w 126,5%.

12. Przemysł papierniczy. Wyniki produkcji w dziale wytwórczym przemysłu papierniczego w miesiącu sprawozdawczym przedstawione są w tabeli 13.

Tabela 13

Produkcja przemysłu papierniczego
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Grudzień 1948 r.		1948 r.	
	Ilość	% wyk. planu	Ilość	% wyk. planu
Miazga drzewna . . .	8.772	104	104.936	105
Celuloza sulfitowa . .	6.586	121	79.562	121
„ natronowa .	2.875	89	35.830	96
Papier.	21.075	117	245.675	112
Tektura	3.031	167	32.343	106

W miesiącu sprawozdawczym wzrosła znacznie produkcja tektury a to dzięki uruchomieniu w ubiegłym okresie fabryki tego artykułu w Tarnówce.

Stan zatrudnienia na dzień 31. 12. 1948 r. w porównaniu z III kwartałem wzrósł o 205 osób i wyniósł 27.496 pracowników fizycznych i 3.593 umysłowych. Ruch wzpółzawodnictwa pracy rozwijał się nadal pomyślnie i objął ponad 50% pracowników. Było czynnych 92 przedsiębiorstwa.

W IV kwartale zaopatrzenie zakładów w surowce nie nastręczało trudności z wyjątkiem zaopatrzenia fabryki w przybory biurowe i techniczne, w drewno szlachetne (cedrowe, gumowe). Pewne trudności miały także miejsce, jeśli chodzi o artykuły techniczne i chemikalia pochodzenia zagranicznego.

W roku 1948 produkcja przemysłu papierniczego kształtowała się znacznie pomyślniej niż w latach ubiegłych. Plan wytwórczości wykonano w większości artykułów z mniej lub więcej poważną nadwyżką. Przeciętna produkcja w porównaniu z ubiegłym rokiem wzrosła o 20%.

Na specjalne podkreślenie zasługuje wzrost produkcji miazgi drzewnej — 104,9 tys. ton w 1948 r., wobec 87,7 tys. ton w roku ubiegłym, a 69 tys. ton w roku 1937. Produkcja papieru ogółem przewyższała również poziom przedwojenny, podobnie zresztą jak w roku ubiegłym, wykazując dalszy wzrost w roku sprawozdawczym o 41 tys. ton do 245 tys. ton. Jeszcze większy wzrost produkcji osiągnięto odnośnie tektury, worków papierowych i pudełek P.M.T. Pewien spadek natomiast, spowodowany przejściowym brakiem odpowiednich części wymiennych do maszyn, zanotowano na odcinku wytwórczości zeszytów i brulionów. Drugim mankamentem przemysłu papierniczego był fakt, że ogólnemu wzrostowi produkcji nie towarzyszyło polepszenie się jakości, szczególnie w zakładach na Ziemiach Odzyskanych.

Należy podkreślić, że w roku 1948 po raz pierwszy w okresie powojennym papier znalazł się na listach towarowych umów handlowych z zagranicą po stronie naszego eksportu. Możliwości eksportowe tego artykułu w razie poprawy jakości są duże.

W zakresie zaopatrzenia w niezbędne surowce, sytuacja przemysłu papierniczego znacznie się poprawiła, zwłaszcza na odcinku produkcji celulozy. Trzeba nadmienić, że w związku z powiększeniem remanentów surowca, zapewniono fabryce ciągłość produkcji.

13. Przemysł skórzany. Plan produkcji przemysłu skórzanego w miesiącu sprawozdawczym wykonany został ogólnie z nadwyżką, Podkreślić należy zwiększenie wydajności gotowej skóry z surowca, przy czym kontynuowano prace w kierunku poprawy jakości produkcji.

Stan zatrudnienia na dzień 31.XII.1948 r. wyniósł ogółem 18491 osób z czego 16410 pracowników fizycznych i 2081 umysłowych. Czynnych było 99 zakładów.

W IV kwartale zebrano 5992,3 ton skór surowych wagi solonej, wykonując plan w 139,6%. Szczególnie wzrósł znacznie skup skór bydlęcych w III kwartale. Osiągnięta nadwyżka na tym odcinku pokryła częściowo niedobór importu skór surowych. Na odcinku skór niereglamentowych podkreślić należy w dalszym ciągu poważne rezultaty zbiórki skór baranich i zajęczych. W dziale skupu skór szlachetnych Centrala Skór Surowych odczuwa silną konkurencję kuśnierzy i fabryk prywatnych.

W dziale przemysłu obuwianego plan grudniowy wykonano w 119%. Produkcja obuwia wyniosła w tym okresie 2201 tys. par. C.Z.P.S. dąży do skoncentrowania produkcji obuwia w zakładach większych, pracujących systemem taśmowym. Pięć mniejszych fabryk obuwia o zdolności produkcyjnej ponad 20 tys. par przekazano Dyrekcji Przemysłu Miejscowego.

Dla usprawnienia zaopatrzenia przedsiębiorstw obuwiowych w skóry zaprowadzono rejonowe zaopatrzenie fabryk bezpośrednio z zakładów garbarskich.

W IV kwartale wykonano nowe wzory obuwia ze świńskiej skóry, jakie będą produkowane w 1949 r.

Wyniki produkcji poszczególnych działów przemysłu skórzanego w miesiącu sprawozdawczym i w 1948 r. obrazuje następujące zestawienie.

Tabela 14

Produkcja ważniejszych działów przemysłu skórzanego w grudniu 1948 r.
(dane prowizoryczne)

Artykuł	Jedn. miary	Grudzień 1948 r. Ilość uzyskana	Grudzień 1948 r. % wykonania planu	1948 r. Ilość wykonana	1948 r. % wykonania planu
Produkcja garbarska					
Ogółem w przeliczeniu......	t	3.467,9	121	36.107	113
Produkcja ważniejszych gatunków skóry					
podeszwowych.......	t	892,3	122	9.236	120
wierzchnich.........	tys. m²	139,8	125	1.560	123
juchtowych.........	t	160,2	138	1.420	109
technicznych........	t	44,8	144	446	120
blankowych.........	t	25,6	183	191	133
Produkcja obuwia					
ogółem............	tys. par	688,0	122	7.947	119
w tym skórzane.......	„ „	451,9	118	4.938	125
Produkcja artyk. technicznych . .	t	31,6	123	352	127
skóry rękawicz....	t	6,6	112	98	—
rękawiczek......	tys. par	14,8	101	162	116
chemikaliów garbar.. .	t	54,9	95	660	140

Przemysł skórzany wykazał w roku sprawozdawczym w porównaniu do ubiegłego bardzo silny wzrost produkcji, głównie dzięki wprowadzeniu racjonalizacji pracy i produkcji zautomatyzowanej, komasacji zakładów wytwórczych oraz lepiej zorganizowanej zbiórce skór w kraju i zwiększeniu importu surowców zagranicznych.

Produkcja garbarni w przeliczeniu na skóry surowe zwiększyła się z 19,1 tys. ton w 1947 r. do 36,1 tys. ton w 1948 r., czyli o 89%, przy czym odnośnie skór podeszwowych o 114%. Wytwórczość skór technicznych wzrosła w tym czasie prawie sześciokrotnie do 446 ton. Obuwia ogółem wyprodukowano 7.947 tys. par, tj. o 22% więcej niż w 1947 r., przy czym obuwia skórzanego nawet o 57% więcej. Rozpoczęto na większą skalę produkcję surowców garbarskich pomocniczych, sprowadzanych dotychczas głównie ze Szwecji, wykonując tu plan roczny w 140%. Ogólny plan produkcji rocznej przemysłu skórzanego za rok 1948 został wykonany przeważnie ze znacznymi nadwyżkami w poszczególnych artykułach. Należy przy tym nadmienić, że w porównaniu do okresu przedwojennego udział produkcji maszynowej w ogólnej produkcji wzrósł poważnie.

14. Przemysł konserwowy. Państwowy przemysł konserwowy wyprodukował w grudniu 1948 r. 1.360,2 ton konserw owocowo-warzywnych, 2,761,3 ton konserw mięsnych i 298,9 ton konserw rybnych. Ogółem jest to najwyższe przekroczenie planu miesięcznego w ciągu 1948 r.

Tabela 15

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu konserwowego w 1948 r. (w tonach)
(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Grudzień 1948 r.	Produkcja w 1948 r.	% wykonania planu w 1948 r.	% wzrostu w 1948 r. 1947=100
Branża mięsna:				
Tłuszcze świeże.....	213	1.190	149	82
„ topione.....	142	1.502	210	238
Wędliny........	140	1.961	86	128
Bekony.........	293	7.178	120	2.564
Wyroby pekl. i wędzone .	35	729	134	149
Konserwy mięsne.....	763	5.515	110	181
Mięso w połówkach....	266	6.187	248	88
Branża owoc.-warzywna:				
Marmolady i powidła...	623	5.166	156	170
Konserwy owocowe....	4	572	45	57
Branża rybna:				
Konserwy rybne.....	260	1.379	134	266

Centralny Zarząd Przemysłu Konserwowego wykonał plan produkcji na rok 1948 w 110,7% osiągając łączną wartość wyprodukowanych artykułów w wysokości 69,3 mil. zł wg cen podstawowych z 1937 r. wobec 43 mil. zł w roku poprzednim.

Z sumy 68,3 mil. zł — przypada na branżę mięsną 50,1 mil. zł, na owocowo-warzywną — 14,3 mil. zł, a reszta na rybną 3,9 mil. zł.

Niektóre pozycje, jak np. bekony i szynki w puszkach stanowią nowy dział produkcji uruchomiony na większą skalę w roku sprawozdawczym.

W związku ze wzmożoną produkcją stan zatrudnienia w państwowym przemyśle konserwowym wzrósł w ciągu roku 1948 z 4800 na 6800 pracowników.

15. Przemysł fermentacyjny. Miesięczny plan produkcji przemysłu fermentacyjnego w grudniu został na ogół wykonany, przy czym produkcja octu i słodu przekroczyła poważnie wytwórczość miesiąca poprzedniego.

Tabela 16

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu fermentacyjnego

(dane prowizoryczne)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Osiągnięta produkcja		% wykonania planu w grudniu 1948 r.
		listopad 1948	grudzień 1948	
Piwo . . .	hl	64.000	60.000	90
Wino . . .	„	3.515	2.044	84
Ocet . . .	„	8.987	9.551	156
Słód . . .	ton	3.557	4.500	104

Roczny plan produkcji przemysłu fermentacyjnego został zrealizowany już 3 grudnia. Wartość całorocznej produkcji wyniosła ok. 100 mil. zł wg cen podstawowych z 1937 r., co stanowi poważny wzrost w stosunku do osiągniętej w 1947 r. sumy 78,5 mil. zł. Tabela 17 ilustruje wzrost produkcji w podstawowych działach przemysłu fermentacyjnego w 1948 r.

Tabela 17

Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu fermentacyjnego w 1948 r.

Wyszczególnienie	Jedn. miary	Produkcja w 1948 r.	% wykonania planu w 1948 r.	% wzrostu w 1948 r. 1947 = 100
Piwo	hl	1.298.000	108	108
Wino . . .	„	26.582	115	172
Ocet	„	91.863	128	127
Słód	ton	29.327	114	151

Największy sukces odniósł przemysł fermentacyjny w produkcji wina; wzmożona produkcja pozwoliła na zmniejszenie importu tego artykułu. Na wzrost produkcji octu wpłynęły m. in. takie czynniki, jak dostateczne zaopatrzenie w spirytus potrzebny do produkcji, maksymalne wykorzystanie zdolności produkcyjnej octowni oraz poczynione inwestycje, m. in. uruchomienie 5 nowych wytwórni.

Aparat produkcyjny przemysłu fermentacyjnego powiększył się w roku sprawozdawczym o szereg zakładów. Należy tu wymienić przede wszystkim Zakłady Przetwórstwa Owocowego w Winiarniach k. Warki, o zdolności produkcyjnej 1 mil. l płynnego owocu. W toku są prace nad odbudową słodowni w Głubczycach i Elblągu oraz rozbudową wytwórni win we Wrocławiu.

Eksport słodu wyniósł w roku sprawozdawczym ok. 3 tys. ton. W ciągu kampanii 1948/49 roku planuje się wzrost wywozu tego artykułu do wysokości 18 tys. ton.

Na uwagę zasługuje wzrost spożycia poszczególnych artykułów przemysłu fermentacyjnego w roku sprawozdawczym w porównaniu z rokiem poprzednim.

16. Przemysł spożywczy wyprodukował w grudniu 1948 r. ogółem artykułów spożywczych 23.842 t o wartości 28 mil. zł wg cen podstawowych z 1937 r., wykonując plan miesięczny w 117,9%.

Tabela 18 **Produkcja państwowego przemysłu spożywczego z podziałem na Zjednoczenia.**

Zjednoczenie	Wartość produkcji w tys. zł 1937 r.			
	w 1947 r.	w listopadzie 1948 r.	w grudniu 1948 r.	w 1948 r.
cukrownicze	49.881	6.023	6.063	62.130
drożdżowe	10.006	1.059	1.797	13.826
olejarskie	53.138	14.509	11.406	130.369
surogatów kawy i namiastek spożywczych . . .	37.088	7.033	5.798	62.118
ziemniaczane	8.181	4.166	2.494	18.073
Ogółem, . .	158,294	32.790	27.558	286.516

Poszczególne zjednoczenia przekroczyły znacznie grudniowe plany produkcji — przemysł drożdżowy przekroczył plan miesięczny aż o 48%. Produkcja ważniejszych artykułów przemysłu spożywczego przekroczyła na ogół produkcję ubiegłego miesiąca, co ilustruje tabela 19.

Tabela 19 **Produkcja ważniejszych artykułów państwowego przemysłu spożywczego w grudniu 1948 r.** (w tonach)

Rodzaj artykułu	W listopadzie w 1948 r.	W grudniu w 1948 r.	Produkcja w 1948 r.	% wykonania planu w 1948 r.	% wzrostu w 1948r. 1947 = 100
cukierki i czekolada	1.239	1.242	13.013	140	121
makaron	664	648	7.049	117	130
drożdże prasowane	446	981	5.637	101	99
olej surowy	2.266	2.912	32.715	107	209
„ rafinowany	3.193	2.274	27.477	116	151
margaryna	1.720	1.305	13.884	139	1.630
surogaty kawy	2.221	2.267	23.593	157	165
mączka ziemniaczana	11.482	5.094			

Produkcja państwowego przemysłu spożywczego osiągnęła w 1948 r. poważny sukces w stosunku do roku poprzedniego — wartość produkcji wg cen podstawowych z 1937 r. wynosiła w 1947 r. — 158,2 mil. zł zaś w 1948 r. wzrosła do 286,5 mil. zł przekraczając plan roczny w 122%.

Przyczyną osiągnięć produkcyjnych przemysłu spożywczego w 1948 r. był przede wszystkim wzrost produkcji w przemysłach, które w roku ubiegłym walczyły z dużymi trudnościami surowcowymi, tj. w branży olejarskiej, ziemniaczanej oraz surogatów kawowych. W zakresie zaopatrzenia w surowce krajowe przemysł spożywczy przeszedł na system kontraktacji podstawowych roślin przemysłowych (ziemniak, rzepak, cykoria), uniezależniając się w ten sposób od przypadkowych tendencji w podaży tych surowców na wolnym rynku.

Na rozwój przemysłu olejarskiego decydujące znaczenie miało zwiększenie dostaw z zagranicy. Dostawy krajowe również wzrosły dzięki urodzajowi rzepaku ozimego i jarego oraz zwiększeniu obszaru uprawy.

Obok przemysłu olejarskiego najpoważniejszy sukces osiągnęła wytwórczość Zjednoczenia Przemysłu Ziemniaczanego: w r. 1947 przerób ziemniaków wyniósł 71.146 ton, w r. 1948 wzrósł zaś do 222.606 ton.

Przeprowadzane inwestycje w 1948 r. we wszystkich branżach przemysłu spożywczego dotyczyły odbudowy i rozbudowy, względnie budowy szeregu nowych fabryk, magazynów, zbiorników oleju i chłodni. Inwestycje te podwyższyły znacznie zdolność produkcyjną margarynowni, krochmalni i fabryk kawy.

17. Przemysł miejscowy. W roku 1948 rozpoczęto akcję usprawnienia przemysłu miejscowego. Podstawę do reorganizacji dały zarządzenia Ministerstwa Przemysłu i Handlu z czerwca 1948 r., zrównujące przemysł miejscowy z przemysłem państwowym, zorganizowanym w Centralne Zarządy, tzw. przemysłem kluczowym i polecające Centralnym Zarządom kierowanie zamówień również do przemysłu miejscowego. Nastąpiło jednocześnie skoordynowanie produkcji przemysłu miejscowego z przemysłem kluczowym, celem usunięcia dotychczasowych wypadków dublowania wytwórczości. Uwzględniono również możliwość przesunięć masowej produkcji pewnych drobnych artykułów z przemysłu kluczowego do przemysłu miejscowego; współpraca obu przemysłów idzie w kierunku wytwarzania artykułów pomocniczych przez przemysł miejscowy dla przemysłu kluczowego.

W działalności inwestycyjnej uwzględniono na pierwszym miejscu województwa najmniej uprzemysłowione, stwarzając w ten sposób nowe możliwości zatrudnienia nadmiaru sił roboczych w ośrodkach miejskich i wiejskich.

Przemysł miejscowy wykonał plan roczny w 121%, Wartość produkcji 1948 r. wynosiła 137,3 mil. zł (dane szacunkowe) wg cen podstawowych z 1937 r. wobec 105,2 mil. zł osiągniętych w 1947 r.

Tabela 20 przedstawia wzrost produkcji w poszczególnych branżach.

Tabela 20

Wartość produkcji przemysłu miejscowego w tys. zł wg cen podstawowych.

Branża	1947 r.	1948 r.
Chemiczna	18.076	
Drzewna	12.231	
Elektrotechniczna	1.438	671
Matalowa	41.695	
Mineralno-Budowlana	11.911	10.837
Papiernicza	4.107	
Skórzana	608	952
Włókiennicza	15.178	18.036
Fermentacyjna		

Największe rozmiary produkcji wykonały branże: metalowa, chemiczna i włókiennicza, a po przeprowadzonych pracach usprawniających w połowie roku, również drzewna i papiernicza.

18. Rzemiosło. Na początku 1948 r. rzemiosło liczyło 138.613 zakładów rzemieślniczych przy zatrudnieniu 312.907 osób. Do końca roku liczba zakładów wzrosła do 150.305, a zatrudnienie do 331.975 osób. Zakłady te zrzeszone były w 1.718 cechach branżowych.

Przeprowadzona w roku sprawozdawczym reorganizacja rzemiosła, włączająca go do Narodowego Planu Gospodarczego, miała na celu m. in. usprawnienie działalności zrzeszeń rzemieślniczych. Opracowana nowa lista rzemiosł umożliwiła wielu osobom różnych zawodów, pozostającym dotychczas poza rzemiosłem, wejście do istniejących obecnie zrzeszeń rzemieślniczych. W omawianym okresie nastąpiło wzmożone poza tym organizowanie pomocniczych spółdzielni rzemieślniczych i pracy wśród rzemiosła usługowego, jak spółdzielni naprawkowych, krawieckich, szewskich, fryzjerskich. Pierwsze spółdzielnie rzemieślnicze rozpoczęły swą pracę w Łodzi, Chorzowie, Krakowie i Bydgoszczy.

Zorganizowanie produkcji drobnych warsztatów rzemieślniczych w spółdzielnie przypadło w udziale powołanej do życia w 1948 r. Spółdzielczo-Państwowej Centrali Rzemieślniczych Spółdzielni Cechowych; przejęła ona agendy prowadzone dotychczas przez Rzemieślniczą Centralę Zaopatrzenia i Zbytu. Do zadań nowopowstałej Centrali należy koordynowanie i nadzorowanie działalności gospodarczej zrzeszonych członków, prowadzenie handlu hurtowego na odcinku zaopatrzenia członków w surowce, organizowanie zbytu wyrobów oraz powoływanie nowych spółdzielni. Produkcja rzemieślnicza zostaje włączona do ogólnego planu gospodarczego. Pozwoli to na regulowanie rodzaju i wielkości produkcji, na racjonalne zaopatrzenie rzemiosła w surowiec oraz na organizację zbytu wykluczającą przypadkowość, dowolność cen i handel łańcuszkowy. Na koniec 1948 r. nowa Rzemieślnicza Centrala zrzeszała 243 rzemieślnicze spółdzielnie cechowe obejmujące około 30 tys. warsztatów, czyli 20% istniejących warsztatów rzemieślniczych w Polsce.

Centrala opiera swoją działalność na transakcjach wiązanych, nader korzystnych dla rzemiosła z uwagi na uniezależnienie go od wahań sezonowych w zaopatrywaniu w niezbędny surowiec.

Akcja wiązana na odcinku produkcji nakładowej wszelkich wyrobów rzemieślniczych, a przede wszystkim konfekcji, obuwia i galanterii skórzanej, przybiera coraz większe rozmiary, obejmując tak coraz większe warsztaty rzemieślnicze jak również i szerokie rzesze rzemieślników drobnych. I tak np. na terenie poznańskiego Oddziału Rzemieślniczej Centrali transakcje wiązane objęły już ponad 450 warsztatów szewskich, tapicerskich i bieliźniarskich.

Należy zaznaczyć, że w II półroczu wydano 15.251 kart rzemieślniczych, przeprowadzono 6.217 egzaminów mistrzowskich oraz zarejestrowano 19.013 umów o naukę rzemiosła.

W związku z dokonanym rozgraniczeniem przedsiębiorstw na przemysłowe i rzemieślnicze, do przemysłu włączono 195 przedsiębiorstw zatrudniających ogółem ponad 3 tys. pracowników, do rzemiosła zaś przeszło 8.300 zakładów liczących ogółem około 19 tys. osób. W przeniesieniu przedsiębiorstw z rzemiosła do przemysłu największy udział wziął okręg łódzki (67 przedsiębiorstw o 1632 pracownikach). Z przemysłu do rzemiosła najwięcej przedsiębiorstw przeszło w okręgu poznańskiej Izby Przemysłowo-Handlowej (1.938 zakładów zatrudniających ponad 4.853 osoby)

Jeśli chodzi o wartość produkcji rzemiosła, to w r. 1948 wyniosła ona ponad 100.492 mil. zł oraz wartość usług — 34.416 mil. zł. Osiągnięte rezultaty okazały się zgodne z przewidywanymi.

19. Rolnictwo. W trzecim, powojennym roku gospodarczym rolnictwo nasze wykazało poważne osiągnięcia produkcyjne, umożliwiające osiągnięcie pełnej samowystarczalności żywnościowej, zniesienie reglamentacji zasadniczych artykułów, a nawet uzyskanie pewnych nadwyżek na eksport.

W 1948 r. zbiory wyniosły około 11 mil. ton głównych zbóż, w tym przeszło 7,5 mil. ton zbóż chlebowych, tj. o 42% więcej niż w roku poprzednim. Spadek wydajności zbóż z ha, jaki wystąpił szczególnie ostro w 1946 r. został zdecydowanie zlikwidowany. Przeciętny plon pszenicy z ha był równy przedwojennemu i wynosił 11,8 q, a przeciętny plon żyta z ha przewyższał wydajność lat przedwojennych osiągając 12,5 q. Natomiast w przeciwieństwie do zbóż urodzaj na ziemniaki w 1948 r. zupełnie nie dopisał i był znacznie niższy od przeciętnej normy urodzaju. Ziemniakom zaszkodziła zarówno wiosenna susza, jak i nadmiar wilgo-

ci w niektórych okresach lata, a przede wszystkim szeroko rozpowszechnione w 1948 r. choroby wirusowe, jakie wyrządziły szkody stosunkowo znaczne. Nawet ziemniaki zakwalifikowane wiosną jako zdrowe i nadające się na sadzeniaki dały w rezultacie plon zarażony chorobami wirusowymi.

Straty wojenne w pogłowiu zwierzęcym nie zostały jeszcze pokryte, jakkolwiek i tutaj nastąpiła znaczna poprawa. Rok 1948 w stosunku do poprzedniego notuje dalszy wzrost: bydła rogatego około 25%, owiec około 43%, trzody chlewnej — 8%, kur blisko 90%. Pogłowie zwierząt domowych na koniec 1948 r. wynosiło w tys. sztuk.

konie	— 2.310
bydło rogate	— 5.750
trzoda chlewna	— 3.165
owce	— 1.410
kozy	— 735

Drobiu spisano 45.860 tys. sztuk.

Omówione osiągnięcia produkcyjne zawdzięcza rolnictwo obok czynników przyrodniczych również polityce państwowej, wyrażającej się w akcji kredytowania wsi, ustalania dogodnych cen dla rolnictwa na artykuły rolne i przemysłowe, organizowania ośrodków maszynowych; polityce podatkowej, szerszemu stosowaniu nawozów sztucznych i ziarna selekcyjnego, wzmożeniu kontraktacji poszczególnych upraw roślin, hodowli zwierzęcej oraz likwidacji odłogów.

Wyrazem udanych wysiłków w kierunku zwiększenia mechanizacji w rolnictwie jest wzrost parku traktorowego w 1948 r. do ca 14,5 tys. sztuk zamiast przewidywanych 12,6 tys. sztuk. Stan traktorów z roku poprzedniego został przekroczony ponad 20%. Z wymienionej liczby traktorów w 1948 r. na majątki państwowe przypadało ca 13,3 tys. sztuk a na ośrodki maszynowe 1.150 sztuk. W porównaniu do roku 1947 park traktorowy w ośrodkach maszynowych zwiększył się więcej niż trzykrotnie.

Duże znaczenie dla przyszłej mechanizacji rolnictwa posiada stały wzrost produkcji krajowej różnych maszyn rolniczych przy jednocześnie zwiększonym ich przywozie z zagranicy. Import większych maszyn rolniczych z ZSRR i Czechosłowacji w 1948 r. dla ośrodków maszynowych wyniósł ca 3,3 tys. sztuk. Wzrost parku traktorowego oraz import koni poprawiły poważnie zaopatrzenie rolnictwa w siłę pociągową, co wpłynęło m.in. na dalszą likwidację odłogów.

Likwidacja odłogów w 1948 r. przyniosła dalsze powiększenie ziemi uprawnej.

Dzięki pomocy państwa odłogi zmniejszyły się w 1946 r. do 5.958 tys. ha, w 1947 r. do 2.497 tys. ha, a w roku 1948 już do 1.148 tys. ha, co stanowi już tylko 9% ziemi ornej. W ten sposób odłogi, jakie w 1945 r. stanowiły niemal połowę ziemi ornej, w 1948 r. stanowią mniej niż jedną dziesiątą, przy czym całkowita ich likwidacja nastąpi w 1949 r.

Ogólna powierzchnia upraw wzrosła w 1948 r. do ca 14,3 mil. ha przekraczając przewidywania o ca 2%, W wyniku tego powierzchnia upraw ważniejszych ziemiopłodów zbliża się do przedwojennej, np. żyta — 95,1%, ziemniaków — 90%. Pszenica wykazuje nawet przekroczenie przedwojennej powierzchni — 103%. Na szczególną uwagę zasługuje poważne rozszerzenie plantacji roślin przemysłowych zwłaszcza buraka cukrowego.

W kampanii 1948 r. przerobiono 41.643 tys. q buraków, a więc o 7.216 tys. q więcej niż w roku ubiegłym. Przemysł cukrowniczy wyprodukował 624.375 t czystego cukru wobec 520 tys. ton planowanych. Należy podkreślić, że już w okresie kampanii 1948 r. wyprodukowaliśmy ilość cukru planowaną na rok 1948/9. Rynek krajowy został całkowicie nasycony cukrem, spożycie zaś na głowę ludności przekracza o ponad 5 kg spożycie przedwojenne, osiągając 17 kg na głowę.

Akcja kontraktacji nie tylko stanowi sama w sobie bazę surowcową dla przemysłu rolnego ale również pozwala na eksport i wpływa w poważnym stopniu na stabilizację cen na rynku wewnętrznym. W 1947 r, akcja kontraktowania roślin zbożowych i przemysłowych objęła ogółem 253 tys. ha, w 1948 — 336 tys. ha, na rok 1949 planuje się obszar 520 tys. ha. Uprawa obejmowała najważniejsze rośliny oleiste, włókniste, przemysłowe, lecznicze. Wartość zakontraktowanej produkcji roślinnej w 1948 r. stanowiła ogółem ca 33,5 mlrd zł wobec 23 mlrd w 1947 r.

Dzięki zorganizowanej akcji kredytowania drobnego rolnictwa i gospodarstw państwowych wzrosło znacznie zużycie nawozów sztucznych z 627 tys. ton w 1947 r., do 708 tys. ton 1948 r. W porównaniu do odpowiedniego okresu w 1947 r. zużycie to wzrosło w 1948 r. w od-

niesieniu do nawozów fosforowych o ca 20%, potasowych o ca 35%, azotowych o ca 36%.

Na uwagę zasługują jeszcze przemiany w zakresie spółdzielczości wiejskiej i osiągnięcia w dziedzinie regulacji rzek, osuszania gruntów uprawnych, łąk i pastwisk.

Na odcinku spółdzielczości wiejskiej dokonano zmian przełomowych mających na celu likwidację spekulacji odnośnie zbytu i zaopatrzenia wsi. Rok 1948 stanowił jednocześnie pierwszy okres tworzenia różnego typu spółdzielni produkcyjnych w rolnictwie, mających podnieść zdecydowanie i ostatecznie na wyższy poziom dobrobyt i kultrę mas wiejskich.

W dziedzinie prac melioracyjno-ochronnych w 1948 r., wykonano rzeczne wały przeciwpowodziowe, zabezpieczające przed wylewami ca 20 tys. ha. Dzięki przeprowadzonej w roku sprawozdawczym melioracji podstawowej, zaistniała możliwość osuszenia ca 100 tys. ha gruntów uprawnych. Ponadto odwodniono systemem melioracyjnym na obszarze ogólnym ponad 250 tys. ha, w tym 55 tys. ha na Żuławach.

20. Leśnictwo. Rok 1948 notował poważne osiągnięcia w dziedzinie leśnictwa na odcinku produkcji drewna i zalesienia terenów. W wyniku akcji zalesieniowej uzyskano 88,5 tys. ha terenów zalesionych, wykonując plan w 114%. Obecnie powierzchnia lasów obejmuje 6,1 mil. hektarów.

Produkcja drewna w roku sprawozdawczym wyniosła 10,5 mil. m^3 tj. 105% planowanego wyrębu lasów. Z ogólnej ilości surowca drzewnego otrzymano 4,9 mil. m^3 surowca tartacznego i budowlanego, 1,6 mil. m^3 kopalnianego, 1,4 mil. m^3 papierówki i 47 tys. m^3 surowca zapałczanego.

Plan przetarcia w 459 tartakach należących do Lasów Państwowych wykonano w 122%, osiągając 3.733 tys. m^3. Fabryki dykty wyprodukowały 19,5 tys. m^3 dykty. Należy podkreślić znaczny udział Lasów Państwowych w odbudowie wsi; dostawy surowca i tarcicy iglastej na ten cel wyniosły 420 tys. m^3.

Plan inwestycyjny leśnictwa na 1948 r. dotyczył przede wszystkim odbudowy i rozbudowy zakładów przemysłu drzewnego.

21. Rybołówstwo. Połowy bałtyckie w grudniu 1948 r. w porównaniu do poprzedniego miesiąca, osiągnęły znacznie wyższy poziom, głównie dzięki poprawie warunków atmosferycznych.

		1948 rok	
		listopad	grudzień
ogółem	w tonach	1.677,5	1.989,3
w tym:	dorsz	1.146,7	1.492,9
	płoć	226,1	164,3
	sandacz	71,0	114,4
	stornia	57,5	—
	leszcz	47,9	58,7
	inne	128,3	159,0

Rynek krajowy wykazywał w grudniu nadal zwiększoną chłonność. Zaopatrzenie ludności w ryby morskie było dostateczne.

Gospodarka rybna w Polsce w roku 1948 osiągnęła poważne sukcesy zarówno na odcinku połowów jak i przetwórstwa. Ogółem w 1948 r. w połowach bałtyckich i dalekomorskich osiągnięto 48.328 t ryb, co w stosunku do 1947 r. stanowi wzrost o 8.839 t ryb. Połowy bałtyckie stanowiły 38.318 t z czego 82% przypadło na dorsza, dostarczanego na rynek krajowy w stanie świeżym i wędzonym oraz stanowiącego jeden z główniejszych artykułów naszego eksportu. Połowy dalekomorskie, głównie na śledzie, zostały zrealizowane z nadwyżką osiągając 110% planu.

Rekordowymi miesiącami połowów były sierpień i wrzesień. Na podkreślenie zasługuje fakt, że począwszy od sierpnia część trawlerów rozpoczęła wyładunki swych połowów w Szczecinie, gdzie została uruchomiona nowa baza rybacka. Kontynuuje się obecnie zapoczątkowane przed wojną zarybienie jezior narybkiem węgorza, siei, sielawy i szczupaka.

Produkcja ryb słodkowodnych zaspokaja obecnie nie tylko wewnętrzne potrzeby aprowizacyjne ale pozwala również przeznaczyć nadwyżki na eksport.

W produkcji stawowej zasadniczą pozycję stanowi karp, którego wyłowiono około 5 mil. kg. Obszar naszych stawów rybnych wynosi łącznie około 75 tys. ha.

Jeśli chodzi o produkcję rybną rzek, to szacuje się ją na około 2 mil. kg. Obejmuje ona między innymi szczupaki, liny i sumy. W górnych biegach rzek występują ryby łososiowate, jak pstrągi, łososie i trocie.

Produkcja jezior, których obszar obejmuje 325 tys. ha, wynosi przeszło 10 mil. kg i jest podobnie jak i rzeczna bardzo zróżnicowana.

Nasza flotylla rybacka obejmuje obecnie 30 trawlerów do połowów dalekomorskich oraz 170 kutrów motorowych do połowów na Bałtyku.

Osobną gałąź gospodarki rybnej stanowi przetwórstwo rybne. W zakres przetwórstwa

rybnego wchodzą takie produkty jak konserwy rybne, ryby wędzone i solone. Przemysł konserwowy produkuje konserwy półtrwałe (marynaty) i trwałe. Na bazie rybołówstwa morskiego rozwinął się również przemysł rybny produkujący olej techniczny i mączkę rybną.

22. Handel. a) Państwowa Centrala Handlowa. Obroty Państwowej Centrali Handlowej w grudniu 1948 r. w dalszym ciągu wzrastały osiągając 11.199 mil. zł tj. o 23% więcej w porównaniu do poprzedniego miesiąca

Niżej podana tabela przedstawia obroty PCH według centrali branż.

Tabela 21

Obroty P. C. H. (w mil. zł)

Nazwa centrali branżowej	listopad 1948 r.*)	grudzień 1948 r.
Centr. Biuro Hurt. Spoż.-Przem. .	5.106,4	6.485,4
Centr. Biuro Zak. i Sprzed. Prod. Rolnych	2.735,2	2.016,3
Centr. Biuro Sprzed. Wyr. Cuk. .	781,5	844,1
Centr. Biuro Sprzed. Drożdży . . .	188,4	408,5
Centr. Biuro Sprzed. Surog. Kawy i Namiastek Spożywczych . . .	265,7	690,9
Centr. Biuro Sprzed. Przet. Ziem. .	123,7	80,1
Centr. Biuro Sprzed. Olej. Rośl. .	222,1	526,9
Centr. Biuro Sprzed. Win, Octu i Przetw.	247,4	307,4
Oddział Morski.	51,9	32,0
Sklepy wzorcowe	—	207,4
Razem . . .	9.574,6	11.199,1

*) Dane skorygowane.

PCH odgrywa w naszym handlu wewnętrznym coraz poważniejszą rolę. Na przestrzeni 1948 r. ma ona do zanotowania stały wzrost obrotów miesięcznych. I tak w styczniu 1948 r. obroty PCH wyniosły 4,6 mlrd. zł i stale wzrastając osiągnęły w grudniu ponad 11,1 mlrd. zł pomimo przekazania przez PCH działu włókienniczego Centrali Tekstylnej oraz wyodrębnienia Powszechnych Domów Towarowych.

Wzrostowi obrotów towarzyszy zagęszczanie się sieci placówek PCH — ze 1.085 w styczniu do 1.917 w grudniu, przy równoczesnym wzroście stanu zatrudnienia z 6 tys, w styczniu na 8,9 tys. w grudniu 1948 r.

PCH kładło w roku sprawozdawczym specjalny nacisk na stałe obniżanie kosztów handlowych, aby tym samym oddziaływać na zmianę cen artykułów pierwszej potrzeby i jednocześnie przeciwstawiać się skutecznie wszelkim objawom spekulacyjnym.

W walce o zwiększenie siły nabywczej świata pracy oraz o właściwe stanowisko handlu państwowego w nowym życiu gospodarczym, PCH była zmuszona prowadzić cały szereg akcji interwencyjnych.

Rozbudowa aparatu PCH postępowała we wszystkich pionach branżowych. Centralne Biuro Obrotów Artykułami Rolniczymi rozbudowało w związku z akcją zbożową i ziemniaczaną szczególnie silnie swą sieć w terenie, powiększając ilość punktów skupu prawie do 600 placówek tj., około 60% więcej niż na początku roku 1948.

Również sieć handlowa Centralnego Biura Hurtowni Spożywczo - Przemysłowych uległa przebudowie. Ilość filii wzrosła ze 110 do 150 przy jednoczesnym zmniejszeniu się liczby hurtowni ze 163 do 157.

Zasadnicze przeobrażenia strukturalne nastąpiły w Centralnym Biurze Sprzedaży Środków Kawowych. Utworzono 10 Rejonowych Biur Sprzedaży zamiast poprzednich 21 oraz uruchomiono 120 Hurtowni Sprzedaży Środków Kawowych.

Dużo uwagi poświęcono organizacji nowych sklepów wzorcowych, których ilość przekracza 20.

W dziedzinie transportu zgodnie z potrzebami terenu, uruchomiono nowe placówki Biura Spedycyjno-Transportowego.

b) Powszechne Domy Towarowe. Do zakresu PDT należy planowy handel detaliczny wszelkiego rodzaju towarami w domach towarowych i ich filiach. Analizując dotychczasową działalność Powszechnych Domów Towarowych należy stwierdzić, że towarzyszyła jej stała rozbudowa własnego aparatu dystrybucyjnego oraz stały wzrost obrotów. Globalna suma obrotów osiągnęła w okresie sprawozdawczym 22.174 mil. zł wobec 17.973 mil. zł zaplanowanych, co oznacza przekroczenie planu o 23,4%.

Ogólne obroty w przekroju kwartalnym przedstawiają się następująco:

I	kwartał	—	3.352 mil. zł
II	„	—	4.244 „ „
III	„	—	5.835 „ „
IV	„	—	8.731 „ „

Największy dotychczas obrót miesięczny osiągnięto w grudniu, a mianowicie 3.742 mil. zł przekraczając plan o 67%, przy czym na pierwsze miejsce wysunął się wrocławski PDT z sumą 385 mil. zł, następnie łódzki — 255 mil. zł i katowicki — 245 mil. zł.

Na 31. 12. 1948 r. czynnych było 76 Domów, które obsłużyły w ciągu roku około 32 mil. klientów. Dla porównania warto wspomnieć,

że w styczniu 1948 r. czynnych było 48 PDT. Poważnym krokiem naprzód w kierunku usprawnienia pracy PDT jest przejście na zakupy zdecentralizowane. Zaopatrywanie się we własnych składnicach przepustowych powodowało duże trudności, zwłaszcza jeśli się zważy, że na ogólną ilość 76 Domów Towarowych rozrzuconych po całym kraju, składnic przerzutowych było zaledwie 4. Obecnie PDT będą się zaopatrywały bezpośrednio w państwowych hurtowniach branżowych.

PDT rozpoczęły w 1948 r. akcję udostępnienia masom pracującym tanich posiłków; istnieje już kilka zakładów gastronomicznych, prowadzonych przez PDT.

W porównaniu do 1948 r. plan na rok następny przewiduje dalsze zwiększenie obrotów przeszło dwukrotnie, a mianowicie do około 40 mlrd. zł. Ilość PDT wzrośnie do 91.

c) **Polskie Zakłady Zbożowe.** Wzrostowi masy towarowej oraz połączeniu państwowych i spółdzielczych agend dla obrotu zbożem w jedną organizację pod nazwą Polskich Zakładów Zbożowych należy przypisać zadowalający stan zaopatrzenia naszego rynku w chleb i mąkę.

Duże zapasy zbóż i przetworów zbożowych uzyskanych w okresie sprawozdawczym przez PZZ gwarantuje pełne zaopatrzenie przemysłów konsumcyjnych w potrzebne artykuły zbożowe. Dokonany przez Państwowe Zakłady Zbożowe zakup ziarna od żniw do końca grudnia 1948 r. wyniósł 1.400 tys. ton ziarna i odbywał się przy współudziale aparatu państwowego i spółdzielczego oraz sektora prywatnego, przy czym sektor prywatny stanowił tylko 10% — 14% ogólnej puli zakupów.

Na odcinku magazynowania zbóż można także zaobserwować duży postęp organizacyjny. PZZ rozpoczynając swą działalność w maju 1948 r. rozporządzały magazynami o pojemności około 670 tys. ton. Duża podaż zbóż wysunęła zagadnienie zwiększenia pojemności magazynów, co zostało już osiągnięte przez odremontowanie ich i adaptację. Na 31.XII 1948 r. PZZ miały przygotowane magazyny o pojemności 1.200 tys. ton. Zapasy w magazynach kontrolowane przez Państwo zapewniają ludności nierolniczej pełne zaopatrzenie w przetwory zbożowe do nowych żniw. Państwowe Zakłady Zbożowe posiadają w terenie około 400 placówek własnych (młyny i magazyny zbożowe), eksploatując ponadto na podstawie zleceń, składowanie zboża i jego przemiał w ok. 3 tys. placówek obcych.

d) **Handel spółdzielczy.** Obroty poszczególnych centrali spółdzielczych notują nadal wzrost, co przedstawia tabela 22.

Tabela 22 **Obroty Central Spółdzielczych** (w mil. zł)

Centrale	1948 r. październik	1948 r. listopad	1948 r. grudzień
Centrala Spółdz. »Społem«	20.157	20.215	23.463
w tym:			
Wydz. Handl.	19.394	19.319	20.550
„ Produkcji . . .	763	896	2.913
Centr. Spółdz. Mlecz.-Jajczarskich	2.265	3.035	—
Centr. Roln. Spółdz. »Samopomoc Chłopska« .	5.607	6.839	—

Centrala Mleczarsko - Jajczarska wyeksportowała w listopadzie br. w ramach umów eksportowych do Anglii przeszło 806 mil. sztuk jaj świeżych i 176 t jaj mrożonych oraz do Czechosłowacji 379 mil sztuk jaj świeżych i 376 tys. sztuk jaj mrożonych.

Na rynku wewnętrznym rozprowadzono 6,5 mil. sztuk i zakonserwowano 3,96 mil. sztuk.

Centrala Rolnicza Spółdzielni »Samopomoc Chłopska« osiągnęła w dziedzinie przemysłu rolnego w 1948 r. poważne wyniki, zwłaszcza w działach przetwórstwa zbożowego i ziemniaczanego. W 1949 r. planuje się zwiększenie ilości młynów z 477 na 2.322 oraz piekarni z 290 na 1.727. Oprócz tego CSR posiada około 70 przetwórni owocowo-warzywnych. Spółdzielczość rolnicza prowadzi 255 masarni, 6 browarów, 55 wytwórni gazowych, 35 olejarni i kilka zakładów różnych branż.

Na koniec grudnia ruch spółdzielczy zrzeszał ponad 4 mil. członków, a liczba pracowników zatrudnionych w aparacie spółdzielczym liczy ponad 200 tys. osób. Czynnych było ponad 6 tys. zakładów wytwórczych; handel spółdzielczy dysponuje siecią sklepów detalicznych w ilości ponad 23 tys. Przed wojną udział spółdzielczości w obrotach handlu detalicznego wynosił zaledwie 2% podczas gdy obecnie wynosi ponad 25%. Rozmiary obrotów spółdzielczości zwiększały się z miesiąca na miesiąc w coraz szybszym tempie. W ciągu 1948 roku obroty hurtowe spółdzielczości w stosunku do 1947 roku wzrosły o 69%, a detaliczne o około 53%. Sukcesy te są przede wszystkim wynikiem stałego pogłębiania planowości w pracy spółdzielczego aparatu handlowego i wytwórczego oraz opieki i pomocy, jakiej państwo udziela ruchowi spółdzielczemu. Są one również wynikiem dokonanej ostatnio przebudowy struktury organizacyjnej spółdziel-

czości. W wyniku przeprowadzonej reorganizacji powołany został Centralny Związek Spółdzielczy (CZS) oraz 9 Central Spółdzielni i 3 Centrale Spółdzielczo-Państwowe.

CZS jako organ reprezentujący cały ruch spółdzielczy w Polsce, koordynuje prace central w zakresie działalności rewizyjnej, organizacyjnej, szkoleniowej. Zrzesza wszystkie spółdzielnie zorganizowane w centralach, jakie zespalają w sobie działalność gospodarczą i rewizyjną poszczególnych branż. W ten sposób ujednolicona została struktura organizacyjna spółdzielczości i stworzone warunki do pełnego jej włączenia w ramy gospodarki planowej. Doniosłym momentem było wyodrębnienie, a zarazem ujednolicenie spółdzielczości wiejskiej, której podstawowymi komórkami są uniwersalne spółdzielnie gminne oraz powiatowe związki spółdzielni. Na spółdzielczości rolniczej spoczywa ważne zadanie wymiany towarowej między miastem i wsią.

e) Handel prywatny. Handel wewnętrzny wskazywał w 1948 r. dość ożywioną działalność. Dokonano dużego postępu na odcinku uporządkowania stosunków w handlu prywatnym, głównie drogą koncesjonowania handlu oraz usunięcia elementu nieprzygotowanego fachowo. Powołana w tym celu specjalna kontrola administracyjna i społeczna osiągnęła poważne rezultaty, ograniczając nadmierne zyski, ścigając spekulację i zmuszając do przestrzegania ustalonych cen.

Kupiectwo sektora prywatnego zrzeszone jest w 15 wojewódzkich związkach terytorialnych i w 27 ogólnopolskich związkach zrzeszeń branżowych. Największą ilość przedsiębiorstw handlowych skupia Związek Zrzeszeń okręgu katowickiego — ponad 19 tys. zakładów.

Wartość transakcji eksportowych sektora prywatnego w II półroczu 1948 r. wyraża się sumą 12,9 mil. dolarów. Import sektora prywatnego w okresie sprawozdawczym obejmował szeroki wachlarz towarów i surowców pozaeuropejskich. Wartość towarów importowanych wyniosła 3,4 mil. dolarów, z tego na transakcje avoir'owe przypada 2,4 mil. dolarów.

Wśród towarów i surowców importowanych pierwsze miejsce zajmuje wełna surowa (575,9 tys. dol.), chemikalia i wyroby farmaceutyczne (550,1 tys. dol.), opony i dętki.

23. Sprawy morskie. Kształtowanie się przeładunków portów polskich w czwartym kwartale 1948 r. obrazuje tabela 23.

Tabela 23

Obroty towarowe portów polskich

(w tys. ton)

Porty	1948 r.					
	październik	%	listopad	%	grudzień	%
Gdańsk . . .	576,4		556,4		550,8	
Gdynia . . .	547,7	74,0	517,2	73,0	462,8	72,5
Szczecin . . .	336,3	22,5	327,9	22,9	341,5	24,4
Darłowo . . .	10,4	0,7	9,6	0,7	8,5	0,7
Kołobrzeg . .	18,1	1,2	20,4	1,5	12,4	0,9
Ustka	24,3	1,6	26,9	1,9	22,1	1,5
Ogółem	1.513,2	100	1.458,4	100	1.398,1	100

Zespół portowy Gdańsk — Gdynia wykazywał w ciągu ostatniego kwartału tendencję zniżkową na odcinku obrotów towarowych w związku ze spadkiem w puli przywozu towarów masowych.

Jeśli chodzi o Szczecin, to suma ogólna obrotów nieco wzrosła. Wyraźnie widać przesunięcie się obrotów z małych portów Wybrzeża na korzyść Szczecina. Uwydatnia się w tym wpływ sezonu. Mniejsze statki, przybywające przeważnie do portów Wybrzeża, natrafiały na zimowe przeszkody żeglugowe.

Rok 1948, jako całość, należy jednak uznać jako okres rozwoju naszych portów i żeglugi morskiej. Gdynia, dzięki olbrzymiemu wzrostowi przeładunków, wysunęła się na trzecie miejsce wśród portów kontynentu europejskiego a Szczecin podjął w olbrzymim tempie odbudowę aktywizując jednocześnie cały okręg szczeciński. Gdynia i Gdańsk przeładowały w roku sprawozdawczym ponad 11.634 tys. ton towarów. Imponujący okazał się wzrost przeładunków w Szczecinie, który wykonano w 103%, przeładowując ponad 3 mil. ton.

Znaczną aktywizację wykazały również porty małe (Kołobrzeg, Darłowo, Ustka), które plan przeładunków wykonały w 119%.

W stosunku do ubiegłego roku wzrost tych przeładunków wyraża się cyfrą 442%.

Małe porty stają się dla najbliższych odbiorców zagranicznych coraz bardziej atrakcyjne. Ilość przejeżdzających małych statków, jakich dużo posiada Szwecja, Dania i Finlandia, zwiększa się stale w Darłowie, Ustce i Kołobrzegu.

W dziedzinie odbudowy portów w 1948 r. osiągnięto duże sukcesy, zwłaszcza jeśli chodzi o odbudowę Szczecina. Szczecin, ze względu na swe położenie oraz połączenie Odrą ze Śląskiem, stanowi ważny punkt dla przeładunku rudy importowanej oraz dla eksportowanego węgla. W 1948 r. w Szczecinie odbudowano ponad 60 tys. m^2 magazynów, wyposażono

je w nowoczesne dźwigi oraz sprzęt portowy, przystąpiono również do budowy największego w naszych portach nadbrzeża przeładunków masowych. Pozwoliło to na zwiększenie przeładunków miesięcznych Szczecina do ponad 300 tys. ton.

Nastąpiła również w 1948 r. dalsza odbudowa zespołu portowego Gdynia — Gdańsk. Szczególny nacisk położono na odbudowę falochronów i nadbrzeża o przeszło 28 km długości. Ogólna powierzchnia magazynów GUM łącznie z prywatnymi hangarami manipulacyjnymi wzrosła w ciągu roku sprawozdawczego o ca 40 tys. m^2, do ca 250 tys. m^2.

Stan posiadanej floty polskiej na Bałtyku obejmuje obecnie 37 jednostek, w tym 2 statki pasażerskie. Towarzystwo GAL dysponuje statkami pasażerskimi, tankowcami i 12 statkami towarowymi. W posiadaniu żeglugi polskiej pozostaje 17 statków handlowych, a w rękach polsko - brytyjskiego towarzystwa okrętowego 3 statki.

Statki nasze kursują obecnie na 10-ciu zagranicznych liniach okrętowych. Najwięcej rejsów odbył dotychczas »Batory«, który rozpoczął już 60-tą podróż do St. Zjednoczonych.

24. Komunikacja. Na odcinku komunikacji rok 1948 przyniósł poważne osiągnięcia. W ruchu pasażerskim PKP przewiozły 387 milionów pasażerów na 320 mil. preliminowanych.

Plan przewozów towarów na PKP przewidywał przewóz 100 mil. t towarów. Plan ten przekroczono o 13 mil. t. Sprawność przewozów również zwiększyła się znacznie; osiągnięto 38,2 mlrd. tonokilometrów zamiast 30 mlrd. planowanych. Przewożąc większą masę towarową do miejsc przeznaczenia kierowano ją krótszymi trasami, dzięki czemu uzyskano oszczędności w użyciu węgla, smarów oraz całego taboru kolejowego.

Akcja przewozów jesiennych PKP została przeprowadzona zgodnie z planem. W październiku załadowano 663 tys. wagonów, w listopadzie 675 tys. wagonów, tj. o 27% więcej niż w analogicznych miesiącach roku 1947. Szczytowy załadunek w poszczególnych dniach dochodził nawet do 28 tys. wagonów, podczas gdy w 1947 r. sięgał zaledwie 21 tys. wagonów.

Planowany przez PKS przewóz pasażerów — 18 mil. przekroczono o ca 10% osiągając 19,8 mil. osób. Roczny plan przewozu towarów przez PKS zrealizowany został aż w 196% i wyniósł 239 tys. t. Poważne wyniki na odcinku transportu samochodowego uzyskano w postaci wyeliminowania z ruchu pasażerskiego ciężarówek i zastąpienia ich autobusami.

Polskie Linie Lotnicze wykonały plan przewozów w 1948 r. tylko w ruchu krajowym, przekraczając tu nawet poziom przedwojenny. W ruchu zagranicznym planu nie wykonano w całości ze względu na trudności w uruchamianiu nowych linii. Do sieci połączeń zagranicznych przybyła w 1948 r. linia do Kopenhagi. Spodziewane jest wkrótce połączenie z Brukselą. Pomimo jednak dużych trudności na liniach krajowych i zagranicznych przeleciano łącznie trasę w kilometrach o 35% więcej niż w 1947 r. i przewieziono ponad 80 tys. pasażerów, czyli o 39% więcej niż w roku ubiegłym.

Żegluga śródlądowa pomimo niedostatecznego jeszcze taboru przewiozła w roku sprawozdawczym ogółem 511 tys. pasażerów.

Z ważniejszych prac inwestycyjnych, dokonanych w ciągu 1948 r. należy wymienić odbudowę 185 km zniszczonych torów, zwłaszcza na Ziemiach Zachodnich, odbudowę 212 mostów kolejowych łącznej długości 8,5 km, zelektryfikowanie 85 stacji, zainstalowanie nowoczesnych urządzeń bezpieczeństwa ruchu pociągów na 212 stacjach, zwiększenie ilości taboru kolejowego o przeszło 3% w stosunku do 1947 r.

Na podkreślenie zasługuje wybudowanie nowej linii kolejowej, długości 85 km na trasie Tomaszów-Radom. Linia ta skraca odległość między Lublinem, Łodzią i Poznaniem. Dużym osiągnięciem było również przedterminowe zakończenie montażu mostu średnicowego na Wiśle.

Na odcinku budowy dróg kołowych odbudowano i przebudowano około 3 tys. km dróg, 137 mostów długości 6.18 m. Na odcinku dróg wodnych naturalnych i sztucznych prowadzono prace regulacyjne, odbudowano zniszczone śluzy, oczyszczono kanały i łożyska rzek.

25. Praca, płace i ceny. Na rynku pracy nie zanotowano w miesiącu sprawozdawczym żadnych zasadniczych zmian. Przypływ poszukujących pracy w związku z sezonowym zahamowaniem tempa robót budowlnnych i rolnych był relatywnie mały, głównie z uwagi na przeprowadzane prace rozbiórkowe, w ramach tzw. robót interwencyjnych.

Tabela 24 przedstawia działalność Urzędu Zatrudnienia, ich oddziałów i instytucji zastępczych w poszczególnych obwodach na koniec grudnia 1948 r.

Tabela 24 **Stan rynku pracy według danych Urzędów Zatrudnienia za m-c grudzień 1948 r.**

L. p.	Urzędy	Zarejestrowani		Zapośredniczeni		Zgłoszono wolnych miejsc		Pozostało wolnych miejsc	
		m	k	m	k	m	k	m	k
1	Białystok	1.145	787	357	291	661	500	833	224
2	Bydgoszcz	4.708	2.392	2.327	1.151	2.195	1.218	565	262
3	Gdańsk	5.754	2.872	4.309	1.952	4.957	2.118	1.389	371
4	Katowice	20.943	9.264	15.628	5.107	17.683	5.294	6.452	750
5	Kraków	6.271	2.645	3.312	999	3.038	1.162	1.340	422
6	Lublin	1.764	661	701	291	884	313	171	24
7	Łódź	9.157	6.196	6.282	4.534	6.104	4.592	1.755	1.123
8	Olsztyn	1.778	764	1.262	455	1.113	503	537	127
9	Poznań	5.920	2.547	3.070	1.387	3.291	1.405	737	216
10	Radom	3.924	1.837	2.024	659	2.021	677	67	55
11	Rzeszów	1.392	462	718	159	666	166	246	5
12	Szczecin	4.789	1.856	4.256	1.381	5.335	1.519	2.694	223
13	Warszawa	6.342	4.059	2.823	1.189	3.944	1.454	543	289
14	Wrocław	10.943	4.831	9.394	3.232	9.654	3.309	3.429	286
	Razem	84.830	41.173	66.463	22.787	61.546	24.230	20.798	4.377

Największa liczba poszukujących pracy występowała w Katowicach, Wrocławiu, Łodzi, Warszawie i Krakowie.

Sytuacja na rynku pracy w ubiegłych miesiącach 1948 r. kształtowała się pod wpływem pomyślnego rozwoju życia gospodarczego. Stale rozwijający się przemysł spowodował wzrost liczby pracowników. Liczba pracowników najemnych, zatrudnionych poza rolnictwem, zwiększyła się z 3426 tys. w styczniu do 3833 tys. osób we wrześniu 1948 r. w porównaniu do 2733 tys. w 1938 r. Stan zatrudnienia pracowników najemnych wynosi więc obecnie 140% poziomu przedwojennego. Stosunek pracowników najemnych do ogółu ludności wzrósł już obecnie, w porównaniu do okresu przedwojennego, prawie dwukrotnie; w 1938 r. wynosił on ok. 8% a w ostatnich miesiącach roku sprawozdawczego — ok. 15%. Najsilniejszy wzrost zatrudnienia notowano w sektorze państwowym; liczba pracowników w przemyśle państwowym wzrosła od 1946 r. o ca 40%. Na szczególną uwagę zasługuje udział procentowy kobiet zatrudnionych w przemyśle w stosunku do ogółu pracowników przemysłowych; w ostatnich latach przedwojennych wynosił on ok. 22%, obecnie zaś już ok. 27%.

Główną troską na odcinku zatrudnienia było w roku sprawozdawczym zapewnienie wystarczającego dopływu sił roboczych do przemysłu, w szczególności elementu wykwalifikowanego, na który w dalszym ciągu obserwowano duże zapotrzebowanie. W trosce o przygotowanie nowych, fachowych kadr pracowniczych, rozszerzano coraz bardziej akcję szkoleniową. Przy warsztatach pracy, obok szkół o dłuższym programie nauczania, organizowano masowe kursy przeszkoleniowe, krótko- i średnioterminowe. W przeliczeniu na tysiąc mieszkańców, liczba szkół zawodowych powiększyła się w roku sprawozdawczym w stosunku do okresu przedwojennego o ca 180%.

Analiza funduszu płac w 1948 r. wykazuje stały wzrost wynagrodzeń występujący we wszystkich niemal gałęziach życia gospodarczego.

Jako odzwierciedlenie dynamiki płac w omawianym okresie służyć może następujące zestawienie:

	1948 r.								
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.
Wskaźnik wzrostu funduszu płac	100	103	112	119	123	128	135	138	144

Przy analizie dynamiki funduszu płac musimy uwzględnić trzy momenty:

1) Wzrost wydajności pracy
2) „ zatrudnienia
3) normalne awanse.

Wszystkie te przyczyny wpłynęły na powiększenie się funduszu płac w ciągu trzech kwartałów 1948 r. aż o 44%. Najsilniejszą dynamikę zanotowano w marcu, ogólnie bowiem wypłaty wzrosły w tym miesiącu o 9%. W pozostałych miesiącach notujemy bardziej równomierne tempo wzrostu.

Chcąc uchwycić realny wzrost funduszu płac, należy wyeliminować z obliczeń wzrost wypłat powstały na skutek powiększenia się stanu zatrudnienia i tak skorygowany fundusz płac po-

równać z dynamiką kosztów utrzymania. Po dokonaniu tych poprawek, okazuje się, że realny wzrost płac wyniósł na przestrzeni trzech kwartałów 1948 r. ca 25%.

Na wzrost płac realnych w 1948 r. duży wpływ wywarł ponadto dekret o podatku od wynagrodzeń, który z dniem 1 kwietnia 1948 r. wprowadził jednocześnie podniesienie minimalnej kwoty wolnej od podatku oraz obniżenie w nowej skali stawek procentowych podatku od wynagrodzeń. Rok 1948 przyniósł również poważne osiągnięcia na odcinku ubezpieczeń socjalnych. Wprowadzone ubezpieczenia rodzinne i dodatki rodzinne do płac robotniczych objęły ponad 1,5 mil. rodzin. Suma wypłaconych zasiłków rodzinnych w ciągu I półrocza 1948 r. wyniosła przeszło 11 mlrd.

Na odcinku cen zanotowano w miesiącu sprawozdawczym tendencję zwyżkową. Przede wszystkim wzrosły ceny masła, ziemniaków, mleka i jaj. Ceny zbóż oraz produktów zbożowych utrzymywały się na dotychczasowym poziomie.

Jeśli chodzi o ceny przetworów mięsnych, to kształtowały się one stosunkowo równomiernie w poszczególnych częściach kraju. Cena wolnorynkowa wołowiny wahała się w granicach od 190 zł do 215 zł, wieprzowiny od 240 zł do 340 zł, kiełbasy od 300 zł do 400 zł.

Zwyżkowa tendencja cen w odniesieniu do masła, jaj, a częściowo również i mleka nastąpiła głównie na skutek sezonowego zmniejszenia się podaży przy jednocześnie sezonowym wzroście popytu na te artykuły.

Dla lepszego zobrazowania cen w omawianym okresie służyć może tabela 25.

Przechodząc do analizy kształtowania się cen w 1948 r. stwierdzić należy, iż nastąpiła stabilizacja poziomu cen wolnorynkowych. Do osiągnięcia tego stanu przyczynił się zarówno pomyślny rozwój gospodarczy kraju i rosnąca masa towarowa jako też uporządkowanie rynku towarowego, drogą rozszerzenia uspołecznionego aparatu handlowego, utworzenia kontroli administracyjno-społecznej nad handlem prywatnym, zwalczanie spekulacji i przestrzeganie przez sektor prywatny ustalonych cen.

Poziom cen wolnorynkowych w Warszawie wzrósł w ciągu 1947 r. o 32,6 punktów do 154. Wskaźnik ten po minimalnej zwyżce w pierwszych miesiącach 1948 r. spadł w skali rocznej (do listopada włącznie) o 10 punktów do poziomu 144.

Zniżkę na przestrzeni całego roku wykazał cały szereg artykułów pierwszej potrzeby, m. in.: zboże, pieczywo, materiały włókiennicze, węgiel itp. Większe wahania cen o charakterze sezonowym, względnie spekulacyjnym w lutym, marcu i wrześniu dotyczyły głównie masła, słoniny i mięsa. Wahania te zostały jednak skutecznie przezwyciężone drogą posunięć interwencyjnych uspołecznionego aparatu handlowego i zarządzeń administracyjnych. Bardzo korzystnie kształtował się poziom cen przemysłowych. Zanotowano spadek wskaźnika cen artykułów przemysłowych z 194,5 w styczniu 1948 r. na 173,2 w grudniu.

26. Rynek pieniężny. a) Dynamika środków pieniężnych. Wielkość poszczególnych składników obiegu pieniężnego oraz ich dynamikę w miesiącach październiku, listopadzie i grudniu 1948 r. ilustruje tabela 26:

Tabela 25 **Ceny artykułów żywnościowych w niektórych większych miastach***) (w złotych)

Miejscowość	Okres czasu	Chleb żytni 1 kg	Mąka pszenna 1 kg	Groch 1 kg	Ziemniaki 1 kg	Masło 1 kg	Wołowina 1 kg	Wieprzowina 1 kg	Słonina 1 kg	Kiełbasa 1 kg	Jaja 1 szt.	Mleko 1 litr	Cukier 1 kg
Warszawa .	XI. 48	37	66	88	13,4	656	200	259	325	302	23	46	180
	XII. „	37	66	92	14,0	700	200	256	358	305	26	48	180
Łódź . . .	XI. „	34	66	81	10,7	724	190	240	448	310	24	44	180
	XII. „	34	66	81	11,3	736	190	240	407	310	26	46	178
Lublin. . .	XI. „	35	65	65	12,0	500	175	240	330	300	20	35	175
	XII. „	35	65	65	12,0	700	215	240	330	300	23	35	180
Poznań . .	XI. „	34	65	—	11,0	—	190	—	350	365	25	36	178
	XII. „	34	65	—	11,0	—	190	290	350	365	26	36	178
Katowice .	XI. „	34	65	—	8,5	—	200	290	360	360	25	42	179
	XII. „	34	65	77	8,5	580	200	290	360	300	25	42	180
Kraków . .	XI. „	36	66	—	14,3	780	210	300	425	360	22	37	178
	XII. „	36	66	—	12,0	745	215	298	407	360	27	41	178

*) Zródło: G. U. S.

Tabela 26 **Dynamika środków pieniężnych** (w mil. zł).

Miesiąc 1948 r.	Bilety bankowe w obiegu	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Pieniądz żyrowy	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Pieniądz bankowy	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100
1	2	3	4	5	6	7
Październik . .	122.118	133	49.855	139	75.567	123
Listopad . . .	123.028	134	60.196	167	78.817	128
Grudzień . . .	130.713	143	72.008	200	84.377	137

Środki pieniężne zarówno gotówkowe jak i bezgotówkowe wykazały w miesiącu sprawozdawczym dalszą tendencję wzrostu.

Wzrost biletów bankowych w obiegu wyniósł w cyfrach absolutnych 7.685 mil., co stanowi 9 punktów wskaźnikowych przy podstawie grudzień 1947 = 100. Jest więc on o 8 punktów wskaźnikowych wyższy, niż w miesiącu poprzednim. Tak znaczne tempo przyrostu pieniądza gotówkowego w grudniu, w porównaniu z listopadem obserwuje się corocznie. Jest ono wynikiem specjalnych warunków wypłat z funduszu płac w miesiącu grudniu. Z uwagi bowiem na dzień świąteczny przypadający w dniu 1 stycznia wynagrodzenia również za styczeń są wypłacane 31 grudnia a więc dokładnie w dniu sprawozdawczym. Wchodzą tu więc w grę techniczne momenty wypłat, właściwe dla tego miesiąca oraz wszelkiego rodzaju dodatkowe wynagrodzenia.

Należy jednak pamiętać, że pieniądz gotówkowy wydatkowany w grudniu na fundusz płac powraca szybciej do kas banków, niż w innych miesiącach, a to z uwagi na wzmożone w tym okresie zakupy dóbr konsumcyjnych. W rezultacie pieniądz ten, jeżeli jeszcze nie jest w kasach NBP, przyczynia się do wzrostu pogotowia kasowego banków operacyjnych oraz kas przedsiębiorstw handlowych.

Przytoczone uwagi potwierdzają dane liczbowe dotyczące kształtowania się obrotów gotówkowych na rachunkach żyrowych niektórych typowych grup gospodarczych.

O wzmożonych wypłatach z funduszu płac w miesiącu sprawozdawczym świadczy wzrost ujemnych sald obrotów gotówkowych instytucji państwowych i samorządowych oraz przedsiębiorstw państwowych kontrolowanych przez NBP.

Saldo ujemne pierwszej grupy powiększyło się w grudniu w porównaniu z listopadem o ca 7,3 mlrd., drugiej — o około 1,7 mlrd.

Stosunkowo szybszy powrót gotówki do kas NBP, wydatkowanej na fundusz płac w miesiącu sprawozdawczym w porównaniu z miesiącem ubiegłym, potwierdza z kolei dodatnie saldo obrotów gotówkowych na rachunkach żyrowych instytucji kredytowych, a ściśle tych banków, które akumulują środki pieniężne uzyskane ze sprzedaży dóbr konsumcyjnych. Są nimi: Bank Gospodarstwa Spółdzielczego i Bank Związku Spółek Zarobkowych. Saldo dodatnie obrotów gotówkowych powiększyło się w grudniu, w porównaniu z listopadem, na rachunku żyrowym pierwszego banku o ca 4,8 mlrd., drugiego natomiast o kwotę znacznie mniejszą, a mianowicie o 75 mil.

Jeśli chodzi o pieniądz żyrowy, wykazał on dalszą tendencję wzrostu; gdy w listopadzie wzrost wynosił 28% (ult. 1947 = 100), w grudniu osiągnął 33%.

Porównanie rozwoju pieniądza żyrowego i pieniądza gotówkowego na przestrzeni 1948 r. wykazuje, że począwszy od lipca, pieniądz żyrowy wzrasta szybciej, niż pieniądz gotówkowy. Powyższe zjawisko należy podkreślić, jako objaw bardzo korzystny,

Wzrost trzeciego składnika pieniądza będącego w obiegu, pieniądza bankowego, wyniósł w miesiącu sprawozdawczym 9% (podstawa ult. 1947 = 100), a w cyfrach absolutnych 5.560 mil. Najsilniej powiększył się stan pieniądza bankowego w Banku Gospodarstwa Spółdzielczego, w Pocztowej Kasie Oszczędności i w Banku Gospodarstwa Krajowego. Spadek wykazały jedynie komunalne kasy oszczędności.

Kreowany pieniądz bankowy wzrósł o 9.699 mil. do kwoty 67.644 mil., czyli o 19% (podstawa ult. 1947 = 100). Tak znaczny wzrost należy przypisać z jednej strony poważnemu spadkowi rezerw kasowych w bankach operacyjnych (— 4.128 mil.), a z drugiej strony dalszemu rozszerzeniu kredytów obrotowych banków operacyjnych (+ 8.317 mil.).

b) **Operacje kredytowe.** Stan i dynamikę kredytów udzielonych w IV kwartale 1948 r. przez banki operacyjne, KKO oraz NBP (kredyty bezpośrednie) przedstawia tabela 27.

Tabela 27 **Ogólny stan kredytów udzielonych na finansowanie życia gospodarczego** (w mil. zł)

Stan na ultimo m-ca 1948 r.	Kredyty obrotowe	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Kredyty inwestycyjne	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Razem	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100
1	2	3	4	5	6	7
Październik . .	244.476	173	187.375	217	431.851	190
Listopad . . .	250.057	177	197.469	228	447.526	197
Grudzień . .	251.526	178	207.190	240	458.716	201

Tempo wzrostu akcji kredytowej osłabło wyraźnie w ostatnich miesiącach 1948 r. W grudniu ogólny stan udzielonych kredytów wzrósł o 11.190 mil., podczas gdy w poprzednim miesiącu wzrost ten wynosił 15.675 mil. Z sumy wzrostu kredytów w grudniu, na kredyty obrotowe przypadła stosunkowo mała kwota 1.469 mil. w porównaniu z przyrostem kredytów inwestycyjnych o 9.721 mil. W ujęciu procentowym przy podstawie ultimo 1947 r. przyrosty te wyrażają się cyframi: 1% dla kredytów obrotowych (wobec 4% w poprzednim miesiącu) oraz 12% dla kredytów inwestycyjnych (wobec 11% w ub. miesiącu).

Słaby przyrost kredytów obrotowych w miesiącu sprawozdawczym jest wynikiem dwu tendencji. Z jednej strony notujemy znaczny spadek kredytów bezpośrednich NBP udzielonych na finansowanie zaopatrzenia i zbytu przemysłu państwowego a szczególnie w grupie gospodarczej »handel«, co się wiąże z wyżej wspomnianym wzmożeniem zakupów świątecznych. Tendencji tej przeciwstawił się dalszy przyrost kredytów w grupie »przemysł«, a zwłaszcza kredytów bezpośrednich NBP na potrzeby ściśle produkcyjne.

W przeciwieństwie do kredytów obrotowych, w obrębie których nastąpiły opisane wyżej przesunięcia z grupy »handel« do grupy »przemysł«, stan kredytów inwestycyjnych w najważniejszych gałęziach gospodarki narodowej wzrastał proporcjonalnie. Stosunkowy udział poszczególnych grup gospodarczych przedstawia się następująco: przemysł — 50%, transport — 27%, budownictwo — 12% oraz rolnictwo — 8% ogólnej sumy udzielonych kredytów inwestycyjnych.

c) **Operacje bierne.** Stan wkładów i lokat celowych w bankach operacyjnych i KKO, następnie stan kredytów refinansowych wykorzystanych przez instytucje kredytowe w NBP oraz dynamikę tych pozycji obliczoną przy podstawie ultimo 1947 r. ilustruje tabela 28.

Tabela 28 **Kapitały obce banków operacyjnych** (w mil. zł)

Stan na ultimo m-ca 1948 r.	R-ki bieżące	Wskaźnik stanu ultimo 47 = 100	Wkłady (oszczędnościowe i termin.)	Wskaźnik stanu ultimo 47 = 100	Razem	Wskaźnik stanu ultimo 47 = 100	Lokaty celowe	Wskaźnik stanu ultimo 47 = 100	Środki uzyskane z NBP	Wskaźnik stanu ultimo 47 = 100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Październik	61.451	137	24.057	348	85.508	165	127.117	344	122.706	143
Listopad	63.394	141	26.776	387	90.170	174	141.728	384	130.353	152
Grudzień	67.721	151	27.237	394	94.958	183	144.847	392	135.768	159

Rozwój operacji biernych w miesiącu sprawozdawczym kształtował się nieco odmiennie niż w miesiącach poprzednich.

Przede wszystkim szybki wzrost lokat celowych, jaki miał miejsce w miesiącach poprzednich, uległ znacznemu osłabieniu. Lokaty celowe wzrosły w grudniu zaledwie o 3.119 mil. zł, a w procentach przy podstawie ultimo 1947 r. o 8 punktów, podczas gdy dynamika lokat w poprzednich miesiącach wyrażona w procentach, przy tej samej podstawie, przedstawiała się następująco: w listopadzie lokaty wzrosły o 40 punktów, w październiku o 32 punkty, we wrześniu o 34 punkty. Najpoważniejszy wzrost lokat celowych wystąpił w BGK (+ 2.742 mil.), następnie w PBR (+ 390 mil.) i KBK (+ 100 mil.). Natomiast w PBK notujemy spadek lokat celowych (— 188 mil.).

Dość poważnej dynamice uległy rachunki bieżące, które wzrosły o 4.327 mil. (tj. o 10% przy podstawie z ultimo 1947 r.). Wzrost pozostałości na rachunkach bieżących najsilniej wystąpił w BGS (+ 1.701 mil.), w BGK (+ 980 mil.) i w BH (+ 888 mil.). W innych bankach wzrost ten był nieco słabszy.

Wkłady terminowe i oszczędnościowe powiększyły się o 461 mil. tj. o 9% przy podstawie ultimo 1947 r. W porównaniu z miesiącem poprzednim (+ 2.719 mil.) notujemy na tym odcinku osłabienie akumulacji.

Jeżeli chodzi o środki finansowe uzyskane z NBP w formie kredytów refinansowych, wzrosły one najpoważniej ze wszystkich pozycji wchodzących w skład operacji biernych. Kredyty refinansowe powiększyły się o 5.415 mil. tj. o 7% przy podstawie ultimo 1947 r.

Nie wpłynęło to jednak na ogólny stopień refinansowania, który wykazał nawet nieznaczny spadek o 0,3% do 35,7%.

d) **Działalność poszczególnych banków operacyjnych.** Stan operacji czynnych i biernych, wysokość lokat celowych, wielkość środków pieniężnych uzyskanych z NBP oraz stopień refinansowania akcji kredytowej, z rozbiciem na poszczególne banki operacyjne i KKO podaje tabela 29.

(w mil. zł)

	Listopad	Grudzień
I. **Kredyty średnioterminowe z Planu Inwestycyjnego**	153.543	165.736
Kredyty z planu 1945 — 47 r. . .	79.813	79.755
„ „ 1948 r.	72.853	84.514
zaliczki na poczet planu 1949 r. .	877	1.467
II. **Kredyty średnioterminowe—inne**	13.677	9.624

Analizując powyższe liczby widzimy, że zadłużenie z tytułu kredytów z planu 1945/47 uległo aczkolwiek nieznacznemu ale dalszemu spadkowi wobec zakończenia finansowania planów za lata 1945 — 47. W przyszłości należy oczekiwać dalszego spadku obliga z tego tytułu. Gros nowej akcji finansowania inwestycji dotyczyło realizacji planu inwestycyjnego 1948 r. Kredyty na ten cel wzrosły o 11.661 mil. Prócz tego notujemy wzrost zaliczek na finansowanie planu inwestycyjnego 1949 r., które stanowią stosunkowo niedużą kwotę 590 mil.

Jeśli chodzi o inne kredyty średnioterminowe, stan ich uległ silnemu pomniejszeniu

Tabela 29

Operacje czynne i bierne banków operacyjnych i KKO
Stan na ultimo grudnia 1948 r. (w mil. zł)

Nazwa instytucji kredytowej	Kredyty udzielone	Wskaźn. stanu ultimo 47=100	Kapitały obce typu wkładów	Wskaźn. stanu ultimo 47=100	Lokaty celowe	Wskaźn. stanu ultimo 47=100	Środki uzyskane w N.B.P.	Wskaźn. stanu ultimo 47=100	Stopień refin. akcji w N.B.P.
B. G. K.	214.709	209	42.794	213	118.090	423	47.482	87	22,1
P. B. R.	75.833	310	16.556	175	18.547	367	40.440	381	53,3
B. G. S.	51.095	175	13.163	155	5.575	223	34.020	180	66.6
B. H. w Warszawie . . .	24.202	1.077	4.867	360	101	202	13.157	3,025	54.3
B. Zw. Sp. Zarobkowych .	2.568	121	2.071	122	255	222	652	71	25,4
P. Bank Komunalny . . .	3.983	221	572	275	1.728	136	0	0	0
Komunal. Bank Kredyt. .	922	201	291	520	547	1.094	—	—	—
K. K. O.	6.944	126	14.644	141	4	.	17	425	0
Razem . .	380.256	225	94.958	183	144.847	392	135.768	159	35,7

Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK). Ogólny stan bilansowy kredytów w BGK wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 19.292 mil. do sumy 214.709 mil. Powyższa dynamika wywołana została przede wszystkim dalszym rozwojem finansowania inwestycji; w związku z czym kredyty inwestycyjne powiększyły się o 8.140 mil. do 175.360 mil. Kredyty obrotowe wzrosły natomiast jedynie o 2.152 mil. do kwoty 39.349 mil.

Stan kredytów inwestycyjnych na ultimo listopada i grudnia, z uwzględnieniem poszczególnych planów oraz kredytów pozaplanowanych, ilustruje następujące zestawienie:

(— 4.053 mil.). Jest ono wywołane przejęciem przez NBP obliga z tytułu FIOPZO, które figurowało dotychczas w BGK jako pozaplanowe kredyty średnioterminowe.

Działalność kredytową w zakresie finansowania produkcji i wymiany omówimy, podobnie jak w miesiącu ub., w dwóch częściach, które wynikają z podziału ogólnej sumy kredytów krótkoterminowych na kredyty normalne i specjalne.

(w mil. zł)

	Listopad	Grudzień	Różnica
Kredyty normalne	20.900	21.566	+ 666
Kredyty specjalne	16.297	17.783	+1.486
Razem . .	37.197	39.349	+2.152

Kredyty obrotowe normalne wzrosły w grudniu o 666 mil. Wzrost ten nie jest wyrazem jednolitej tendencji, albowiem obok zwiększenia się obliga takich przedsiębiorstw, jak PDT (+ 562 mil.), PCH (+ 381 mil.) Centralny Zarząd Państwowych Przedsiębiorstw Budowlanych (+ 226 mil.), Przemysł Miejscowy (+ 259 mil.), zanotowano spadek zadłużenia przemysłu poligraficznego (— 158 mil.), Central Importowo-Eksportowych (— 500 mil.). Zmniejszenie się kredytów udzielonych poszczególnym Centralom Importowo-Eksportowym, spowodowane zostało dalszym przejęciem przez Bank Handlowy w Warszawie obliga z tytułu kredytów udzielonych na finansowanie importu biegowego.

Kredyty specjalne wzrosły dość znacznie, bo aż o 1.486 mil. Na wzrost ten wpłynęło głównie zwiększenie się kredytów na finansowanie importu inwestycyjnego (z Czechosłowacji, Anglii i Szwecji).

Jeżeli chodzi o operacje bierne, to wkłady oszczędnościowe spadły w miesiącu sprawozdawczym o 2 mil. do kwoty 14 mil. Wzrosły natomiast wkłady terminowe (+ 331 mil.) głównie na skutek złożenia nowej lokaty przez PZUW w wysokości 300 mil.

Największą dynamikę na tym odcinku wykazały lokaty celowe, które wzrosły na ultimo grudnia aż o 2.742 mil. do stanu 118.090 mil.

Wzrosły również sumy na rachunkach bieżących o 979 mil. do kwoty 18.057 mil. Zmniejszyły się natomiast kredyty refinansowe o 84 mil. do 47.482 mil. na skutek czego stopień refinansowania obniżył się z 24,8% w listopadzie do 23,3% w grudniu br.

Państwowy Bank Rolny (PBR). Zaspokojenie sezonowych potrzeb rolnictwa i przemysłu rolnego oraz zakończenie akcji skupu zbóż już w listopadzie, było przyczyną jedynie nieznacznego wzrostu rozmiarów działalności kredytowej w grudniu. Ogólny stan bilansowy kredytów, krótko- i średnioterminowych wzrósł zaledwie o 334 mil. do sumy 75.833 mil. przy czym kredyty obrotowe zmniejszyły się o 693 mil. (do 54.297 mil.), podczas gdy kredyty średnioterminowe powiększyły się o 1.027 mil.

Spadek kredytów obrotowych wystąpił głównie na odcinku przemysłu (—937 mil.) i handlu (— 323 mil). W obydwu wypadkach bezpośrednią przyczyną był fakt zmniejszonych obrotów powstałych na skutek zakończenia zakupów w sezonie jesiennym.

Wzrosły natomiast kredyty obrotowe, udzielone bezpośrednio na potrzeby rolnictwa (+ 220 mil.). Kredyty te w większości trafiają do gospodarstw małorolnych, których finansowanie jest silnie popierane przez państwo.

Akcja średnioterminowa PBR polegała w głównej mierze na rozprowadzaniu kredytów z Planu Inwestycyjnego 1948 r. i na częściowym zaliczkowaniu Planu 1949 r. Prawie cała kwota wzrostu przypada na finansowanie hodowli i zakupu zwierząt.

Analogicznie do tendencji rozwojowej akcji kredytowej, operacje bierne również nie wykazały w grudniu większej dynamiki. Wkłady oszczędnościowe i terminowe powiększyły się zaledwie o 46 mil., a pozostałości na rachunkach bieżących o 554 mil. Lokaty celowe przeznaczone na finansowanie akcji inwestycyjnej wzrosły w grudniu o 390 mil. do stanu 18.547 mil.

Mimo relatywnie silniejszego powiększenia się kapitałów obcych, niż ogólnej akcji kredytowej, nastąpił w miesiącu sprawozdawczym wzrost wykorzystania kredytów refinansowych w NBP. Częściowym wytłumaczeniem tego zjawiska jest wzrost rezerw kasowych w PBR. Stan tych kredytów powiększył się w grudniu 1948 roku o 1.397 mil. do kwoty 40.440 mil. W związku z tym stopień refinansowania wzrósł o 1,6% do 53,3%.

Bank Gospodarstwa Spółdzielczego (BGS). Stan bilansowy kredytów udzielonych przez BGS poszczególnym grupom gospodarczym wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 1.593 mil. (wobec 2.744 mil. w miesiącu ubiegłym) do kwoty 51.095 mil. Powiększyły się zarówno kredyty krótkoterminowe (+ 1.378 mil. do 44.793 mil.), jak i średnioterminowe (+ 215 mil. do 6.299 mil.). Jak widzimy tempo wzrostu akcji kredytowej wyraźnie maleje. Fakt ten pozostaje w ścisłym związku z likwidacją interesów banku. Wzrost kredytów krótkoterminowych (+ 1.378 mil.) spowodowany został przede wszystkim dalszym finansowaniem jednostek dystrybucji spółdzielczej na szczeblu hurtu i detalu.

Wzrosły również kredyty obrotowe dla rolnictwa. Zmian w poziomie obliga pozostałych grup gospodarczych nie zanotowano.

Stan bilansowy kredytów inwestycyjnych nie wykazał podobnie jak i w miesiącu ubiegłym większej dynamiki (+ 215 mil.).

Analiza działalności kredytowej w odniesieniu do poszczególnych grup gospodarczych, wykazuje, że największym odbiorcą kredytów jest handel (74,5%), rolnictwo (12%) i przemysł (7,4%).

Operacje bierne z wyjątkiem wkładów terminowych uległy dalszemu rozszerzeniu.

Stan rachunków bieżących uległ dość znacznemu powiększeniu, bo o 2.191 mil. do stanu 13.252 mil. (wobec wzrostu o 564 mil. w miesiącu ub.).

Stan lokat celowych powiększył się w grudniu o 25 mil. do 5.575 mil.

Stopień refinansowania akcji kredytowej w NBP wzrósł z 63,9% w listopadzie na 66,6% w grudniu 1948 r.

Bank Handlowy w Warszawie (B.H. w W-wie).

Działalność kredytowa B. H. uległa w grudniu dalszemu rozszerzeniu. Ogólny stan bilansowy kredytów wzrósł o 6,316 mil. do 24.126 mil.

Wzrost kredytów obrotowych miał miejsce wyłącznie na odcinku handlu zagranicznego. Kredyty wzrosły o 6.619 mil. i zostały zużyte na finansowanie importu i eksportu biegowego.

Kredyty dla miejskiego sektora prywatnego uległy w grudniu dalszej obniżce (— 261 mil.).

Kredyty obrotowe udzielone przemysłowi i na budownictwo wykazały nieznaczny spadek.

Na odcinku kredytów inwestycyjnych zanotowano spadek, wynoszący 21 mil. Dotyczy on przede wszystkim przemysłu i budownictwa.

W zakresie operacji biernych B. H. wzrost wykazały jedynie pozostałości na rachunkach bieżących (+ 888 mil. do 4.530 mil.). Natomiast zarówno wkłady terminowe, jak i oszczędnościowe uległy obniżeniu, pierwsze o 4 mil., drugie zaś o 9 mil.

Lokaty celowe nie uległy zmianie i wyniosły 101 mil. Kredyty refinansowe powiększyły się o 1.999 mil. do stanu 13.157 mil. Pomimo dość znacznego wzrostu akcji kredytowej, stopień refinansowania operacji w NBP spadł o 8,1% do 54,3%.

Bank Związku Spółek Zarobkowych (B. Z. Sp. Zarobk.).

Spadek akcji kredytowej, jaki zanotowano na przestrzeni trzech ostatnich miesięcy, uległ w grudniu dalszemu pogłębieniu.

Stan bilansowy akcji kredytowej zmniejszył się o 34 mil. do kwoty 2.568 mil., przy czym spadły zarówno obroty (— 32 mil. do 2.326 mil.), jak i inwestycje (— 2 mil. do 242 mil.).

Spadek kredytów krótkoterminowych zanotowano przede wszystkim na odcinku finansowania rzemiosła (— 101 mil.), następnie przemysłu (— 70 mil.) oraz budownictwa (— 17 mil.). Znaczniejszy stosunkowo wzrost zaobserwowano jedynie w stosunku do handlu (+ 167 mil.).

Jeśli chodzi o udział poszczególnych grup gospodarczych w wykorzystywaniu kredytów obrotowych, to największym odbiorcą kredytów jest handel, następnie przemysł i rzemiosło. Charakterystyczne, że kolejność ta wykrystalizowała się stosunkowo niedawno, albowiem przed tym udział rzemiosła był najsilniejszy.

Kredyty inwestycyjne nie wykazały w grudniu większych wahań, (— 2 mil.).

W wykorzystaniu kredytów średnioterminowych pierwsze miejsce zajmuje rzemiosło, potem dopiero przemysł i handel.

Na odcinku operacji biernych dostrzegamy niejednolitą tendencję rozwojową.

Wkłady wzrosły o 7 mil. do kwoty 262 mil., przy czym dodać należy, że wzrost ten jest wynikiem powiększenia się wkładów oszczędnościowych o 30 mil. (do sumy 247 mil.) oraz zmniejszenia się wkładów terminowuch o 23 mil. (do stanu 15 mil.).

Pozostałości na rachunkach bieżących wykazały wzrost o 392 mil. do 1.944 mil.

Stan lokat celowych powiększył się o 50 mil. do kwoty 255 mil.

Na skutek dalszego spadku akcji kredytowej, przy równoczesnym powiększeniu się niektórych elementów kapitałów obcych, B. Z. S. Z. zmniejszył zapotrzebowanie na środki NBP z 910 mil. w listopadzie na 652 mil. w grudniu. To z kolei spowodowało znaczny spadek stopnia refinansowania akcji kredytowej w NBP (— 9,5% do 25,4%).

Banki Komunalne (Polski Bank Komunalny i Komunalny Bank Kredytowy).

Ogólny stan bilansowy kredytów gospodarczych, udzielonych przez banki komunalne wzrósł w miesiącu sprawozdawczym o 331 mil. do kwoty 4.905 mil.

W Polskim Banku Komunalnym akcja kredytowa wzrosła o 256 mil. do 3.983 mil., przy czym kredyty obrotowe powiększyły się zaledwie o 20 mil, (do 1.001 mil.), a cały prawie wzrost dokonał się na odcinku kredytów inwestycyjnych, które powiększyły się o 236 mil. (do 2.982 mil.).

Ze stanu kredytów obrotowych P.B.K., 453 mil. przypada na pożyczki udzielone w ramach Sa-

morządowego Funduszu Wyrównawczego i 268 mil, na komunikację samochodową.

Kredytami inwestycyjnymi finansowano transport i komunikację (1315 mil.), samorządowe przedsiębiorstwa użyteczności publicznej — rzeźnie i wodociągi (922 mil) oraz budownictwo (161 mil.).

W ramach akcji biernej posiada PBK jedynie rachunki bieżące, których stan bilansowy w grudniu podniósł się b. poważnie, gdyż o 343 mil. do stanu 572 mil.

Stan lokat celowych zmniejszył się o 188 mil. do kwoty 1728 mil. Z kredytów refinansowych PBK nadal nie korzysta.

W zakresie operacyj biernych wkłady wzrosły o 55 mil. do sumy 1106 mil. przy czym zwiększyły się zarówno wkłady oszczędnościowe (+ 36 mil.) jak i terminowe (+ 19 mil.).

Pozostałości na rachunkach bieżących wykazały spadek o 542 mil. do 13.538 mil.

Stan lokat celowych pozostał w niezmienionej wysokości 4 mil.

Pocztowa Kasa Oszczędności (PKO). Stan i dynamikę wkładów czekowych i oszczędnościowych w Pocztowej Kasie Oszczędności w miesiącu październiku, listopadzie i grudniu 1948 r. ilustruje tabela 30.

Tabela 30 **Wkłady czekowe i oszczędnościowe w PKO** (w mil. zł)

Stan na ult. m-ca 1948 r.	Wkłady czekowe	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Wkłady oszczędn.	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Razem	Wskaźnik stanu ult. 1947 = 100	Stosunek procentowy wkładów oszczędn. do wkładów czekow.
1	2	3	4	5	6	7	8
Październik	11.756	126	287	204	12.043	127	2,4
Listopad	13.097	140	294	208	13.391	141	2,2
Grudzień	13.853	148	317	225	14.170	149	2,3

Komunalny Bank Kredytowy wykazał wzrost kredytów o 75 mil. do 922 mil., przy czym kredyty obrotowe obniżyły się o 51 mil. do 227 mil., natomiast wzrosły kredyty inwestycyjne o 126 mil. do 695 mil.

Zarówno z kredytów obrotowych jak i inwestycyjnych w KBK korzystają wyłącznie urzędy i przedsiębiorstwa samorządowe (gazownie, wodociągi i kanalizacja), oraz miejskie zakłady komunikacji.

Po stronie biernej, wzrosły wkłady oszczędnościowe i rachunki bieżące, pierwsze o 2 mil. (do 15 mil.), drugie zaś o 155 mil. (do 276 mil).

Lokaty celowe KBK powiększyły się o 100 mil. do 547 mil. Na skutek dopływu kapitałów obcych, KBK nie potrzebowały w grudniu korzystać z kredytów refinansowych.

Komunalne Kasy Oszczędności (KKO).

Ogólny stan bilansowy kredytów krótkoterminowych, udzielonych przez Komunalne Kasy Oszczędności poszczególnym grupom gospodarczym obniżył się w grudniu o 794 mil. do kwoty 6.944 mil.

Spadek ten zanotowano w odniesieniu do wszystkich grup gospodarczych. Tak więc kredyty dla handlu obniżyły się o 273 mil., budownictwa o 147 mil., dla przemysłu o 137 mil., dla rzemiosła o 94 mil., dla transportu i komunikacji o 39 mil., oraz dla rolnictwa o 19 mil.

W miesiącu sprawozdawczym obserwujemy dalsze powiększenie się wkładów w Pocztowej Kasie Oszczędności.

Wzrosły zarówno wkłady czekowe (+ 756 mil.) jak i oszczędnościowe (+ 23 mil.). Przy czym, jako objaw korzystny, należy podkreślić silniejszą dynamikę wkładów oszczędnościowych, niż czekowych. Pierwsze bowiem wzrosły o 17 punktów wskaźnikowych, podczas gdy drugie tylko o 8 punktów (ultimo grudnia 1947 r. = 100).

Stosunek procentowy wkładów oszczędnościowych do czekowych wyniósł 2,3%.

Udział poszczególnych sektorów w ogólnej sumie wkładów czekowych w wysokości 13.853 mil. przedstawia się w miesiącu sprawozdawczym następująco: sektor państwowy partycypuje w 49%, sektor prywatny w 33%, sektory samorządowy i spółdzielczy odpowiednio w 12% i w 6%.

W porównaniu z miesiącem poprzednim zmniejszył się udział sektora państwowego i samorządowego na rzecz sektorów prywatnego i spółdzielczego.

Na odcinku polityki lokacyjnej Pocztowej Kasy Oszczędności notujemy w grudniu w porównaniu z listopadem obniżenie zarówno lokat bankowych jak i lokat w biletach skarbowych. W pierwszym przypadku z 59% na 56%, a w drugim z 15% na 14%.

Narodowy Bank Polski (kredyty bezpośrednie). Zaobserwowana w IV kwartale 1948 r. spadkowa tendencja stanu kredytów bezpośrednich udzielanych przez NBP utrzymała się również w grudniu 1948 r. Dowodem tego jest zmniejszenie się obliga przemysłu na ultimo tego miesiąca o 7.866 mil. w stosunku do miesiąca poprzedniego. Tak poważny spadek zadłużenia przemysłu państwowego wywołany został w pierwszym rzędzie, podobnie jak w poprzednich miesiącach, otrzymaniem znacznych dotacji z rachunku »Sum obrotowych M. P. i H.«. Jest to wyraźny dowód pomyślnego rozwoju akumulacji środków obrotowych przedsiębiorstw. Z innych przyczyn tego pomyślnego zjawiska wymienić należy uzyskanie zaległych należności przez poszczególne gałęzie przemysłu (m. in. należności wynikających z rozliczeń z Wydziałem Rozrachunków Zagranicznych NBP) oraz otrzymanie wyrównań z rachunku »Różnice cen M. P. i H.«.

Ogólny spadek kredytów bezpośrednich NBP w miesiącu sprawozdawczym był wynikiem różnokierunkowych zmian stanu tych kredytów w trzech zasadniczych dziedzinach działalności przemysłu. Tak więc kredyty na zaopatrzenie spadły o 8.348 mil. (w tym kredyty importowe zmalały o 6.243 mil.), a kredyty na potrzeby produkcji wzrosły o 7.638 mil. Suma zaś kredytów na finansowanie zbytu zmniejszyła się o 7.156 mil., w tym kredyty eksportowe spadły o 3.357 mil., a kredyty importowe — o 2.749 mil. (dalsze upłynnienie obuwia importowanego z Czechosłowacji).

W dziale zaopatrzenia poważnemu obniżeniu uległo zadłużenie przemysłu hutniczego (o 2.876 mil.) i włókienniczego (o 4.542 mil.). Kredyty na dostawy krajowe dla hutnictwa zostały spłacone z rachunku »Różnic cen M. P. i H.« w wysokości 776 mil., podczas gdy kredyty importowe spadły o 2.100 mil. wskutek zmniejszenia obliga Zjednoczenia Przemysłu Metali Nieżelaznych. Zadłużenie przemysłu włókienniczego z tytułu dostaw zagranicznych spadło o 4.528 mil. głównie dzięki dotacji z rachunku »Sum obrotowych M. P. i H.».

Na wzrost obliga przemysłu w zakresie finansowania produkcji miało wpływ przede wszystkim zwiększenie się zadłużenia przemysłu chemicznego, hutniczego i metalowego. Przemysł chemiczny zaciągnął nowy kredyt (969 mil.) w związku z koniecznością odprowadzenia zaległych należności z I półrocza 1947 r. na rachunek »Różnic cen M. P. i H.». Kredyt ten jest rezultatem wzrostu zapasów w surowcach importowych i wyrobów gotowych. Zadłużenie przemysłu hutniczego wzrosło o 3.887 mil., co wiąże się z otrzymaniem dodatkowych kredytów na import surowców sprowadzanych bezpośrednio przez zakłady produkcyjne oraz upłynnienie należności Zjednoczenia Przemysłu Metali Nieżelaznych od PKP. Wzrost obliga przemysłu metalowego wynosił 1.840 mil. Przemysłowi temu udzielono przejściowego kredytu celem odprowadzenia należności na r-k »Sum obrotowych M. P. i H.« oraz na r-k »Różnice cen M. P. i H.».

Spadek salda kredytów na finansowanie zbytu wywołany był zmniejszeniem zadłużenia przemysłu drzewnego, skórzanego, węglowego, i włókienniczego. Dzięki dotacjom z rachunku »Sum obrotowych« obligo przemysłu drzewnego obniżyło się o 965 mil., przemysłu zaś włókienniczego o 4.991 mil. (w tym kredyty krajowe o 2.506 mil., kredyty eksportowe o 2.485 mil.). Kredyty eksportowe przemysłu węglowego zostały spłacone w wysokości 1.027 mil. dzięki otrzymaniu należności z Wydziału Rozrachunków Zagranicznych NBP. Rozprowadzenie obuwia czeskiego umożliwiło obniżenie obliga przemysłu skórzanego o 2.347 mil.

e) **Rachunki żyrowe NBP** Tabela 31 ilustruje stan pozostałości i obroty na rachunkach żyrowych (łącznie z rachunkami żyrowymi specjalnymi) oraz dynamikę tych pozycji, obliczoną przy podstawie ultimo 1947 r.

Tabela 31 **Pozostałości i obroty na rachunkach żyrowych NBP** (w mil. zł)

Miesiąc 1948 r.	Pozostał. na r-kach żyrowych	Wskaźn. stanu ult. 47 = 100	Obroty: Gotówkowe	Obroty: Wskaźnik obrotów ult. 47 = 100	Obroty: Bezgotówkowe	Obroty: Wskaźnik obrotów ult. 47 = 100	Obroty: Razem (4 + 6)	Obroty: Wskaźnik obrotów ult. 47 = 100	Stosunek obrotów bezgotówk. do obrotów ogólnych
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Październik	87.574	204	72.505	130	1.138.694	129	1.211.199	129	94,0
Listopad.	99.694	232	68.165	122	1.129.940	128	1.198.105	128	94,3
Grudzień	93.748	218	91.842	165	1.642.675	187	1.734.517	185	94,7

W miesiącu sprawozdawczym notujemy spadek pozostałości na rachunkach żyrowych. Wyniósł on w cyfrach absolutnych 5.946 mil., co stanowi 14% stanu pozostałości na ultimo 1947 r. Zmniejszenie to dotyczy jedynie rachunków żyrowych specjalnych, gdyż pieniądz żyrowy wzrósł, jak wykazaliśmy przy omawianiu dynamiki środków pieniężnych.

Zmiany stanu pozostałości na rachunkach żyrowych poszczególnych grup klientów kształtowały się następująco: najsilniej spadły pozostałości instytucji państwowych i samorządowych (— 17.207 mil.), następnie instytucji kredytowych (— 3.850 mil.), a zwiększeniu uległy między innymi pozostałości przedsiębiorstw państwowych (+ 3.830 mil.) oraz firm i osób prywatnych (+ 355 mil.).

Po przejściowym obniżeniu się obrotów w listopadzie, w grudniu notujemy stosunkowo znaczny ich wzrost. Dotyczy to obrotów zarówno gotówkowych jak i bezgotówkowych, z przewagą tych ostatnich. Powiększenie obrotów gotówkowych wyniosło 43 punkty wskaźnikowe a bezgotówkowych 59 punktów. Stosunek obrotów bezgotówkowych do obrotów ogólnych uległ dalszej poprawie, mianowicie o 0,4% i wynosi na ultimo grudnia 94,7%.

f) **Bilety skarbowe.** Wpływy Skarbu Państwa ze sprzedaży biletów skarbowych osiągnęły na ultimo grudnia kwotę 5.430 mil., tj. o 249 mil. więcej niż w miesiącu poprzednim.

Stan sprzedaży poszczególnych emisji biletów skarbowych po uwzględnieniu wymiany na gotówkę przedstawiał się następująco: sprzedaż biletów IV emisji wzrosła o 404 mil. do 4.036 mil., obniżyła się natomiast sprzedaż II i III emisji, drugiej o 2 mil. do 15 mil., trzeciej o 153 mil. do 1.379 mil.

Ważniejsze pozycje bilansowe banków biletowych

(w milionach odnośnych jednostek monetarnych)

WYSZCZEGÓLNIENIE	1948 rok		
	XI	X	IX
Narodowy Bank Polski *)			
Kredyty gospodarcze	215.682	212.453	205.366
Obieg biletów bankowych .	123.028	122.118	115.414
Natychmiast płatne zobow. .	60.196	49.855	47.482
U. S. A. (12 banków Fed. Rez.)			
Parytet menn. 1 $ = 0,8887 g czystego złota			
Certyfikaty złote	22.889	22.726	22.603
Walory państwowe	23.206.	23.042	23.413
Dyskonto, pożyczki przem. i akcepty	337	339	325
Obieg banknotów	24.172	24.062	24.024
Wkłady banków członk. .	19.894	19.736	19.986
Wkłady rządowe.	1.601	1.610	1.664
Inne i zagraniczne wkłady .	932	1.074	843
Bank Anglii			
Parytet 1 $ = 0,248 £.			
Banknoty — w obiegu . . .	1.242	1.231	1.236
Banknoty — w dep. bankow.	58	69	64
Złote monety i sztaby . . .	—	—	—
Długi rządowe i walory . .	1.299	1.299	1.299
Wkłady publiczne	11	13	22
Wkłady banków	313	307	300
Inne wkłady.	92	93	93
Bank Francji			
Parytet 1 $ = 315 fr. fr.**)			
Złoto	52.817	52.817	52.817
Portfel walorów. pryw. i publ.	197.570	207.232	166.438
Pożyczki rządowe:			
a) za koszty okupacji. . .	426.000	426.000	426.000
b) pożyczki tymczasowe .	165.300	158.000	160.700
c) pożyczki stałe (3 poz.).	120.000	120.000	120.000
Obieg banknotów	955.498	917.757	910.633
Salda kred. r-ków bieżących	176.655	188.421	193.819
Bank Belgii			
Parytet 1 $ = 43,83 fr.			
Złoto	27.383	28.235	28.190
Dewizy	11.438	11.294	10.890
Prywatne pożyczki i r-ki . .	2.817	3.145	3.868
Pożyczki rządowe	35.000	35.000	35.000
Obieg banknotów	83.004	81.773	82.359
Prywatne r-ki bieżące . . .	2.045	2.689	2.995
Bank Holenderski			
Parytet 1 $ = 2,65 guld.			
Złoto	452	454	456
Dewizy	452	449	447
Pożyczki i dyskonto	151	151	148

WYSZCZEGÓLNIENIE	1948 rok		
	XI	X	IX
Długi rządowe i obligacje	3.300	3.300	3.300
Obieg bank. (now. i starych)	3.119	3.195	3.121
Wkłady rządowe	330	304	504
„ zablokowane . . .	774	762	648
„ inne	230	231	229
Narodowy Bank Szwajcarski			
Kurs urzęd. 1 $ = 4,29 fr. szw.			
Złoto.	5.803	5.754	5.774
Dewizy.	207	186	174
Pożyczki i dyskonto	92	66	89
Banknoty w obiegu	4.345	4.334	4.322
Natychmiast płatne zobow..	1.343	1.268	1.326
Bank Szwecji			
Kurs urzęd. 1 $ = 3,60 k. sz.			
Złoto	178	177	178
Walory państw. i pożyczki dla Narod. Urzędu Długów	3.121	3.139	2.989
Weksle krajowe i pożyczki	189	150	160
Obieg banknotów	2.924	2.935	2.884
Wkłady państwowe	721	636	616
„ inne	255	240	108
Czechosłowacki Bank Narodowy			
Parytet 1 $ = 50 kor. czes.			
Złoto i dewizy	4.259	3.880	3.922
Dyskonto	21.926	21.158	18.758
Lombard walorów.	2.783	3.001	2.957
Banknoty w obiegu	68.466	66.691	65.153
Rachunki żyrowe	984	2.133	1.094
Węgierski Bank Narodowy			
Parytet menn. 1 forint = 0,7570 g. czystego złota			
Złoto	542	516	496
Dewizy.	139	113	93
Dyskonto i walory	69	173	759
Dług rządowy.	340	340	340
Obieg banknotów	2.544	2.586	2.507
Natychmiast płatne zobow.	55	52	349
Bank Finlandii			
Kurs clearin. 1 $ = 135 mkf.			
Złoto.	268	268	268
Dewizy.	1.275	575	610
Weksle krajowe.	33.965	38.433	37.140
Walory krajowe.	1.325	78	648
Banknoty w obiegu	27.400	28.011	28.189
Salda rachunków bieżących	1.335	3.265	2.057
Salda zagranicznych r-ków clearingowych	2.218	2.792	3.255

*) Dane bardziej aktualne podajemy w dziale: »Sytuacja ekonomiczna Polski — Rynek pieniężny«.

**) Kurs dolara w dniu 30 listopada 1948 r.

Z BIEŻĄCYCH ZAGADNIEŃ GOSPODARCZYCH

St. Sopiński

KONTROLA FINANSOWA SZYBKOŚCI OBIEGU ŚRODKÓW PRODUKCJI W PRZEDSIĘBIORSTWIE

Banki powołane są do kontrolowania działalności przedsiębiorstw, stopnia wykorzystania środków produkcji przez te przedsiębiorstwa, wykonywania planów produkcji i kosztów własnych. Wszystkie te momenty są silnie skorelowane z właściwą gospodarką środkami stojacymi do dyspozycji przedsiębiorstwa. Stąd też zagadnienie szybkości obiegu środków produkcji przedsiębiorstw winno zajmować należyte miejsce w kontroli kredytowej banku. Pamiętać równocześnie należy, że zdolność spłacania kredytów przez poszczególne przedsiębiorstwa znajduje się w najściślejszej zależności od szybkości obiegu jego środków i od prawidłowego ich działania w procesie wytwarzania.

Zabiegi, jakie powinny przedsiębrać banki finansujące przedsiębiorstwa w terenie, w celu współdziałania w przyśpieszeniu obrotów środków produkcji, muszą być różnorodne — w zależności od przyczyn jakie wywołały zwolnienie ich obiegu. W jednym wypadku współdziałanie banku wyrazi się w przyznaniu dodatkowego kredytu, tj. zaliczkowaniu pieniężnym nowego cyklu krążenia środków w dziedzinie produkcji, z wyznaczeniem terminu rychlejszego zbytu produkcji, w innym wypadku bank zastosuje względem przedsiębiorstwa sankcje — włącznie do odmówienia mu kredytów, w innym jeszcze wypadku — bank zwróci się do władzy nadzorczej przedsiębiorstwa i przedłoży jej szereg wniosków, zmierzających do uzdrowienia jego działalności gospodarczej.

I.

Szybkość obiegu środków produkcji w tej lub innej dziedzinie przemysłu przedstawia jeden z ważnych syntetycznych wskaźników dla oceny działalności przedsiębiorstwa. Podobnie jak we wskaźniku kosztów własnych produkcji, we wskaźniku szybkości obiegu środków produkcji wyrażone są podstawowe wyniki działalności przedsiębiorstwa: poziom mechanizacji produkcji, stopień zastosowania nowoczesnych zdobyczy techniki, właściwość użycia środków własnych, racjonalna organizacja pracy i płac zarobkowych, oszczędne zużycie surowca, materiałów, opału itd.

Szybkość obiegu środków produkcji i wielkość kosztów własnych produkcji są ze sobą ściśle powiązane i znajdują się we wzajemnej od siebie zależności.

W gospodarce socjalistycznej zagadnienie przyśpieszenia obiegu środków produkcji jest jednakowo ważne zarówno w zakresie całej gospodarki narodowej, jak i poszczególnej jej dziedzinie oraz w poszczególnym przedsiębiorstwie. Ogólne zwiększenie szybkości obiegu środków w całej gospodarce zależy od zwiększenia obrotów w każdym poszczególnym przedsiębiorstwie.

Scharakteryzujmy zasady, jakie obowiązują w odniesieniu do środków produkcji. Ogólna szybkość obrotów określona może być przez następujące równanie: szybkość obrotów =

$$= \frac{\text{Wartość produkcji w/g kosztu własnego}}{\text{Wielkość środków produkcji (przeciętny zapas — normatyw)}}$$

Przy czym dodać musimy, że pod wielkością środków produkcji rozumieć należy przeciętny zapas poszczególnych środków, które jak wiemy, w większości są normowane. Rozpatrując powyższe równanie, musimy zdecydować jaki z tych czynników odgrywa rolę rozstrzygającą w szybkości obrotów — wielkość środków produkcji (mianownik), czy koszt własny produkcji (licznik).

Jasne jest, że o ile wzrostowi produkcji (wartość produkcji w/g kosztu własnego) będzie towarzyszył mniejszy przyrost środków, to ogólna szybkość obrotów zacznie wzrastać. Postarajmy się zbadać na podstawie cyfr, czy w życiu praktycznym rzeczywiście ma miejsce taki stan rzeczy, tzn., że przyrostowi produkcji towarzyszy mniej niż proporcjonalne powiększenie się środków obrotowych.

W celu pozytywnego rozstrzygnięcia poruszonego zagadnienia, tok naszego rozumowania poprzemy przykładem zaczerpniętym z życia gospodarczego ZSRR *).

---

*) E. Liberman — O niektórych zasadach środków obrotowych. Sowieckie Finanse Nr 4, kwiecień 1947 r.

W 1944 r. w przemyśle skórzanym wzrost wykonanej produkcji zestawiony z poziomem zapasów przedstawiał następujący obraz:

(w milionach rubli)

	I kwartał	II kwartał	III kwartał	IV kwartał	Normatyw na kon. r-ku
Wartość produkcji w/g koszt. włas.	136,4	161,7	176,3	183,1	—
Przeciętne pozostałości surowca. .	52,7	58,9	60,5	58,5	34,9
Wszystkie zapasy materiałowe . .	97,3	103,3	107,8	106,2	73,1
Półfabrykaty i produkcja niewyk. .	37,3	36,4	35,0	33,0	35,0
Wszystkie pozycje podl. normow. .	139,4	145,9	145,9	145,0	112,9

Przy analizie powyższych cyfr widzimy jasno, że zwiększenie produkcji znacznie wyprzedza wzrost zapasów, które wzrastają nieznacznie, albo nawet zmniejszają się (półfabrykaty i produkcja niewykończona).

Dla lepszego zobrazowania zilustrujemy dynamikę zasadniczych wielkości przy pomocy liczb wskaźnikowych, przyjmując cyfry I kwartału za 100:

	I kwartał	II kwartał	Wzrost w II kwartale	III kwartał	Wzrost w III kwartale	IV kwartał	Wzrost w IV kwartale
Produkcja wykon. .	100	118,6	(18,6)	129,2	(9,0)	134,9	(4,4)
Obr. środ. normat.	100	113,0	(13,0)	121,0	(7,1)	130,0	(7,5)

Widać jasno, że zwiększenie szybkości obrotów prawie dokładnie postępuje za wzrostem produkcji, wyprzedzając go w tempie w końcu roku.

Stwierdziliśmy więc, że fluktuacje obrotów towarzyszą wahaniom produkcji w taki sposób, że przy małej dynamice środków (zapasów), produkcja wzrosła dość znacznie.

Podobną prawidłowość można by zaobserwować prawdopodobnie w naszym przemyśle, gdybyśmy zadali sobie trud wykonania podobnych obliczeń.

Powstaje teraz pytanie, jaka przyczyna powoduje ten stan rzeczy?

Otóż przedsiębiorstwo powiększając produkcję, zwiększa nacisk na aparat zaopatrujący w celu przyśpieszenia częstotliwości dostaw, ale czyni to bez jednoczesnego powiększenia przeciętnego rozmiaru poszczególnych dostaw, a więc nie zwiększa zapasów, które mogłyby spowodować ewentualne zamrożenie środków finansowych. Wzrost produkcji siłą faktu powoduje również zwiększenie wydajności maszyn, zwiększenie utargów, a więc wzrost szybkości obiegu środków finansowych i zmniejszenie kosztów jednostkowych (ponieważ koszty stałe rozkładają się na większą ilość produktów — oczywiście jest to możliwe tylko do punktu optimum technicznego produkcji).

Rekapitulując powyższe rozważania, możemy wyprowadzić wniosek, że zwiększenie produkcji nie powinno powodować proporcjonalnego zwiększenia środków produkcji — normatywów (rozumianych jako przeciętny zapas).

Zadaniem organów kontrolujących prawidłowość działalności przedsiębiorstw, a więc banku jest ustalenie — w jakim stopniu wzrost zapasów powinien odbiegać od wzrostu produkcji. Stopień ten oczywiście będzie rozmaity w poszczególnych przedsiębiorstwach znajdujących się w różnorodnych warunkach.

Wobec tego, że branie w rachubę każdego z poszczególnych warunków w drodze indywidualnych wyliczeń nie zawsze jest możliwe, należy przeto ustalić co najmniej na podstawie danych sprawozdawczych, do jakiego stopnia cały zespół warunków i okoliczności wpłynął na stosunek między tempem wzrostu produkcji i wzrostem zapasów.

Na przyśpieszenie obrotów można wpływać czynnie drogą uzasadnionego normowania (normatywy). Dla możności takiego normowania należy studiować daną gałąź przemysłu przez cały szereg lat, gromadząc dane statystyczne o współzależności tempa produkcji i tempa ruchu zapasów, wyprowadzając na tej drodze wnioski dla zaprojektowania zaleceń dotyczących zwiększenia szybkości obrotów.

Z kolei przejdziemy do omówienia techniki obliczania szybkości obiegu środków produkcji.

II.

Jednym z głównych zadań przeprowadzanej przez pracowników banku analizy sprawności gospodarczej jednostek produkcyjnych i dystrybucji, winno być jak wyżej już zauważyliśmy, obliczenie szybkości obrotu środków w dobrach towarowo-materiałowych oraz w innych aktywach normowanych lub nienormowanych, jak również — wykrycie przyczyn odchyleń faktycznych obrotów od planowanych.

Dwa przedsiębiorstwa, posiadające równą ilość środków produkcji, mogą mieć jednako-

we obroty, jeśli w przedsiębiorstwie o większym zasobie środków obieg jest zwolniony i odwrotnie; gdy przedsiębiorstwo z mniejszym zasobem środków ma obrót przyśpieszony.

Obserwacja działalności poszczególnych przedsiębiorstw wykazuje że częstokroć, nawet mając nadmiar środków produkcji wskutek zwolnionego obrotu środków w zakresie produkcji lub obiegu, pracują one mimo to nie zadowalająco, dopuszczając do zalegania ze spłatą kredytów bankowych i regulowania rachunków dostawcom. Lecz bywa również odwrotnie; przedsiębiorstwo o niedostatecznych środkach produkcji częstokroć wyrównuje ten brak przez przyśpieszenie przewidzianego przez plan obrotu środków.

Analizy szybkości obrotu środków można dokonać na drodze badania poszczególnych pozycji bilansu przedsiębiorstwa.

Im dłuższy jest okres unieruchomienia środków na poszczególnych rachunkach bilansowych, tym rachunek dany jest mniej dynamiczny i na odwrót. Przy określaniu tempa dynamiki danego rachunku należy się kierować następującymi wytycznymi. Przeciętny okres unieruchomienia kwot na tym lub innym rachunku oblicza się w/g niżej przytoczonego wzoru:

$$x = \frac{S.Y}{O}$$

x = przeciętny obrót na rachunku;
Y = ilość dni, na jakie oblicza się obrót na r-ku;
S = przeciętna pozostałość na r-ku (saldo);
O = obrót na r-ku w ciągu odnośnej ilości dni.

Przy czym przeciętną pozostałość na rachunku (przeciętne saldo) oblicza się zazwyczaj jako przeciętną arytmetyczną stanów w pewnym okresie czasu obliczoną za pomocą zwykłego wzoru:

$$S = \frac{S_1 + S_2 + S_3 \ldots + S_n}{n}$$

Uzyskana w ten sposób średnia arytmetyczna będzie tym mniej dokładna im większa będzie rozpiętość w czasie pomiędzy poszczególnymi stanami, jakie będą brane do obliczenia tej średniej. Najdokładniejszą średnią arytmetyczną (S) dla sprawozdawczego okresu uzyskać można z sumy dziennych stanów tego okresu, podzielonej przez ilość dni tegoż okresu, jednak z uwagi na duże trudności takiego obliczenia można wyprowadzić średnią stanów dekadowych lub nawet miesięcznych.

Jeżeli chodzi o okres sprawozdawczy obrotu Y, przyjmuje się dla obrotu rocznego 360 dni, dla półrocznego — 180 dni, przy kwartalnym obrocie — 90 dni i wreszcie przy miesięcznym — 30 dni.

Sumę obrotu O, zamieszczoną w dzielniku wyżej przytoczonego wzoru, przyjmuje się w odniesieniu do poszczególnych rachunków rozmaicie. Jeżeli określa się dynamikę pozycji bilansowych czynnych, należy brać obroty ze strony »Ma« (kredyt) tego rachunku; jeżeli zaś ustala się dynamikę pozycji biernych, należy brać obroty ze strony »Winien« (debet) rachunku, albowiem te właśnie obroty wyrażają odpisanie kwot rachunku tj. zakończenie operacji odzwierciedlanych na tych lub innych rachunkach.

Dla lepszego zilustrowania poruszonego zagadnienia służyć może poniższy przykład liczbowy.

Załóżmy że pozostałości bilansowe na rachunku wyrobów gotowych w magazynie w pierwszym półroczu 1948 r. wynosiły: na 1 stycznia — 100 tys. zł, 1 lutego — 110 tys. zł, 1 marca — 120 tys. zł, 1 kwietnia — 115 tys. zł, 1 maja — 110 tys. zł, 1 czerwca — 125 tys. zł i na 1 lipca — 130 tys. zł. Obrót półroczny (I) po stronie czynnej rachunku wyniósł 900 tys. zł.

Posiłkując się przytoczonym wyżej wzorem możemy łatwo obliczyć:

1) przeciętną pozostałość (S) wyrobów gotowych w magazynie;

$$\frac{100 + 110 + 120 + 115 + 110 + 125 + 130}{7} =$$

$$= \frac{810}{7} = 115{,}7 \text{ tys. zł}$$

2) przeciętny okres unieruchomienia kwot na rachunku — wyroby gotowe w magazynie — w pierwszym półroczu 1948 r.

$$x = \frac{115{,}7 \;.\; 180}{900} = 23{,}1 \text{ dni}$$

Podobnego obliczenia dokonać należy w odniesieniu do wszystkich kont materiałowo-surowcowych w danym przedsiębiorstwie. Praktyka wykorzystania własnych środków produkcji wskazuje, że poszczególne przedsiębiorstwa mają je unieruchomione w zapasach. Wskutek tego obieg tych środków ulega zwolnieniu. Jeden z elementów ich analizy polega na wykry-

ciu tych właśnie unieruchomionych środków, na ujawnieniu przyczyn zwolnienia obrotów i podjęciu zabiegów w kierunku uruchomienia środków zamrożonych.

Jeśli się okaże, że obliczony przez nas przeciętny okres unieruchomienia wzrasta w kolejnych okresach sprawozdawczych, to trzeba przede wszystkim stwierdzić, jak już wspomnieliśmy, przyczyny tego zjawiska.

Analiza szybkości obrotu środków w przedsiębiorstwie przemysłowym wykazuje że w wielu wypadkach faktyczny obieg wyrobów gotowych tj. okres przebywania ich w magazynach przedsiębiorstwa znacznie przekracza ustalone w planie produkcji normy. Zjawisko to często bywa spowodowane przyczynami o charakterze rzeczowym — np. w niewłaściwym czasie podstawienie wagonów przez kolej dla załadowania gotowej produkcji. Częstokroć zwolnienie obiegu środków tkwiących w wyrobach gotowych bywa wywołane przez nieasortymentowy charakter partii wyrobów, co powoduje zwłokę w wydaniu jej nabywcom, lub też wyrobem niestandardowym, a więc niższej jakości, wskutek czego nabywcy zrzekają się jego nabycia. Wreszcie z analizy przyczyn zwolnienia obrotu środków w krążeniu dóbr materiałowych częstokroć wynika, że wzrost zapasów produkcji wykończonej następuje wskutek zwłoki wydania przez instytucję zbytu odpowiednich instrukcji dotyczących załadunku.

Zasadniczy cel analizy wykorzystania środków produkcji przez poszczególne przedsiębiorstwo polega na właściwym zbadaniu wzajemnych stosunków pomiędzy sumą środków produkcji, obrotem i cyklem obrotowym.

Przy oznaczeniu sumy obrotu przez O, pozostałości środków produkcji — P, okresu czasu całego obrotu — W, szybkości obrotu — X, czasu trwania jednego cyklu obrotu — Y i współczynnika unieruchomienia środków — Z, można wyprowadzić trzy wzory potrzebne do scharakteryzowania szybkości obiegu środków:

1) Ilość obrotów w badanym okresie, czyli współczynnik szybkości obiegu, (równy obiegowi podzielonemu przez pozostałość środków obrotowych tzn.):

$$X = \frac{O}{P}$$

2) Ilość dni obrotu srodków, czyli okres trwania jednego cyklu obrotowego równa się sumie środków produkcji pomnożonej przez sumę obrotów, tzn.:

$$Y = \frac{P \cdot W}{O}$$

3) Współczynnik unieruchomienia środków produkcji, czyli suma środków przypadająca na 1 zł obrotu, (równa się pozostałości środków obrotowych podzielonej przez sumę obrotu w zł, tzn.):

$$Z = \frac{P}{O}$$

Najbardziej istotne jest zastosowanie przytoczonych wzorów w tych przypadkach, gdy rezultaty obliczeń porównywa się z planowymi wskaźnikami oraz ze wskaźnikami odnoszącymi się do okresów poprzednich.

Dla lepszego zrozumienia istoty i znaczenia powyższych obliczeń służyć może poniższy przykład:

Przypuśćmy, że środki produkcji przedsiębiorstwa wynoszą na 1 stycznia br. 1.000 tys. zł, na 1 kwietnia — 1.100 tys. zł i na 1 lipca — 1.200 tys. zł, obrót ze sprzedaży produkcji w wysokości kosztów własnych w pierwszym półroczu tegoż roku wyniósł 10.000 tys. zł. W tym wypadku pomiędzy poszczególnymi wielkościami istnieją następujące zależności:

a) przeciętna pozostałość środków produkcji;

$$P = \frac{1.000 + 1.100 + 1.200}{3} = 1.100 \text{ tys. zł}$$

b) szybkość krążenia (w dniach);

$$Y = \frac{1.100 \cdot 180}{10.000} = 19,8 \text{ dni}$$

c) współczynnik szybkości obiegu;

$$X = \frac{10.000}{1.000} = 10 \text{ razy w półroczu}$$

d) współczynnik unieruchomienia środków produkcji w zł;

$$P = \frac{110.000.000}{10.000.000} = 11$$

Podobne obliczenia można przeprowadzić w odniesieniu do poszczególnych składników środków produkcji. Przypuśćmy, że w skład środków produkcji (1.100 tys. zł) wchodzą: surowce — 600 tys. zł, materiały pomocnicze —

100 tys. zł, opał — 50 tys. zł, półfabrykaty — 50 tys. zł, wyroby gotowe w magazynie — 200 tys. zł, środki na rachunkach żyrowych — 70 tys. zł, dłużnicy — 30 tys. zł.

W tym wypadku:

1) obieg środków produkcyjnych wyraża się:

$$Y = \frac{(600 + 100 + 50 + 50) \cdot 180}{10.000} = 14,4 \text{ dni}$$

2) obrót fabrykatów wynosi:

$$Y = \frac{200 \cdot 180}{10.000} = 3,6 \text{ dni}$$

3) obrót środków znajdujących się na rachunku żyrowym i u dłużników wynosi:

$$Y = \frac{(70 + 30) \cdot 180}{10.000} = 1,8 \text{ dni}$$

W ten sposób na podstawie powyższych wytycznych można przeanalizować szereg czynnych lub biernych rachunków bilansu przedsiębiorstwa, wykryć przyczyny zwolnionego tempa, usunąć te przyczyny i nadać prawidłowy kierunek i szybkość środkom.

Zbadanie działalności zakładów produkcyjnych w celu określenia szybkości obiegu środków i cyklów obrotowych, zwiększy niewątpliwie jakość pracy badawczej banku, pozwoli na ustalenie istotnych przyczyn trudności finansowych odczuwanych przez jednostki gospodarcze oraz na znalezienie środków zaradczych w celu ich usunięcia.

III.

Mówiąc o zasadach jakimi winno się kierować przy analizie szybkości obrotu środków produkcji, nie wolno zapominać o ustaleniu ekonomicznych norm tych środków. Jest to poważne i skomplikowane zagadnienie, o którym u nas wiele pisano i do którego wracać na tym miejscu nie ma potrzeby. Nie ulega jednak najmniejszej wątpliwości, że opracowanie metod obliczania normatywów środków produkcji nie zostało jeszcze należycie rozwiązane. Czym jest stałe, nie ulegające obniżenie minimum i jak należy prawidłowo je obliczać, dotychczas dokładnie nie ustalono. Zagadnienie to znajdzie dopiero wtedy właściwe rozwiązanie gdy zostaną obliczone normy techniczne dla wszystkich możliwie składników kosztów produkcji. Dopiero obliczenie normy pracy, surowca, wydajności maszyn, materiałów pomocniczych, energii itp. i wyrażenie tych norm technicznych w pieniądzu, pozwoli na właściwe ustalenie normatywu. Wszyscy wiemy że oparcie się, jako na wielkości wyjściowej, na danych liczbowych z ub. okresów gospodarczych nie może być miarodajne i zadowalające. Jak wiemy każde prawie przedsiębiorstwo oblicza minimum zapasów po swojemu, na podstawie własnych bilansów majątkowych i wyników będących rezultatem minionej działalności gospodarczej — nie zawsze dobrej. Obliczone raz normatywy szybko nieraz tracą na aktualności.

Problematyczność normatywów w poszczególnych przedsiębiorstwach czyni również problematyczną w tych przedsiębiorstwach granicę podziału środków na własne i pożyczone, albowiem zasady systemu finansowego ustalają, że każde przedsiębiorstwo powinno być wyposażone w taką ilość środków obrotowych, jaką przewiduje obliczony normatyw. Z tym, że środki te stanowić mają własny kapitał obrotowy przedsiębiorstwa, a dopiero zapotrzebowanie na środki obrotowe, ponadnormatywne winno być zaspokojone z kredytów bankowych.

Niedostatecznie wysoki poziom planowania środków obrotowych w przedsiębiorstwach prowadzi do tego, że szereg fabryk otrzymuje mniej środków aniżeli wynosi ich zapotrzebowanie na ten rok lub kwartał, a inne posiadają nadmiar środków obrotowych, Pierwsza grupa przedsiębiorstw prędzej czy później trafi do szeregu niepunktualnych dłużników, co może spowodować konsekwencję, że inne przedsiębiorstwa (kontrahenci) staną się również niewypłacalni.

Natomiast przedsiębiorstwa posiadające nadmiar środków obrotowych gromadzą często zapasy materiałowe w ilościach większych, aniżeli są im naprawdę konieczne ze względu na cykl produkcyjny i obrotowy.

Wielkim postępem na tym odcinku było wprowadzenie rachunku Sum Obrotowych Ministerstwa Przemysłu i Handlu, na którym akumulują się nadwyżki środków obrotowych i z którego dotuje się przedsiębiorstwa w celu uzupełnienia braku tych środków. A więc i tu powstaje konieczność wyliczenia racjonalnych normatywów dla poszczególnych elementów kosztów produkcji.

Wady gospodarki finansowej przedsiębiorstw, spowodowane w znacznym stopniu niedocenianiem zagadnienia szybkości obrotu środkami produkcji w racjonalnej działalności jednostek gospodarczych, pogłębiają się wskutek te-

go, że kontrola ze strony finansowo - kredytowego systemu nie zawsze stoi na wysokości zadania.

W organizacji przeprowadzania tej kontroli nie osiągnięto jeszcze należytego współdziałania pomiędzy organami administracji przemysłowej i organami banku, jakie zapewniałoby śledzenie wykorzystania przez poszczególne przedsiębiorstwa środków zarówno własnych jak i pożyczonych i odpowiednie wpływanie na ich obrót.

Odbija się to ujemnie na rozwiązaniu głównego problemu w dziedzinie organizacji środków produkcji, to jest na zadaniu bardziej efektywnego ich wykorzystania czy też przyśpieszenia ich cyrkulacji.

Ustalane w planach finansowych normy w zapasach w dniach nie mogą zastąpić wskaźnika szybkości obrotów środków. Prócz tego przestrzeganie norm poszczególnych rodzajów zapasów bynajmniej nie zawsze oznacza, że szybkość obrotów wszystkich środków jest zgodna z aktualnym stopniem wykonania planu.

Wreszcie, w panującym systemie planowania przedsiębiorstwa brak syntetycznego wskaźnika dającego charakterystykę wykorzystania środków obrotowych, wykazującą wyraźnie korzyści lub braki w tej dziedzinie, na podobieństwo takich wskaźników, jak np. wydajność pracy (średnia wydajność pracy pojedynczego robotnika — por. instrukcję Min. Przem. i Handlu w przedmiocie planowania finansowego na rok 1949) lub koszt własny produkcji.

Uważamy, iż wskaźnik obrotowy środków produkcji winien być ustalany dla każdego poszczególnego przedsiębiorstwa, jako niezbędny czynnik składowy planowania, jako nieodłączna część planu finansowego.

Szybkość obrotu środków produkcji można wyliczyć dla wyrazistości nie w dniach, jak to się stosuje w stosunku do norm zapasów, lecz w procentowym stosunku ogólnej sumy środków produkcji do sumy produkcji wykonanej, w wysokości planowanych kosztów własnych.

Ażeby zagadnienie obrotowości środków produkcji zajęło w pracy przedsiębiorstwa miejsce równoprawne w szeregu innych, najważniejszych zadań techniczno - ekonomicznych, nie należy ograniczyć się jedynie do włączenia odnośnego wskaźnika do planów i sprawozdań. Niezbędna jest również kontrola wykonywania planu w zakresie obrotowości środków produkcji.

Kazimierz Strzegocki.

RZECZOWY CZY FUNKCJONALNY PODZIAŁ ORGANIZACYJNY CZYNNOŚCI BANKOWYCH

W organizacji czynności bankowych narzuca się pewnego rodzaju fakt, że w praktyce — poza czynnościami pochodnymi, do których należy zaliczyć księgowość, kontrolę wewnętrzną i sekretariat — czynności zasadnicze dzielą się na dwa główne trzony. Będzie to trzon zagadnień podstawowych dla danej instytucji bankowej, wynikających z jej zakresu działania, a więc zagadnień kredytowych, finansowych lub tym podobnych i trzon zagadnień ściśle związanych i wynikających z zagadnień podstawowych, a więc zagadnień operacyjnych.

Jeżeli pominie się bankowe czynności pochodne tj. księgowość, kontrolę wewnętrzną i sekretariat, a zatrzyma się na czynnościach zasadniczych — to powstaje problem powiązania tych czynności pomiędzy sobą — i tu zachodzić może wątpliwość, czy należy dokonać tego powiązania według oceny rzeczowej, czy funkcjonalnej?

Pod podziałem **rzeczowym** czynności bankowych rozumieć należy podział który:

dzieli zagadnienia na kategorie zagadnień podstawowych, wynikających z zakresu działania banku i zagadnień operacyjnych, wynikających z realizacji tych pierwszych — czyli dzieli na zagadnienia o charakterze dyspozycyjnym i na zagadnienia o charakterze wykonawczym, a który

łączy zagadnienia pokrewne w swej ważności, sposobie załatwiania i metodzie pracy.

Natomiast podział **funkcjonalny** czynności bankowych wymagać będzie, by zagadnienia o charakterze dyspozycyjnym były połączone w jednej komórce organizacyjnej z odpowiednim aparatem wykonawczym jako funkcjonalnie z nich wypływającym.

Podział ten będzie charakteryzowało to, że:

dzieli się zagadnienie według grup rzeczowych,

łączy się wewnątrz każdej z tych grup rzeczowych zagadnienia podstawowe tj. dyspozycyjne z realizacją tychże zagadnień.

W **rzeczowym** podziale organizacyjnym czynności bankowych mamy wpierw podział

czynności na dwie grupy — jedną o charakterze dyspozycyjnym, drugą o charakterze wykonawczym, a wewnątrz każdej z tych grup, rzeczowy podział w zależności od zakresu działania danej instytucji bankowej.

W **funkcjonalnym** natomiast podziale organizacyjnym czynności bankowych mamy wpierw podział czynności na odpowiednie rzeczowe grupy, w zależności od zakresu działania danej instytucji bankowej, a wewnątrz każdej — wzgl. niektórych — z tych grup, funkcjonalny podział na czynności o charakterze dyspozycyjnym i na czynności o charakterze wykonawczym.

Jest w ten sposób jeden podział pewnego rodzaju odwróceniem drugiego.

Jakież są cechy i zalety każdego z tych podziałów?

Rzeczowy podział:

ma lepszy i bardziej właściwy **podział pracy** na czynności o charakterze dyspozycyjnym, a więc czynności referendarskie i na czynności w charakterze wykonawczym, a więc czynności manipulacyjno-rachunkowe,

daje możność bardziej właściwego **wykorzystania pracowników,**

powoduje w zasadzie możność tworzenia **mniejszych** — a tym samym łatwiejszych do kierowania — **komórek organizacyjnych,**

stwarza naturalny **podział pracy dla kierownictwa banku** tj. dla dyrektora i jego zastępców,

rządzi się pewnego rodzaju **automatyzmem kontroli wykonania,** wynikającym z tego, że inny dział pracy daje dyspozycje, a inny dział pracy je wykonuje.

Natomiast **funkcjonalny** podział:

ma łatwiejsze, bo **bezpośrednie powiązania dyspozycyjne.**

Wydaje mi się, że cechy i zalety rzeczowego podziału organizacyjnego czynności bankowych są tak istotne i dominujące, że w praktyce tylko on powinien być stosowany, aczkolwiek, co trzeba przyznać, cecha łatwiejszego, bo bezpośredniego powiązania dyspozycyjnego, jaką odznacza się funkcjonalny podział czynności, stwarza dużą zachętę do jego stosowania.

Na przykładzie czysto teoretycznym, nie odzwierciedlającym ściśle żadnej z istniejących lub planowanych placówek bankowych w Polsce, podaję poniżej projekt rozwiązania organizacji oddziału banku przy rzeczowym oraz przy funkcjonalnym podziale czynności bankowych. Ponadto podaję, że projekt uwzględnia koncepcję scentralizowanej księgowości.

Nadmieniam jednakże, że poruszony przeze mnie temat rzeczowego czy funkcjonalnego podziału organizacyjnego czynności bankowych może znaleźć swój wyraz w każdej z organizacji bankowych, naturalnie po odpowiednim przystosowaniu go do jej zadań i potrzeb.

W tym stanie rzeczy organizacja oddziału banku przy **rzeczowym** podziale, przedstawiałaby się następująco:

Na czele oddziału stoi dyrektor oddziału któremu podlegają:

I. Wydziały finansowe:
  1) wydział kredytów inwestycyjnych,
  2) wydział kredytów obrotowych,
  3) wydział kredytów zleconych,
  4) wydział planowania.

II. Wydziały operacyjne:
  1) likwidatura rków inwestycyjnych,
  2) likwidatura rków bieżących i zleconych,
  3) likwidatura inkasowa,
  4) likwidatura przekazowa,
  5) kasa.

III. Kontroler rachunkowy:
  1) biuro zestawień rachunkowych,
  2) biuro kontroli.

IV. Sekretariat:
  1) referat personalny,
  2) referat administracyjno-gospodarczy,
  3) kancelaria oddziału.

Zgodnie z przedstawionym schematem organizacyjnym, **rzeczowy podział czynności:**

1. przewiduje **podział oddziału banku na 4 główne człony:**

a) wydziały finansowania — są to człony zasadnicze o charakterze dyspozycyjnym,

b) wydziały operacyjne — są to człony zasadnicze o charakterze wykonawczym,

c) kontroler rachunkowy — jest to człon pomocniczy o charakterze kontrolnym,

d) sekretariat — jest to człon pomocniczy o charakterze administracyjnym.

Uwaga: Nie przewiduje się komórki dla księgowości, gdyż odnośny projekt uzuględniał scentralizowaną księgowość.

2. daje naturalny **podział pracy** w kierownictwie oddziału dla dyrektora i jego dwóch zastępców. Dyrektor oddziału kieruje całością oddziału — jemu podlegają bezpośrednio kontroler rachunkowy i sekretariat. Natomiast I-szy zastępca dyrektora kieruje wydziałami finanso-

wania, a II-gi zastępca dyrektora kieruje wydziałami operacyjnymi.

3. **daje powiązania dyspozycyjne:**

z wydziału kredytów inwestycyjnych
z wydziału kredytów obrotowych
z wydziału kredytów zleconych

do: likwidatury rków inwestycyjnych,
bądź likwidatury rków bieżących i zleconych,
bądź likwidatury inkasowej.

4. powoduje **powiązania rachunkowo-dyspozycyjne:**

z likwidatury inkasowej
z likwidatury rków inwestycyjnych
z likwidatury rków bieżących i zleconych

do: likwidatury rków inwestycyjnych,
bądź likwidatury rków bieżących i zleconych
likwidatury przekazowej,
bądź kasy.

5. powoduje **powiązania rachunkowo-sprawozdawcze:**

z likwidatury rków inwestycyjnych
z likwidatury rków bieżących i zleconych
z likwidatury inkasowej
z likwidatury przekazowej
z kasy

do: kontrolera rachunkowego,
(biuro zestawień rachunkowych).

Natomiast organizacja oddziału banku przy **funkcjonalnym** podziale przedstawiać się będzie następująco:

Na czele oddziału stoi dyrektor oddziału, któremu podlegają:

I. Wydział kredytów inwestycyjnych:
1) referat finansowania i kontroli,
2) likwidatura rków inwestycyjnych,
3) inkaso faktur inwestycyjnych.

II. Wydział kredytów obrotowych:
1) referat kontroli i finansowania,
2) likwidatura rków bieżących,
3) inkaso faktur z obrotu towarowego.

III. Wydział kredytów zleconych:
1) referat finansowania i kontroli:
2) likwidatura rków zleconych,
3) inkaso faktur.

IV. Wydział planowania.
V. Likwidatura przekazowa.
VI. Kasa.
VII. Kontroler rachunkowy:
1) biuro zestawień rachunkowych,
2) biuro kontroli.

VIII. Sekretariat:
1) referat personalny,
2) referat administracyjno-gospodarczy,
3) kancelaria oddziału.

Zgodnie z przedstawionym schematem organizacyjnym, **f u n k c j o n a l n y p o d z i a ł c z y n n o ś c i:**

1. przewiduje **podział oddziału banku na 8 komórek organizacyjnych:**
a) wydział kredytów inwestycyjnych — jest to człon zasadniczy dyspozycyjno-wykonawczy,
b) wydział kredytów obrotowych — jest to człon zasadniczy dyspozycyjno-wykonawczy,
c) wydział kredytów zleconych — test to człon zasadniczy dyspozycyjno-wykonawczy,
d) wydział planowania — jest to człon zasadniczy koncepcyjno-sprawozdawczy,
e) likwidaturę przekazową — jest to człon zasadniczy wykonawczy,
f) kasa — jest to człon zasadniczy wykonawczy,
g) kontrolera rachunkowego — jest to człon pomocniczy kontrolny,
h) sekretariat — jest to człon pomocniczy administracyjny.

Uwaga: Nie przewiduje się komórki dla księgowości, gdyż odnośny projekt uwzględniał scentralizowaną księgowość,

2. nie daje naturalnego podziału pracy w kierownictwie oddziału; podział ten musi być ad hoc tworzony,

3. nie potrzebuje powiązań dyspozycyjnych, gdyż odnośne komórki dyspozycyjne (wydział kredytów inwestycyjnych, obrotowych, zleconych) dzielą się każda na:
a) referat finansowania i kontroli — człon dyspozycyjny,
b) likwidaturę odnośnych rachunków — człon wykonawczy,
c) inkaso odnośnych faktur — człon wykonawczy.

4. daje powiązania rachunkowo-dyspozycyjne — analogiczne jak przy podziale rzeczowym oraz

5. daje powiązania rachunkowo-sprawozdawcze — analogiczne jak przy podziale rzeczowym.

Wydaje mi się, że porównanie i szczegółowa analiza obu przedstawionych systemów podziału czynności potwierdza postawioną przeze mnie tezę przemawiającą za wyborem rze-

czowego podziału organizacyjnego czynności bankowych — niemniej jednak, jest to problem dla tego działu pracy tak istotny i doniosły, że byłoby wielce wskazane, gdyby poruszony przeze mnie temat stał się przedmiotem dalszej dyskusji.

PRZEGLĄD RYNKÓW ZAGRANICZNYCH.

Dr Stefan Perczyński

POWOJENNE ZMIANY KIERUNKÓW HANDLU ZAGRANICZNEGO WIELKIEJ BRYTANII

Czteroletni plan gospodarczy W. Brytanii 1949—1952 r., przedstawiony przez rząd angielski do rozpatrzenia Komitetowi Europejskiej Współpracy Gospodarczej w listopadzie 1948 r., przewiduje osiągnięcie nadwyżki bilansu płatniczego w roku gospodarczym 1952/53 w wysokości 100 mil. funtów szterlingów. Według tego planu, eksport brytyjski ma jakoby wzrosnąć w okresie czteroletnim o ca 13% i wynieść w 1952/53 r. ogółem 1.834 mil. funtów szterlingów, w porównaniu do faktycznie osiągniętych kwot: 1.102 mil. w 1947 r. i 1.620 mil. funtów szterlingów w 1948 r. Wysokość importu ma być utrzymana zasadniczo na obecnym poziomie. Możliwości realizacyjne planu eksportowo-importowego oparto zarówno na projektowanym zwiększeniu produkcji krajowej jako też na zmianie kierunków handlu zagranicznego. Wzrost produkcji przemysłowej w okresie czteroletnim ma według planu wynieść ogółem 25% w stosunku do wytwórczości brytyjskiej w 1947 r. Planuje się zwiększenie produkcji zarówno przemysłowej jak i rolnej — np. zbóż o 11%, nabiału o 13%. W odniesieniu do zmian w kierunkach handlu zagranicznego, czteroletni plan brytyjski przewiduje przede wszystkim znaczną redukcję deficytu bilansu handlowego z krajami amerykańskimi. Bierne saldo wymiany towarowej W. Brytanii z półkulą zachodnią ma stanowić w 1952/53 r. tylko ca 73 mil. funtów szterlingów, wobec faktycznego deficytu w 1948 r. w wysokości 390 mil. funtów szterlingów. Przywóz towarów z krajów półkuli zachodniej ma ulec redukcji o ca 20% obecnego poziomu, przy czym spadek ten ma być jednocześnie skompensowany trzykrotnym zwiększeniem importu z bloku szterlingowego i krajów europejskich.

Przechodząc do oceny realności czteroletniego planu brytyjskiego na odcinku uaktywnienia handlu zagranicznego, należy przede wszystkim podkreślić fakt, że projektowana zmiana kierunków wymiany towarowej z zagranicą znajduje swe źródło przyczyn wyłącznie w istniejących a zarazem niepokonalnych wymogach bieżącego życia gospodarczego W. Brytanii. Dążenie do odciążenia na odcinku dostaw towarowych ze źródeł dolarowych staje się w świetle dotychczasowego kształtowania bilansu płatniczego coraz wyraźniejszym i nieodzownym postulatem brytyjskiej polityki handlu zagranicznego. Z drugiej strony dotychczasowy rozwój bilansu płatniczego czyni dość problematyczne spełnienie się nadziei brytyjskich w odniesieniu do tak znacznego uaktywnienia wymiany towarowej z zagranicą w okresie lat 1949—1952. Wprawdzie cyfry obrotów towarowych z zagranicą w 1948 r. wykazały poważną poprawę w porównaniu do poprzednich lat powojennych, jednak dotychczas od 1935 r. W. Brytania nie zdołała nigdy osiągnąć aktywnego bilansu płatniczego. Realizacja czteroletniego planu eksportowo-importowego wymagać będzie zresztą spełnienia licznych i korzystnych warunków, niezależnych w wielu wypadkach od wysiłków i wpływów W. Brytanii, szczególnie na odcinku eksportu brytyjskiego.

Bilans płatniczy W. Brytanii w mil. funtów szterlingów *)

	1938 r.	1946 r.	1947 r.	I półrocze 1948 r.
I. Wydatki:				
Import	835	1.092	1.540	887
Wydatki zagraniczne rządu — netto	16	291	207	57
Shipping	80	139	171	84
Odsetki, zyski i dywidendy	30	80	102	59
Filmy — netto	7	17	14	7
Podróże	40	40	73	24
Razem	1.008	1.659	2.107	1.118
II. Wpływy:				
Eksport (i reeksport)	533	890	1.102	731
Shipping	100	160	201	117
Odsetki, zyski i dywidendy	205	155	152	77
Podróże	28	12	19	14
Inne — netto	72	72	3	39
Razem	938	1.289	1.477	978
Nadwyżka (+) lub deficyt (—)	— 70	—370	—630	—140
w tym: ruch towarów	—302	—202	—438	—156
Pozycje niewidzialne	+232	—168	—192	+ 16

*) Źródło: dane statystyczne podane przez rząd brytyjski w t zw. Białej Księdze.

Dochody brytyjskie z tzw. »pozycji niewidzialnych« wyrównywały przed wojną ponad trzy czwarte pasywnego salda handlowego. Na skutek strat wojennych w tonażu floty handlowej oraz sprzedaży zagranicznych lokat kapitałowych celem sfinansowania wydatków wojennych, pozycje niewidzialne po wojnie wykazywały poważne deficyty. Dopiero w I półroczu 1948 r. uzyskano tu pewną nadwyżkę, była ona jednak stosunkowo nieznaczna i daleka od możności wyrównania deficytu bilansu handlowego. Najbardziej krytycznym okresem był rok 1947. Deficyt bilansu płatniczego osiągnął rekordowy poziom 630 mil. funtów szterlingów, zmniejszając się następnie w I półroczu 1948 r. w skali rocznej do 280 mil. funtów szterlingów. Pozycje niewidzialne wzrosły w tym czasie z maksymalnego deficytu 192 mil. funtów szterlingów do wysokości 16 mil. funtów szterlingów nadwyżki półrocznej. Pomimo pomyślniejszego rozwoju ogólnego dochodów niewidzialnych w 1948 r., istnieje jeszcze szereg niekorzystnych czynników wpływających na kształtowanie się poszczególnych składników bilansu płatniczego. Przede wszystkim dochody z tytułu odsetek, zysków i dywidend wykazywały od wybuchu wojny i będą nadal jeszcze wykazywać tendencję spadku w związku z dalszym wyzbywaniem się przez W. Brytanię zagranicznych lokat kapitałowych. Lokaty te, wynoszące w 1938 r. ca 3,7 mlrd. funtów szterlingów, oceniane są obecnie na nie więcej jak 2 mlrd. funtów szterlingów. Dochody w postaci odsetek, zysków i dywidend w 1938 r. osiągnęły ogółem netto 175 mil. funtów szterlingów, czyli prawie trzy piąte salda pasywnego brytyjskiej wymiany towarowej z zagranicą w odnośnym roku. Dochody te netto w 1947 r. stanowiły zaledwie 50 mil. funtów szterlingów i pokrywały ujemne saldo bilansu handlowego tylko w wysokości jednej dziesiątej. Rozwój shippingu przedstawiał się znacznie pomyślniej. W porównaniu do 30 mil. funtów szterlingów w 1947 r. wpływy netto z shippingu w I półroczu 1948 r. stanowiły w skali rocznej 66 mil. funtów szterlingów, podczas gdy przed wojną (1938 r.) pozycja ta wykazywała deficyt w wysokości 20 mil. funtów szterlingów. Ruch podróżnych, podobnie jak przed wojną, wykazywał stale deficyt, jakkolwiek w 1948 r. nastąpiła tu pewna poprawa w związku z rygorystyczniej stosowanymi przepisami turystycznymi wobec obywateli angielskich. Wydatki zagraniczne rządu brytyjskiego osiągnęły swój poziom szczytowy w 1946 r., wykazując następnie stały spadek. Bardzo poważnie i ponad oczekiwania wzrosły w 1948 r. dochody z innych czynności przemysłowo-handlowych, ujętych w pozycji »Inne«. Są to m. in. dochody z brytyjskich towarzystw naftowych. Najbardziej istotnym czynnikiem uaktywnienia bilansu płatniczego był jednak rozwój eksportu brytyjskiego w 1948 r.

Eksport brytyjski w 1948 r. osiągnął wartość 1.648 mil. funtów szterlingów. czyli trzykrotnie więcej niż w 1938 r., wzrastając jednocześnie w ciągu roku o ca 38% w porównaniu do wzrostu importu w tym czasie o ca 16%. Stały wzrost w ciągu roku 1948 dotyczył również wolumenu eksportu brytyjskiego. Wskaźnik wolumenu eksportowego (1938 r. = 100) wzrósł w ciągu I półrocza 1948 r. o 16 punktów do poziomu 134, a następnie do 138 w III kwartale i 147 w IV kwartale, osiągając w końcu roku ca 150. Silniejszy wzrost eksportu niż importu w 1948 r. wpłynął korzystnie na poprawę bilansu handlowego. Według danych ostatecznych bierne saldo brytyjskiej wymiany towarowej z zagranicą zmniejszyło się z 251 mil. funtów szterlingów w I półroczu 1948 r. do 181 mil. funtów szterlingów za półrocze następne. Ujemne saldo bilansu handlowego W. Brytanii w grudniu 1948 r. było najniższe od stycznia 1947 r. i wyniosło 26,5 mil. funtów szterlingów w porównaniu do 28,7 mil. funtów szterlingów w miesiącu poprzednim. Pomimo stałego uaktywniania się bilansu handlowego w ciągu 1948 r. nastąpiło tu w ostatnim miesiącu poważne zwolnienie tempa. Redukcja różnicy między wartością importu i eksportu brytyjskiego zmniejszyła się z przeciętnej miesięcznej za II półrocze 1948 r. w wysokości ca 12 mil. funtów szterlingów do 2,2 mil. funtów szterlingów za grudzień.

Aktywizacja pozycji niewidzialnych i wymiany towarowej W. Brytanii z zagranicą w 1948 r. zasługuje na większą uwagę głównie z punktu widzenia mechanicznego wyrównania bilansu płatniczego jako całości. Z punktu widzenia gospodarczego bardziej doniosłej wagi jest osiągnięcie wyrównania bilansu z krajami półkuli zachodniej, szczególnie deficytu dolarowego, powstałego w związku z niewymienialnością większości walut i ogólnym brakiem dolara po wojnie. Uzyskane nadwyżki w zachodnioeuropejskich walutach »miękkich« nie mogą bowiem w tych okolicznościach służyć do pokrycia salda ujemnego, powstałego w walucie

»twardej«. Mechaniczne wyrównywanie bilansu jako całości ma w tych warunkach znaczenie czysto buchalteryjne a nie istotne — gospodarcze. Analiza kierunków handlu brytyjskiego z zagranicą wykazuje, że import W. Brytanii z półkuli zachodniej stanowił w 1946 r. aż 49% a w 1947 r. jeszcze 47,5% całego jej przywozu, w porównaniu do ca 33% w 1938 r. W przeciwieństwie do importu, eksport brytyjski do krajów amerykańskich był dotychczas niższy niż przed wojną i wynosił w 1946 r. — 15% a w 1947 r. — 17% całego wywozu W. Brytanii wobec 19% w 1938 r. Udział samych Stanów Zjednoczonych A. P. w handlu zagranicznym W. Brytanii kształtował się na ogół identycznie. Eksport brytyjski do U. S. A. stanowił przed wojną ponad 9% całego wywozu W. Brytanii, natomiast w 1946 r. — 7,5% a w 1947 r. — ca 8% Import brytyjski z U. S. A. wynosił w 1938 r. ca 22%, natomiast w 1946 r.—ca 33% a w 1947 r.— ca 30% całego przywozu W. Brytanii. Interesująco przedstawia się również analiza importu i eksportu brytyjskiego według stref walutowych. Ogólny deficyt bilansu handlowego W. Brytanii w obrocie z krajami o walutach twardych stanowił w 1947 r. ca 576 mil. funtów szterlingów a z krajami pozostałej strefy nieszterlingowej—ca 26 mil. funtów szterlingów. Bilans handlowy z blokiem szterlingowym wykazał nieznaczną nadwyżkę. Kraje o walucie twardej dostarczyły W. Brytanii w 1947 r. przeszło połowę artykułów żywnościowych, prawie połowę wyrobów gotowych i około dwie piąte surowców. Głównym rynkiem zbytu dla eksportu brytyjskiego w omawianym roku był natomiast blok szterlingowy—572 mil. funtów szterlingów, następnie strefa nieszterlingowa — 329 mil. funtów szterlingów a w końcu dopiero kraje o walutach twardych. W roku 1948 nastąpiła korzystna dla W. Brytanii zmiana w kierunkach jej wymiany towarowej z zagranicą. W wyniku tej zmiany pasywne saldo bilansu handlowego W. Brytanii z półkulą zachodnią zmniejszyło się z 552 mil. funtów szterlingów w 1947 r. do 177 mil. w I półroczu 1948 r., czyli w przeliczeniu rocznym do 354 mil. funtów szterlingów. Dzięki jednoczesnej poprawie w pozycjach niewidzialnych, regulowanych w dolarach, deficyt bilansu płatniczego W. Brytanii z krajami amerykańskimi wyniósł w I półroczu 1948 r. w przeliczeniu rocznym już tylko 390 mil. funtów szterlingów w porównaniu do 970 mil. funtów szterlingów w 1947 r.

Rok 1947 był więc dla W. Brytanii okresem najbardziej krytycznym na odcinku jej handlu zagranicznego i bilansu płatniczego. Na skutek wycofywania kapitałów pieniężnych i odpływu złota z Londynu, wymienialność funta szterlinga musiała być zawieszona w dwa miesiące zaledwie po jej wprowadzeniu. Cały blok szterlingowy wykazał olbrzymi spadek w rezerwach złota i dolarów na sumę łączną 1024 mil. funtów szterlingów. Rozporządzalne rezerwy złota i dolarów musiały być źródłem pokrycia deficytu bilansu handlowego nie tylko W. Brytanii lecz również członków bloku szterlingowego, jaki przed wojną wykazywał nadwyżki dolarowe obecnie zaś — stałe deficyty w tej walucie. Nacisk krajów bloku szterlingowego na londyńską pulę kruszcowo-dewizową w 1948 r. znacznie się zmniejszył; łączny ich deficyt dolarowy spadł do 420 mil. funtów szterlingów. Niemniej jednak deficyt z półkulą zachodnią pozostał nadal problemem najtrudniejszym do rozwiązania. Nie ulega wątpliwości, że W. Brytania musi usunąć zdecydowanie istniejący jeszcze brak równowagi ze strefą dolarową, jeśli zechce w przyszłości stanąć silnie na nogi bez zewnętrznej pomocy. Należy nie zapominać, że W. Brytania zbliża się do tego punktu w czasie, kiedy jej bilans płatniczy zostanie obciążony dodatkowo spłatami rat amortyzacyjnych i odsetek od dawnych kredytów dolarowych oraz kredytów w ramach pomocy marshallowskiej. Spłata kredytów U.SA. z 1946 r. w wysokości 4,4 mlrd. dolarów rozpocznie się już 1952 r., przy czym obciążenie bilansu płatniczego z tytułu rat i odsetek od tego kredytu wynosić będzie 34,75 mil, funtów szterlingów rocznie. Nadzieje W. Brytanii na wyrównanie obecnego deficytu a tym bardziej na uaktywnienie bilansu płatniczego na sumę 100 mil. funtów szterlingów w roku 1952/53 mimo ewentualnego nadzwyczajnego wysiłku, wydają się dość problematyczne. Wyrównanie bilansu płatniczego, w szczególności z krajami dolarowymi, wymagać będzie dalszego pogłębiania zmian odnośnie orientacji w kierunku handlu zagranicznego W. Brytanii. Zanik nadzwyczajnego zapotrzebowania na dolary może nastąpić wówczas dopiero, gdy poważna część importu, opłacanego w dolarach, zostanie zastąpiona dostawami z innych źródeł. Jednocześnie W. Brytania musi forsować jak najsilniej swój eksport do strefy dolarowej. Niemniej jednak W. Brytania musi się liczyć ze stałym wzrostem oporów, zarówno na odcinku eksportu jak i importu. Dotychczasowy wzrost eksportu brytyjskiego odnosił się w dużej mierze do

odzyskania pozycji przedwojennych na odnośnych rynkach zagranicznych, w przyszłości natomiast trzeba będzie zdobywać nowe rynki zbytu, co napotka na wzrastające trudności. Już obecnie wszystkie kraje przemysłowe walczą o zagraniczne rynki zbytu, zwłaszcza o rynki strefy dolarowej. Jednocześnie kraje marshallowskie nie będą w stanie zapewnić dostatecznego zaopatrzenia W. Brytanii w niezbędne jej surowce i artykuły żywnościowe. Toteż w zrozumieniu powyższego W. Brytania zwraca ostatnio coraz usilniej swój wzrok na kraje wschodnio-europejskie w nadziei, że kraje te przyczynią się do uzdrowienia jej bilansu płatniczego — do poprawy jej sytuacji żywnościowej i surowcowej a zarazem do stworzenia chłonnego rynku zbytu dla jej surowców i wyrobów gotowych, szczególnie dóbr inwestycyjnych. Dowodem zmian orientacji w kierunkach brytyjskiego handlu zagranicznego może być szereg umów handlowych, zawartych w ciągu ostatnich miesięcy z krajami europejskimi, m. in. pięcioletnia umowa handlowa polsko-brytyjska z 14 stycznia 1949 r.

Pięcioletnia umowa handlowa polsko-brytyjska przewiduje obrót handlowy pomiędzy obu krajami do końca 1953 r. w wysokości 130 mil. funtów szterlingów po każdej stronie. Tworząc dalszą rozbudowę porozumień handlowych polsko-brytyjskich z lat 1947-1948, umowa styczniowa stanowi jednocześnie największy układ handlowy, zawarty po wojnie między krajami bloku zachodnio-europejskiego a krajami demokracji ludowej. W myśl podpisanej umowy handlowej eksport polski ma wzrastać stopniowo i obejmować przede wszystkim bekony, jajka i inne produkty rolne. Obok dotychczas eksportowanych produktów, umowa handlowa umożliwia Polsce dodatkowy wywóz drugorzędnych artykułów rolniczych i spożywczych. Eksport polski obejmie ponadto tarcicę iglastą, meble i inne wyroby z drzewa oraz pewne ilości wyrobów przemysłu mineralnego, metalowego i chemicznego. Dostawy angielskie stanowić będą zarówno pewne surowce jak i półfabrykaty oraz wyroby gotowe. Na import polski z W. Brytanii składać się będą: wełna, manilla, sizal, barwniki, opony i dętki, kauczuk, ferrostopy, cyna, nikiel, półfabrykaty miedziane oraz dobra inwestycujne. Przywóz dóbr inwestycyjnych wyniesie łącznie ca 20 mil. funtów szterlingów.

Badając korzyści płynące dla partnerów pięcioletniej umowy handlowej polsko-brytyjskiej, należy stwierdzić, że są one obustronne, bowiem umowa ta obejmuje wymianę dóbr dla obu stron w dużej mierze zasadniczych. Eksport polski, artykułów rolniczych, wpłynie w pewnym stopniu na poprawę sytuacji żywnościowej W. Brytanii a Polsce umożliwi zdobycie pewnego i chłonnego rynku angielskiego na produkty rolno-hodowlane. Z drugiej strony, import brytyjski surowców i dóbr kapitałowych, przyczyni się do dalszej industrializacji Polski a dla W. Brytanii stworzy z kolei nowy rynek zbytu, zwłaszcza odnośnie kauczuku, wyrobów gumowych i dóbr inwestycyjnych. Należy zaznaczyć, że przesunięcie popytu z naturalnego na syntetyczny kauczuk, w wyniku pomyślnych rezultatów osiągniętych pod wpływem wojny w ostatnich latach w dziedzinie produkcji kauczuku sztucznego, grozi niebezpieczeństwem skurczenia możliwości zbytu dla eksportu brytyjskiego, podobnie jak to miało miejsce z cukrem w ubiegłym stuleciu. Istniejące plantacje kauczuku na półwyspie Malajskim tworzyły dotychczas jedno z najważniejszych źródeł dolarowych w brytyjskim bilansie płatniczym.

Bardzo korzystną cechą zawartej umowy handlowej polsko-brytyjskiej jest stosunkowo długi okres jej trwania, umożliwia to bowiem obu stronom długofalowe planowanie zakupów i sprzedaży. Celem sprostania zaciągniętym zobowiązaniom umowy handlowej, Polska będzie realizować swój program rolniczy na odcinku podniesienia hodowli zwierzęcej, szczególnie trzody chlewnej, dostosowując produkcję bekonów i jajek do wymogów rynku brytyjskiego. Jednocześnie import brytyjski z Polski, bekonów, jajek i innych artykułów żywnościowych umożliwi W. Brytanii ograniczenie przywozu tych artykułów z półkuli zachodniej, a tym samym przyczyni się do zaoszczędzenia dolarów.

Mirosław Dietrich

ŚWIATOWA SYTUACJA WALUTOWA W 1948 r.

1. Światowa sytuacja gospodarcza.

Skutki gospodarcze wojny wywierały nadal w ciągu 1948 r. bezpośredni wpływ na sytuację gospodarczą państw, które brały udział w wojnie, a pośrednio na gospodarkę całego świata.

Najważniejsze cechy charakterystyczne światowej sytuacji gospodarczej w 1948 roku były następujące:

a) produkcja przemysłowa rozwijała się znacznie szybciej niż rolnicza, przekraczając już w ogromnej większości państw europejskich, zwłaszcza środkowo i wschodnio europejskich, poziom 1938 roku, podczas gdy produkcja rolnicza ciągle jeszcze była znacznie niższa od przedwojennej;

b) zatrudnienie utrzymywało się na ogół na bardzo wysokim poziomie, chociaż w krajach kapitalistycznych zaznaczył się wzrost bezrobocia;

c) wydajność pracy była na ogół ciągle jeszcze niższa od przedwojennej, szczególnie w Europie zachodniej;

d) odbudowa zniszczeń wojennych i poprawa gospodarcza w ZSRR, Polsce i innych krajach demokracji ludowej, postępowała zadziwiająco szybko;

e) państwa kapitalistyczne Europy zachodniej, popadały we wzrastającą zależność gospodarczą od Stanów Zjednoczonych:

f) wywołana wojną zmiana struktury bilansów płatniczych na świecie wyrażała się nadal w deficytowości bilansów płatniczych większości państw, szczególnie kapitalistycznych;

g) rozwarte nadal nożyce cen przemysłowych i rolniczych (oraz surowcowych) odbijały się niekorzystnie na bilansach handlowych krajów przemysłowych (szczególnie W. Brytanii);

h) utrzymywała się w zasadzie bilateralna struktura handlu międzynarodowego, pomimo usiłowań przejścia do multilateralizmu (Konferencja Hawańska).

2. Cechy światowej sytuacji walutowej.

Zasadnicze cechy światowej sytuacji walutowej w 1948 r. dają się ująć w następujący sposób:

a) Przez cały omawiany okres trwał nacisk inflacyjny na waluty prawie wszystkich krajów kapitalistycznych nie wyłączając Stanów Zj., wyrażający się w stopniowym spadku wewnętrznej wartości pieniądza.

Wielka powojenna kumulacja potencjalnego popytu na cele publiczne i prywatne (konsumcja prywatna, wydatki administracyjno-budżetowe, wydatki inwestycyjne), przy utrzymującej się nadal niedostatecznej podaży realnej, wywierała na poszczególne waluty nacisk inflacyjny.

We Francji np. przy wzroście obiegu pieniężnego w okresie od września 1947 r. do września 1948 r. o 30%, nastąpił wzrost cen hurtowych o 63%, płac blisko o 70% (w ciągu 1948 r.). W Stanach Zj. przy obiegu pieniądza (gotówkowego i bankowego), utrzymującym się mniej więcej na poziomie 1947 r., ogromnie jednak rozdętym w stosunku do okresu przedwojennęgo (1938 — $ 42,5 mil., wrzesień 1948 r. — $ 169,7 mil.) ceny hurtowe wykazały wzrost o ca 13% przy wzroście dochodu konsumcyjnego o ca 6% i produkcji o ca 8%.

Tendencjom inflacyjnym, poza obawami przed wystąpieniem zjawiska ucieczki od pieniądza, przeciwstawiały się na wewnątrz dążenia do utrzymania równowagi między płacami a cenami i obawa przed zmniejszeniem eksportu, jakie może wywołać konieczność dewaluacji pieniądza.

W następstwie polityki antyinflacyjnej niektóre państwa, jak Stany Zj. i Szwecja, musiały przejść do polityki restrykcji kredytowych; większość państw kapitalistycznych utrzymywała kontrolę konsumcji pod względem ilościowym wzgl. w zakresie cen, częstokroć stosując interwencję na rynku w kierunku stabilizacji cen (W. Brytania, Holandia i in.)

b) Kursy większości walut utrzymywały się na sztywnym poziomie, odbiegającym od parytetu siły kupna — przeważnie wyższym od niego, utrzymywanym dzięki ograniczeniom dewizowym. Na tym

tle powstawały tendencje do kursów specjalnych dla określonych transakcji.

c) Występowały nadal trudności płatnicze, wywoływane zburzeniem struktury produkcji światowej, co wyraziło się najjaskrawiej w tym, że Stany Zjednoczone stały się głównym wierzycielem i dostawcą świata kapitalistycznego. Powstawały stąd ogólne trudności płatnicze, ogniskujące się przejściowo lub fragmentarycznie na pewnych walutach (frank belgijski, frank szwajcarski), ogólnie odczuwane w postaci zjawiska ciasnoty dolarowej (dollar shortage).

Szczególnie ostre trudności płatnicze odczuwała W. Brytania w związku z jej zadłużeniem w Stanach Zjedn. Trudności płatnicze W. Brytanii przyniosły bardzo poważne ograniczenia wymienialności funta szterlinga, pozbawiając handel międzynarodowy od dawna znanego i wprowadzonego środka płatniczego. Zakres swobodnej wymienialności szterlinga ograniczał się do tzw. »schedulet territories«, obejmujących dominia brytyjskie, oprócz Kanady, i brytyjskie imperium kolonialne; reszta świata została podzielona na kraje grupy bilateralnej, szterlinga przelewowego i strefy dolarowej, skrępowane w płatnościach funtowych różnymi i skomplikowanymi przepisami dewizowymi.

Wobec ograniczeń w przelewalności funta szterlinga, praktycznie dolar będący walutą, której brak był odczuwany powszechnie, stał się głównym środkiem płatniczym w obrocie międzynarodowym, skoro funt miał znacznie ograniczone, a inne waluty wymienialne (frank szwajcarski, escudo portugalski) miały lokalne znaczenie.

Trudności płatnicze świata kapitalistycznego wzrastały obejmując w ciągu 1948 r. kraje, które ich przedtem nie odczuwały, przynajmniej w większym stopniu, Szwecję, Unię Płd. Afrykańską i szczególnie jaskrawo — Amerykę Łacińską (Argentynę, Brazylię, Kolumbię, Meksyk, Urugwaj).

d) Występowały jaskrawo tendencje do tezauryzowania złota i dolarów stanowiące następstwo niepewności politycznej i gospodarczej; w następstwie czego szeroko rozwinęły się czarne rynki walutowe z kursami oderwanymi zarówno od kursów oficjalnych jak i od parytetu siły kupna.

e) Od wyżej opisanego tła odcinały się wyraźnie ZSRR i państwa demokracji ludowej. Zarówno wewnętrzna sytuacja walutowa ZSRR jak i jego sytuacja płatnicza przedstawiały się na tle ogólnoświatowym nader pomyślnie.

Radziecka reforma pieniężna z grudnia 1947 r. której skutki dały się w pełni odczuć w 1948 r.:

1) łączyła skoordynowanie zarządzeń dotyczących obrotu pieniężnego z przejściem od systemu kartkowego rozdziału towarów do wolnego handlu socjalistycznego;
2) w oparciu o podstawę planowego systemu cen państwowych, obniżonych w chwili reformy (a nie na podstawie przypadkowo kształtujących się cen rynkowych) stworzyła korzystne warunki gospodarcze do szybkiej zniżki cen;
3) zamieniła niepełnowartościowy rubel na pełnowartościowy; nie stanowiła ona ani dewaluacji ani rewaluacji waluty, nosząc specyficznie socjalistyczny charakter, możliwy tylko w ustroju gospodarki planowej;
4) była zupełnie niezależna pod względem treści i metod, jak również w dziedzinie ustalenia kursu pieniądza, od stanu kapitalistycznego rynku walutowego.

W rezultacie radziecka reforma pieniężna przyniosła, sądząc z danych z końca 1948 r., poważną zniżką cen artykułów konsumcyjnych i wzrost z górą 2-krotny płac realnych.

W obrocie międzynarodowym ZSRR nie doświadczył trudności w dziedzinie kształtowania się jego bilansu handlowego, a sądząc z danych, publikowanych nawet na zachodzie Europy, dysponował w ciągu 1948 r. dużymi awoirami funtowymi i dolarowymi. ZSRR był w stanie okazać pomoc kredytową niektórym krajom demokracji ludowej (Polska ca $ 450 mil. na cele inwestycyjne, Czechosłowacja — pożyczka w złocie i w wolnych walutach, zaproponowana w grudniu 1948 r.) oraz obniżyć odszkodowania należne mu od byłych

europejskich krajów nieprzyjacielskich (Finlandia, Rumunia, Węgry, Bułgaria, Włochy).

f) Oparcie o zdrową i szybko powracającą do równowagi strukturę gospodarczą ZSRR pozwoliło na osiągnięcie przez państwa demokracji ludowej stopnia stabilizacji walutowej, korzystnie odbijającego od sytuacji świata kapitalistycznego w tej dziedzinie. Odczuwane przez państwa demokracji ludowej trudności płatnicze w dolarach i innych walutach stanowią dla nich zagadnienie w pewnym stopniu drugorzędne ze względu na wzrastającą, ściśle gospodarczą, współpracę tych państw zarówno miedzy sobą (należy tu wymienić przede wszystkim bardzo ścisłą i zacieśniającą się współpracę polsko-czechosłowacką, jak również współpracę między Czechosłowacją a Węgrami, Węgrami a Polską itd.), jak też między tymi państwami a ZSRR, wyrażającą się w pomocy, okazywanej przez ZSRR w dziedzinie programów inwestycyjnych w umowach surowcowych i umowach, o obrocie uszlachetniającym, jak np. umowa tekstylna czechosłowacko-radziecka z końca 1948 r., odpowiednie umowy zawarte między ZSRR a Polską, Węgrami, Rumunią itd.

3. Reformy walutowe.

Do radykalnych zarządzeń, mających na celu uzdrowienie nadwyrężonego wojną systemu pieniężnego, należy zaliczyć reformy pieniężne przeprowadzone przez władze okupacyjne w Niemczech i reformy pieniężne Chin kuomintangowskich i ludowych.

W okresie od 20.VI. 1948 r. do 26.VI. 1948 r. **amerykańskie, brytyjskie i francuskie władze okupacyjne w Niemczech** przeprowadziły reformę pieniężną w swoich strefach okupacyjnych, wprowadzając, w miejsce znajdujących się dotychczas w obiegu Reichsmarek, Rentenmarek i marek okupacyjnych, emitowanych przez okupacyjne zarządy wojskowe w Niemczech, jednolitą markę niemiecką (Deutsche Mark). Reforma ta nosiła charakter wybitnie deflacyjny; poza sumami w dawnej walucie niemieckiej, nie przekraczającymi RM 60 na osobę, które zostały wymienione w stosunku 1 : 1, wynoszącymi ca RM 2,7 mlrd. wszelkie inne należności zostały przeliczone w stosunku 10 : 1. Równocześnie z dn. 26.VI. 1948 r. zostało anulowane całe dotychczasowe zadłużenie publiczne Niemiec Zachodnich i wszelkie avoiry niemieckich instytucji i organizacji prawa publicznego. Obieg pieniądza został zredukowany z RM 60 — 80 mlrd. w/g oficjalnych obliczeń szacunkowych władz okupacyjnych (w/g nieoficjalnych szacunków niemieckich niemal dwukrotnie więcej), do sumy ca RM 6 mlrd. Dopuszczalny pułap obiegu pieniężnego został ustalony na DM 10 mlrd. z możliwością przekroczenia go w szczególnych wypadkach o dalszy DM 1 mlrd. Uprawnienia banku emisyjnego otrzymał na prawach monopolu Bank der Deutschen Länder.

Kurs zagraniczny Deutsche Mark został ustalony na DM 1 = $ 0,30.

Spadek kursu nowej marki niemieckiej na wolnych rynkach międzynarodowych do poziomu ca $ 0,06 wskazuje na to, że parytet oficjalny marki zachodniej został ustalony na nierealnej wysokości. Istnienie bardzo poważnego, międzynarodowego czarnego rynku na markę niemiecką, narażającego Niemcy Zachodnie na straty w walutach obcych, szacowane na ca $ 60 — 70 mil. w stosunku rocznym, pozwala zapatrywać się sceptycznie na przyszłość tej marki niemieckiej. Rynek ten opiera się z jednej strony na dążeniu eksporterów niemieckich do tworzenia sobie z ich przychodów eksportowych rezerw w walutach obcych, lokowanych w bankach zagranicznych, z drugiej strony zasyca go prywatna akcja pomocy Niemców amerykańskich i zagranicznych swoim bliskim w Niemczech, polegająca na zakupywaniu marki niemieckiej po niskim kursie na zagranicznych rynkach walutowych i przemycaniu jej z powrotem do Niemiec, co okazuje się transakcją korzystniejszą od oficjalnego przekazu walutowego do Niemiec. Operacje tego czarnego rynku międzynarodowego marką niemiecką są tym niebezpieczniejsze dla jej przyszłości, że według zamierzeń autorów reformy pieniężnej w Niemczech Zachodnich właściwe pokrycie marki niemieckiej miały stworzyć prywatne przekazy dolarowe ze Stanów Zjednoczonych do Niemiec, szacowane na z górą $ 100 mil. rocznie, których miejsce zajął przemyt marki z Niemiec i z powrotem.

W wewnętrznej sytuacji gospodarczej Niemiec Zachodnich wystąpiły na przełomie jesieni i zimy 1948 r. nowe oznaki presji inflacyjnej, świadczące o przynajmniej częściowym niepowodzeniu reformy pieniężnej; mianowicie

dał się zauważyć wzrost cen i szybkości obiegu pieniądza, wzmożenie aktywności czarnego rynku.

W odpowiedzi na jednostronną reformę walutową w Niemczech Zachodnich **radzieckie władze okupacyjne w Niemczech** przeprowadziły dnia 22 i 23 czerwca 1948 r. reformę pieniężną w swojej strefie okupacyjnej, zakończoną ostateczną wymianą dnia 24.VII. 1948 r, dawnego pieniądza niemieckiego, ostemplowanego w specjalny sposób w pierwszej fazie reformy, na nowe »marki niemieckie Niemieckiego Banku Biletowego« (Deutsche Mark der Deutschen Notenbank).

Radziecka reforma pieniężna w Niemczech nosiła również charakter deflacyjny, znacznie jednak łagodniejszy, niż w Zachodnich Niemczech, ze względu na wzięcie w niej w dużym stopniu pod uwagę momentu społecznego. Wymianie w stosunku 1 : 1 podlegały sumy do RM 70 na osobę, prywatne wkłady oszczędnościowe do RM 100, wkłady instytucji publicznych i społecznych, kapitały własne banków i rezerwy przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych w granicach jednotygodniowych obrotów; w stosunku 2 : 1 przeliczono fundusze ubezpieczeń społecznych; w stosunku 5 : 1 prywatne wkłady oszczędnościowe do RM 1.000 i fundusze zakładów ubezpieczeń; w stosunku 10 : 1 wszelkie inne sumy oraz zablokowane rachunki bankowe sprzed 8.V. 1945 r. Sumy w posiadaniu osób prywatnych, przekraczające RM 5.000, podobnie jak salda z rachunków sprzed 8.V. 1945 r., przekraczające RM 3.000, podlegały wypłacie dopiero po zbadaniu ich pochodzenia.

W końcu grudnia 1948 r. salda zablokowane sprzed 8.V. 1945 r. zostały skonwertowane na 25-cioletnią pożyczkę w stosunku 10 : 1. Pożyczka ta została wciągnięta do rejestru bez emisji obligacyj pożyczkowych. Jest ona oprocentowana w wysokości 3% rocznie, poczynając od 1.I. 1949 r. Wypłata odsetek rozpoczyna się od 2.I. 1952 r.; od 2.I. 1959 r. odsetki będą wypłacane za poprzedzający rok z dołu. Salda przekraczające RM 3.000, pozostają nadal zablokowane do czasu wyjaśnienia ich pochodzenia. Salda stanowiące własność banków, zostały unieważnione. Własność obywateli obcych, po przeliczeniu w stosunku 10 : 1, pozostaje nadal zablokowana.

Dotychczasowy bilon został zachowany w obiegu w starej wartości nominalnej.

Szczególna **sytuacja** wytworzyła się **w Berlinie**, który — jako całość — został objęty radzieckimi zarządzeniami o reformie pieniądza z dn. 23.VI. 1948 r. Dnia 24.VI. 1948 r. komendanci zachodnich sektorów okupacyjnych Berlina wprowadzili na swoich terenach markę zachodnią, noszącą specjalne oznaczenie »B«, dopuścili jednak markę wschodnią (radziecką) do płatności za towary reglamentowane i szereg usług.

Nieoficjalny stosunek marki wschodniej do zachodniej kształtował się przez dłuższy czas na poziomie 2 — 4 marek wschodnich za 1 markę zachodnią. Dnia 14.XII. 1948 r. stało się możliwe ustalenie przez radzieckie władze okupacyjne, na podstawie porównania siły nabywczej obu walut niemieckich, ich oficjalnego kursu na poziomie 1,25 mk wschodnich za 1 markę zachodnią.

Zupełnie rozpaczliwa sytuacja gospodarcza **Chin kuomintangowskich** której wyraz m.in. stanowiła deprecjacja dolara chińskiego do poziomu 6 mil. $ chińskich za 1 $ USA w/g kursu z lipca 1948 r. i zupełna ucieczka od pieniądza, skłoniła rząd chiński do ogłoszenia dn. 19.VIII. 1948 r. reformy walutowej. Reforma ta łączyła ostry charakter deflacyjny (wymiana dolara chińskiego na nową walutę w stosunku 3.000.000 : 1) z próbą zmobilizowania w postaci przymusowego wykupu stezauryzowanego złota, srebra i dewiz zagranicznych na cele pokrycia nowej waluty, która otrzymała nazwę »złotego yuana«. Pokrycie złotego yuana miało stanowić przynajmniej w 40% złoto, srebro i waluty zagraniczne; w pozostałych 60% pokrycie stanowił majątek państwa i b. majątek nieprzyjacielski, szacowany na ca $ 300 mil. Posiadanie przez osoby prywatne metali szlachetnych i dewiz zostało zakazane. Równocześnie wprowadzona została ostra kontrola importu, płac itp.

Reforma pieniężna Chin kuomintangowskich nie dała pomyślnych rezultatów. Złoty yuan, którego kurs został ustalony na poziowie $ 1 — yuan 4, spadł w ciągu czterech miesięcy do kursu faktycznego ponad yuan 71 za 1 $.

W celu zahamowania nowej fali dewaluacyjnej rząd Chin kuomintangowskich chwycił się w końcu grudnia 1948 r. zupełnie oryginalnego środka oddziaływania deflacyjnego w postaci sprzedaży osobom prywatnym złota i srebra w sztabach po cenie yuan 2.000 za uncję z tym, że nabywca płaci gotówką yuan 1.000 a drugi tysiąc składa na bankowym rachunku zablokowanym, oprocentowanym w wysokości 2%.

Na obszarach **Chin zajętych przez wojska ludowe** została przeprowadzona z dniem 1.XII. 1948 r. reforma walutowa. Polegała ona na ustanowieniu dla zajętych przez chińską armię ludową obszarów jednego banku emisyjnego (Bank Ludowy Chin Północnych) w miejsce dotychczasowych trzech banków emisyjnych i wymianie na nową walutę dotychczasowych banknotów w stosunku 1 : 100, 1 : 1000 i 1 : 2000 w zależności od tego, który z b. banków emitował je. Pokrycie nowej waluty stanowi produkcja artykułów powszechnego użytku.

4. Procesy dewaluacyjne.

Nacisk inflacyjny spowodował w 1948 roku szereg procesów dewaluacyjnych, z których w pierwszym rzędzie trzeba wymienić 44,5% dewaluację franka francuskiego na mocy dekretu z 26.I.1948 r. o reformie walutowej. Wyżej wymienione zarządzenie francuskie było połączone z reflacyjnym zarządzeniem o wycofaniu z obiegu biletów frankowych, nominalnej wartości fr.fr. 5.000, stanowiących 38% całego obiegu pieniężnego Francji, przy czym procedura wymiany na nowe bilety większych avoirów w wycofanym pieniądzu stanowiła faktyczne zablokowanie, względnie przepadek tych sum. Mimo to proces dewaluacji franka francuskiego nie został wstrzymany, znajdując swój wyraz w zarządzeniu z 17.X. 1948 r. o zmianie kursu franka fr. Zarządzenie to ustaliło kurs franka fr. na poziomie $ 1 = fr.fr. 263,4 (poprzednio — fr.fr. 214,39) tj. na poziomie o ca 22% niższym od kursu po reformie z 26.I. 1948 r. Proces dewaluacji franka francuskiego trwał jednak dalej, sądząc ze stałej zwyżki kursu dolara na legalnym wolnym rynku we Francji, na którym w końcu grudnia 1948 r. dolar był notowany po kursie fr.fr. 317.

Dalej, należy wspomnieć dewaluacje, jawne lub ukryte, w szeregu krajów Ameryki Łacińskiej. Objęły one: Urugwaj (8. 9. 1948 — o ca 15%), Meksyk (po 22. 7. 1948 — o 37%), Argentynę (23. 6. 1948 — o 20% oficjalnie, faktycznie o ca 24%), Kolumbię (propozycja dewaluacji o 20% przedłożona Międzynarodowemu Funduszowi Monetarnemu).

Również przeprowadzona dnia 19. 8. 1948 r. reforma walutowa w Chinach kuomintangowskich nie zapobiegła dalszej dewaluacji pieniądza chińskiego, którego wartość została oficjalnie obniżona w dniu 12. 11. 1948 o 80%.

Swoistą sensację w świecie finansowym wywołała rewaluacja dnia 19. 8. 1948 funta nowozelandzkiego o 25% do parytetu z funtem brytyjskim. Poprzedni kurs NZ £ 125 = £ 100 został wprowadzony w okresie kryzysu 1929—1933 dla przywrócenia konkurencyjności eksportu nowozelandzkiego. W obecnym okresie Nowa Zelandia nie odczuwa trudności eksportowych, natomiast niedostateczne zaopatrzenie rynku wewnętrznego wywołało nacisk inflacyjny i duże niezadowolenie społeczne na tle zarówno niedostatecznej podaży towarowej, jak i zarządzeń antyinflacyjnych. W tych warunkach rząd nowozelandzki postanowił rewaluować walutę swego kraju w celu podniesienia importu.

5. Manewrowanie kursami walut.

W dążeniu do utrzymania gospodarczo uzasadnionego kursu pieniądza Francja i Włochy posługiwały się częściowo wolnym rynkiem na waluty zagraniczne i zróżniczkowanymi kursami walut, ułatwiając sobie w ten sposób manewrowanie kursem pieniądza.

Francja wprowadziła z dniem 2. 2. 1948 r. wolny rynek na złoto i dwie waluty »twarde«: dolar i escudo portugalski, a następnie na początku kwietnia 1948 r. na frank szwajcarski, zasilając ten rynek połową przychodów eksportowych w wyżej wymienionych walutach i przychodami z innych źródeł, jak: lokaty zagraniczne, wpływy turystyczne itp.

Dnia 17. 10. 1948 r. system ten został rozwinięty w ten sposób, że dla transakcji towarowych kurs franka w stosunku do wszystkich innych walut, poza trzema wyżej wymienionymi walutami twardymi, jest ustalany jednolicie na początku każdego miesiąca, na podstawie oficjalnego parytetu każdej z walut do dolara i wypośrodkowanego kursu dolara w Paryżu, stanowiącego średnią arytmetyczną między jego kursem urzędowym a kursem oficjalnego rynku.

System francuski był wzorowany na systemie włoskim opartym na zarządzeniach z 1946 r. i 1947 r. W początkowym okresie 1948 r. wydawało się, że lir włoski osiągnął swój właściwy poziom, skoro kursy — oficjalny i wolnorynkowy utrzymywały się niemal na tej samej wysokości.

Poważne zaburzenia jednak w działaniu włoskiego systemu walutowego wywołała interwencja brytyjska w kierunku przywrócenia na rynku włoskim oficjalnego stosunku funta szterlinga do dolara (£ 1 = $ 4,03). Oderwanie na rynku włoskim kursu funta od kursu dolara nastąpiło w kwietniu 1946 r. z chwilą wpro-

wadzenia we Włoszech wolnego rynku dewizowego. W maju 1948 r. kurs funt—dolar, który na rynku włoskim wynosił w styczniu 1948 r. $ 3,06 za £ 1, ustabilizował się w okresie maj — wrzesień 1948 r. na poziomie $ 3,40. W październiku 1948 r. rząd brytyjski wzmógł nacisk na Włochy w kierunku przywrócenia parytetowego stosunku funta do dolara. Rząd brytyjski motywował swoje żądanie tym, że Włochy zakupując za posiadane funty towary w W. Brytanii lub innych krajach bloku szterlingowego, reeksportują je następnie po cenach konkurencyjnych do Stanów Zjednoczonych, wykorzystując różnicę kursu dolar—funt w W. Brytanii i we Włoszech, zmniejszając w ten sposób eksport własny bloku szterlingowego do Stanów Zjedn. względnie krajów dolarowych. W. Brytania uzależniała również udzielenie Włochom kredytu szterlingowego, w ramach planu płatniczego Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej, od przywrócenia na rynku włoskim parytetowego kursu funta do dolara. Na mocy odpowiedniego porozumienia z końca listopada 1948 r. rząd włoski zobowiązał się do przywrócenia kursu funta, wynoszącego $ 4,03 tj. do podniesienia kursu funta do lirów 2.317. Zawarta umowa oznacza praktycznie odwrót Włoch od dotychczasowej polityki elastycznych kursów dewizowych.

6. Trudności płatnicze.

Trudności płatnicze znajdowały swój wyraz w ograniczeniach transferów walutowych i w konsekwencji, w ograniczeniach importowych względnie forsowaniu eksportu. Trudności te były tak powszechne i znane, że na tym miejscu można ograniczyć się do wzmiankowania wypadków najbardziej jaskrawych.

Dwa, do niedawna najważniejsze ośrodki finansowe Europy, W. Brytania i Francja, znalazły się w sytuacji bliskiej bankructwa. Rezerwy złota i walut Banku **Francji,** które jeszcze w 1944 r. wynosiły ca $ 2,5 mlrd., spadły — po wyczerpaniu innych urzędowych rezerw walutowych i kredytów zagranicznych — do poziomu ca $ 500 mil. w połowie 1948 r. Należy tu jednak zwrócić uwagę na to, że tezauryzacja prywatna we Francji trwa nadal, a prywatne rezerwy złota i walut we Francji są oceniane przez Bank Wypłat Międzynarodowych na ca $ 3 mlrd.

Na przestrzeni czasu od 1945 r. (włącznie) do połowy 1948 r. deficyt bilansu płatniczego Francji wyniósł ca $ 6,4 mlrd. Niedobór został pokryty kredytami zagranicznymi w wysokości $ 3.278 mil. oraz prywatnymi i publicznymi rezerwami złota i dewiz (do maja 1948 r.) w wysokości $ 2,5 mlrd.

O trudnościach płatniczych Francji może dać wyobrażenie fakt wstrzymania przez Francję dnia 3. 8. 1948 r. zakupów węgla brytyjskiego do czasu otrzymania od W. Brytanii zapomóg szterlingowych w ramach Konwencji o Kompensacie i Clearingu Europejskim.

W marcu 1948 r. W. Brytania podjęła końcowe saldo $ 100 mil. z pożyczki amerykańskiej z 1945 r., wynoszącej $ 3,75 mlrd., wyczerpując w ten sposób w ciągu niecałych 20 miesięcy kredyt, którego zużycie obliczano na 3 do 5 lat. W obliczu tej sytuacji rząd brytyjski przeprowadził poważne ograniczenia importu szczególnie dolarowego, a równocześnie rozpoczął ofensywę eksportową w celu uniknięcia dalszej redukcji importu, co oznaczałoby obniżenie i tak już obniżonej, stopy życiowej. Brytyjski program eksportowy przewidywał osiągnięcie po stronie eksportu na koniec 1950 roku poziomu 150% stanu przedwojennego. Program ten nie został w ciągu 1948 r. w pełni wykonany, dając przeciętny roczny poziom eksportu 136%. Import został utrzymany w 1948 r. na poziomie ca 83% w porównaniu do 1938 r., tj. o ca 5% wyżej, niż w 1947 r., a w ramach zaplanowanego poziomu 80% — 85% (1938 = 100).

Powodzenie brytyjskiej kampanii eksportowej stanowi istotnie wielki sukces, wobec stale wzrastającej na niekorzyść W. Brytanii rozpiętości cen eksportowych i importowych (wzrost cen importowych o 11%, a eksportowych o 6% w ciągu 1948 r.).

Wysiłki brytyjskie przyniosły dużą poprawę bilansu płatniczego tego kraju, jakkolwiek wyniki okazały się — głównie na skutek wyżej wymienionego ukształtowania cen — znacznie skromniejsze — niż przewidywane. W ciągu 11 miesięcy 1948 r. deficyt bilansu handlowego W. Brytanii wyniósł £ 406 mil. w porównaniu z £ 553 mil. w takimże okresie 1947 r. Bilans płatniczy W. Brytanii kształtował się również ujemnie. Ubytek złota i dolarów wyniósł w III kw. 1948 r. £ 304 mil. w stosunku rocznym wobec £ 508 mil. w I-szym półroczu 1948 r. (również w stosunku rocznym) i £ 1.024 mil. w 1947 r. Polityka rządu brytyjskiego zmierzała do utrzymania brytyjskich rezerw walutowych w okresie między lipcem 1948 r. a czerwcem 1949 r. na ich poziomie z początku tego okresu (£ 473 mil.), nie uwzględniając wpływów z pomocy marshallowskiej.

W ciągu omawianego roku pogłębiały się trudności płatnicze **Szwecji.** Trudności te, będące dalszym następstwem rewaluacji korony szwedzkiej w 1946 r., spowodowane niemal całkowicie brakiem dolarów, zmusiły rząd szwedzki już w 1947 r. do dwukrotnych redukcji importu. Prawdziwie drastyczny charakter miały jednak redukcje importu dolarowego, wprowadzone dnia 23. 7. 48 r., ograniczające import dolarowy Szwecji w II-gim półroczu 1948 r. do górnego pułapu szw. koron 180 mil., podczas gdy już obcięty szwedzki program importu dolarowego na 1948 r. zamykał się sumą szw. kor. 1.465 mil. Była to redukcja niemal katastrofalna, jeżeli się uwzględni, że zapotrzebowanie Szwecji na sam import opałowy w obciętym już poprzednio planie wyrażał się w II-gim półroczu 1948 r. sumą szw. koron 150 mil. Szwecja musiała chwycić się na wewnątrz radykalnej polityki deflacyjnej, przystępując jednocześnie do zmiany kierunków swego handlu zagranicznego w sensie zaopatrywania się w krajach »miękkowalutowych« i forsowania eksportu do krajów »twardowalutowych«, głównie dolarowych. Polityka ta natrafiała na trudności w postaci wzrostu cen na szwedzkich rynkach importowych i spadku cen na rynkach eksportowych, tj. na objawy identyczne z tymi, na jakie natknęła się W. Brytania przy próbach prowadzenia podobnej polityki. W grudniu 1948 r. rezerwy netto złota i dewiz Banku Szwecji wzrosły do szw. kor. 605 mil. w porównaniu ze stanem szw. kor. 377 mil. w sierpniu tegoż roku, osiągając poziom zbliżony do stanu z grudnia 1947 r. (szw. kor. 724 mil.). Trudno jednak w tej chwili przesądzać, czy objaw ten oznacza trwałą poprawę.

Z krajów pozaeuropejskich w bardzo poważnych trudnościach płatniczych znalazła się w końcu 1948 r. **Unia Płd. Afrykańska.** Trudności te stały się widoczne już na początku 1948 r. Powstały one na tle nadmiernego importu inwestycyjnego i konsumcyjnego tego kraju (1939 — £ 88 mil. 1948 — £ 380 mil.), znacznie przekrającego jego możliwości płatnicze w związku z niekorzystnym dla Unii stosunkiem kosztów własnych wydobycia złota a jego cenami światowymi i zahamowaniem przypływu kapitałów angielskich, spowodowanym nieufnością dla polityki nacjonalistycznego rządu Unii, który objął tam władzę w połowie 1948 r. W konsekwencji według obliczeń wstępnych, deficyt handlowy Unii Płd. Afrykańskiej w obrotach z krajami nieszterlingowymi wyniósł w ciągu 9-ciu pierwszych miesięcy 1948 r. £ 134 mil, Deficyt Unii w obrotach handlowych ze strefą szterlingową wyniósł w tymże okresie w przybliżeniu £ 60 mil. W okresie 9 miesięcy 1948 r. deficyt płatniczy Unii wyniósł szacunkowo £ 55 mil.

Spadek rezerw złota i dolarów Unii, jak również spadek jej rezerw szterlingowych, jakiego nie może zrównoważyć dodatnie saldo jej szterlingowych obrotów kapitałowych, zmusił Unię Płd. Afrykańską do wprowadzenia w grudniu 1948 r. poważnych ograniczeń importu konsumcyjnego, do zaciągnięcia pożyczki $ 10 mil. w Międzynarodowym Funduszu Monetarnym i szukania innych źródeł kredytowych (Szwajcaria).

Oprócz Unii Płd. Afr. trudności płatnicze i towarzyszące im ograniczenia importowe, jako zjawiska nowe dla objętych nimi krajów, dały się wyraźnie odczuć w szeregu krajów **Ameryki Łacińskiej** na czele z Argentyną, która dnia 20.5.1948 r. wprowadziła u siebie pierwsze ograniczenia transferów walutowych, kończąc na całkowitej przymusowej gospodarce dewizowej (25.10.1948 r. 8.12.1948 r.).

Argentyna nie była w Ameryce Łacińskiej odosobniona w dziedzinie przymusowej gospodarki walutowej i trudności płatniczych. Między innymi Meksyk dnia 22.7.1948 r. wstrzymał przejściowo wypłaty zagraniczne, Urugwaj wprowadził w czerwcu 1948 r. kontrolę dewizową.

Trudności płatnicze dotyczyły powszechnie przede wszystkim dolara, w mniejszym stopniu, wzgl. sporadycznie dawał się odczuć brak funta, franka belgijskiego (W. Brytania, Francja Argentyna), franka szwajcarskiego (Holandia, Austria) itp.

Na tle ogólnych trudności płatniczych trzeba wspomnieć o pozytywnych osiągnięciach w tej dziedzinie **Kanady,** która, po okresie kilkumiesięcznych ograniczeń w imporcie z U.S.A. zdołała pokonać swoje trudności dolarowe. Pozytywnie również kształtowała się sytuacja **Danii,** której bilans płatniczy został zrównoważony w końcu 1948 r. i **Austrii,** której bilans płatniczy — głównie dzięki usługom z ruchu tranzytowego i wpływom dolarowym z tytułu wydatków amerykańskich wojsk okupacyjnych — zamknął się w ciągu pierwszych 8 miesięcy 1948 r. saldem dodatnim szyl. 130,3 mil. przy wzroście jej rezerw w walutach twardych z 43% do 68% ogólnego jej zapasu walut zagranicznych na 30.9.1948 r.

7. Rozliczenia wielostronne.

Wprowadzenie bardziej wydajnego i wielostronnego systemu rozliczeń międzynarodowych stanowiło od dawna naczelne zagadnienie dla wszystkich zainteresowanych w rozwoju obrotów międzynarodowych.

Systemem rozliczeń bilateralnych, który oddawał duże usługi w okresie wojny i bezpośrednio po niej, ma jednak wady, oddziałujące hamująco na obroty międzynarodowe. Mianowicie w systemie tym powstają w obrotach między kontrahentami niewyrównane salda, których likwidacja jest bardzo trudna lub niemożliwa bez wprowadzenia do obrotu handlowego sztucznych elementów w postaci kształtowania obrotu (jego redukcji lub podtrzymywania) nie na podstawie rzeczywistych potrzeb gospodarczych, lecz na podstawie wymogów technicznych zrównoważenia obrotów między partnerami. Wobec trudności wyrównania wzajemnych obrotów powstaje w systemie bilateralnym tendencja do wytwarzania się permanentnego zadłużenia lub permanentnych wierzytelności. Poza tym obrót kapitałowy w ramach systemu dwustronnego jest bardzo utrudniony.

Istnieją próby częściowego rozwiązania zagadnienia uwielostronnienia obrotów międzynarodowych drogą wykorzystania amerykańskiej pomocy dolarowej dla 16 państw Europy zachodniej, objętych planem Marshalla. Pewna część nieodpłatnej pomocy amerykańskiej została uzależniona od udzielenia przez kraje marshallowskie ich dłużnikom europejskim zapomóg w swoich własnych walutach. W ten sposób dla celów ułatwienia handlu wewnętrzno-europejskiego nadano części nieodpłatnej amerykańskiej pomocy dolarowej charakter pośrednio odpłatny. Dłużnicy europejscy, biorący udział w planie Marshalla, otrzymali prawo do obciążania rachunków, otwartych dla nich przez ich wierzycieli marshallowskich, t. zw. »drawing—rights«.

Wszystkie państwa marshallowskie (oprócz Szwajcarii i Portugalii) otrzymały od swoich wierzycieli zapomogi, odpowiadające mniej więcej wysokości ich sald biernych w obrotach handlowych z odpowiednimi partnerami; wszystkie te państwa, oprócz wyżej wymienionych i Grecji, udzieliły wzajemnie zapomóg swoim dłużnikom.

Ogólna suma tych zapomóg w walutach europejskich wyniosła równowartość $ 810,4 mil. na okres od 1.10.1948 r. do 30.4.49 r. Do schematu rozliczeniowego zostały ponadto włączone pewne istniejące salda czynne (przeważnie szterlingowe), które winny zostać wykorzystane przez wierzycieli przed uruchomieniem odpowiednich im »drawing-rights«.

W rozszerzeniu t. zw. brukselkiej umowy o kompensacie wielostronnej z dnia 18,11.1947 r., obejmującej Unię Belgijsko-Luksemburską, Francję, Włochy i Holandię, państwa objęte planem Marshalla, zawarły 16.10.1948 r. ze skutkiem wstecz od 1.10.1948 r. jednoroczną na razie Konwencję o Kompensacie i Clearingu Europejskim, powierzając rozliczenia techniczne Bankowi Wypłat Międzynarodowych. W ramach tej konwencji podlegają rozliczeniu zarówno »drawing-rights« jak i salda z transakcji bieżących, z wyjątkiem pewnych sald takich, jak salda, służące do wyrównania wahań sezonowych (working balances), salda swobodnie wymienialne względnie zarezerwowane dla celów specjalnych na mocy porozumień dwustronnych.

Omawiana konwencja wprowadziła dwa typy rozliczeń: kompensatę I-szej kategorii, prowadzącą do całkowitej redukcji sald, istniejących w pewnej grupie państw, objętych tą operacją, i kompensatę II-giej kategorii, w której operacje kompensacyjne dają w wyniku wzrost pewnych sald, lub powstanie nowych. Kompensata I-ej kategorii jest automatyczna i obowiązkowa dla wszystkich członków konwencji (z wyjątkiem Szwajcarii i Portugalii); kompensata II-ej kategorii jest fakultatywna dla wszystkich członków.

Omawiany system, w ramach którego Bank Wypłat Międzynarodowych przeprowadził do drugiej połowy grudnia 1948 r. rozliczenia na sumę ca $ 124 mil., jest organicznie związany z marshallowską pomocą dolarową i nie ma w tej chwili danych, które by pozwalały przewidywać jego funkcjonowanie po ustaniu tej pomocy.

8. Złoto.

W omawianym okresie 1948 r. rola złota nie uległa zmianie. Złoto wyszło, przynajmniej w Europie, całkowicie z obiegu pieniężnego. Charakter niejako symboliczny w tej dziedzinie miało wstrzymanie sprzedaży monet złotych przez Szwajcarię, jako ostatni kraj europejski, który praktykował jeszcze wolnorynkowe transakcje monetami złotymi.

Płatności międzynarodowe w złocie należały do wyjątków spotykanych jedynie, i to rzadko,

w rozliczeniach t. zw. szpic umów handlowych względnie płatniczych, jak np. rozliczenia W. Brytanii z Belgią, lub na przełomie jesieni i zimy 1948 r. w wypadku transferów złota z Holandii i W. Brytanii do Szwajcarii.

Światowe rezerwy złota znajdowały się nadal w rękach Stanów Zjednoczonych i ZSRR; Stany dysponowały w listopadzie 1948 r. z górą 60% znanych światowych rezerw złota, jakkolwiek w ciągu omawianego okresu zmniejszył się dopływ złota do Stanów (w związku z pomocą dolarową zagranicy, poprawą bilansu handlowego szeregu krajów w obrotach ze Stanami, jak również w związku z dalszym spadkiem rezerw złota w szeregu krajów, które nie mogą już dokonywać płatności w złocie). Wzrost rezerw złota Stanów Zjednoczonych w 1947 r. wyraził się równowartością $ 2.225 mil.; do dnia 15.12.1948 r. wyniósł on $ 1.507 mil., podnosząc rezerwy złota Stanów do sumy $ 24.230 mil. i przekraczając nadal produkcję światową, wynoszącą w okresie 1936 — 1948 r. przeciętnie nieco ponad $ 1 mlrd. rocznie.

Wobec tego, że praktycznie jedynym nabywcą światowej produkcji złota były nadal Stany Zjednoczone utrzymujące cenę tego kruszcu na przedwojennym poziomie $ 35 za 1 uncję, kopalnie złota znalazły się w związku z powojennym wzrostem kosztów własnych w sytuacji tym trudniejszej, że Międzynarodowy Fundusz Monetarny sprzeciwia się wszelkim formom popierania przemysłu wydobycia złota, jak subwencje itp.

Wobec dużego popytu tezauryzacyjnego na złoto, wywołanego ogólnym niepokojem gospodarczym i politycznym, ceny złota na wolnych rynkach kształtują się znacznie powyżej oficjalnego poziomu ($ 35 za uncję), osiągając na rynkach azjatyckich (Maçao, Bombay, Bangkok) ceny $ 95 do $ 96. Rynki te zaopatrują się nie tylko od producentów i prywatnych posiadaczy złota, ponieważ niektóre banki centralne (np. Bank Meksyku) sprzedawały złoto na wolnych rynkach międzynarodowych, by zdobyć odpowiednio tanią walutę zagraniczną, szczególnie dolary. W ciągu 1948 r. nieoficjalne europejskie obroty złotem koncentrowały się w Szwajcarii w tzw. wolnej strefie do chwili wydania przez rząd szwajcarski zakazu transakcji złotem na terenie Szwajcarii z dniem 1.1.1949 r., jak również złotem znajdującym się w tranzycie przez Szwajcarię.

Szereg państw (np. Francja, Belgia), pragnąc zapobiec ucieczce złota, względnie zneutralizować nieco działanie czarnego rynku na złoto, wprowadziło manewrowane legalne wolne rynki na ten kruszec, dopuszczając na nich transakcje złotem, szczególnie produkowanym na ich terytoriach, po cenach wyższych od światowej ceny oficjalnej.

9. Sytuacja dolarowa.

Dolar pełnił w ciągu 1948 r. nadal rolę światowego miernika wartości, światowego środka płatniczego i środka przechowywania wartości. Jako reakcja na zaburzenia gospodarcze wzrastał niemal powszechnie jego kurs na wolnych rynkach światowych z wyjątkiem Szwajcarii, gdzie utrzymywał się poniżej kursu oficjalnego. Wzrost ten nie znajdował jednak uzasadnienia w wewnętrznej sytuacji dolara, wystawionego w ciągu 1948 r. na wzrastającą wewnętrzną presję inflacyjną, której zwalczanie zmusiło ostatecznie rząd Stanów Zjednoczonych do wniesienia w styczniu 1949 r. projektów ustaw o przywróceniu kontroli cen i płac oraz tp. zarządzeń antyinflacyjnych.

Trwający nadal w omawianym okresie ogromny popyt na dolara i jako strona odwrotna zagadnienia, światowa ciasnota dolarowa, były wywołane:

- zmniejszeniem zdolności eksportowej krajów Europy zachodniej;
- okolicznością, że Stany Zjednoczone stały się generalnym wierzycielem świata kapitalistycznego;
- wzmożonymi zakupami większości państw świata w Stanach Zjednoczonych w następstwie (w dużym stopniu przejściowego) uzależnienia świata kapitalistycznego od aparatu produkcyjnego Stanów;
- łatwością i swobodą w operowaniu dolarem na rynkach świata i zapotrzebowaniem dolara na zakupy specjalne (towarów o bardzo niedostatecznej podaży), wywołanym tym, że eksporterzy tych towarów dążą do sprzedawania ich za ogólnie poszukiwane dolary.

Zainicjowana po wojnie przez Stany Zjednoczone akcja pomocy zagranicy, ujęta prawnie w amerykańskiej Ustawie Pomocy Zagranicy z 3.4.1948 r., stanowi skoordynowanie amerykańskiej pomocy gospodarczej w sposób umożliwiający Stanom Zjednoczonym nadanie jej jednolitego kierunku politycznego i gospodarczego. Główny nacisk Stanów w tej dziedzinie zogniskował się w ciągu 1948 r. na tzw. programie odbudowy Europy (plan Marshalla).

Z punktu widzenia walutowego plan Marshalla pomyślany był jako sfinansowanie funduszami dolarowymi niedoborów bilansów handlowych państw objętych tym planem.

W toku realizacji planu Marshalla ujawnił się wyraźnie jego charakter polityczny, łączący z obroną kapitalizmu obronę interesów gospodarczych i politycznych Stanów Zjednoczonych. Stał się on z jednej strony narzędziem wywierania presji na politykę ogólną i gospodarczą państw objętych tym planem, w sensie uzgadniania jej z odpowiednimi założeniami politycznymi Stanów, jak również środkiem zabezpieczenia rynków zbytu dla przemysłu amerykańskiego i zapewnienia temu przemysłowi dostaw trudnych do zdobycia surowców (plan dostaw surowców, przede wszystkim wojennych, z państw marshallowskich do Stanów, współpracy tych państw w zakupywaniu przez Stany takich surowców z państw, nie objętych planem Marshalla, oraz projekty rozwoju produkcji surowców, których brak odczuwają Stany Zjednoczone).

Z punktu widzenia gospodarczego pomoc marshallowska, jest niewystarczająca, jeżeli się uwzględni, że deficyt dolarowy Europy był szacowany na 1948 r. przez Komisję Europejską ONZ na $ 7.5 mlrd. Znaczenie pomocy marshallowskiej zmniejsza w dodatku ta okoliczność (w jeszcze w większym stopniu dotycząca innych form amerykańskiej pomocy zagranicy), że według danych szacunkowych do 30.9.1948 r. ponad 55% sum marshallowskich zostało użyte na zakupy w Stanach Zjednoczonych, co znaczy, że odpowiednie sumy dolarowe powróciły po jednorazowym obrocie do Stanów Zjednoczonych, a mniej niż połowa została wydatkowana poza Stanami,tworząc właściwy »zastrzyk dolarowy« dla cierpiącego na anemię dolarową świata.

Przypływ dolarów do gospodarstwa światowego z tytułu pomocy dolarowej zagranicy (plan Marshalla, pomoc Chinom, Grecji, Turcji, tymczasowa pomoc przedmarshallowska Francji, Włochom i Austrii, pomoc dla instytucji międzynarodowych itp.), można szacować w 1948 r. na ca 6,5 mlrd., znikomą w porównaniu z potrzebami dolarowymi świata. Sumę tę należy powiększyć o kredyty amerykańskie Banku Eksportowo - Importowego (Export - Import Bank).

Żadna forma pomocy amerykańskiej, bez względu na czas jej trwania, nie może stanowić rozwiązania zagadnienia światowego braku dolarów po ustaniu pomocy. Może mu zaradzić zmniejszenie importu reszty świata ze Stanów Zjednoczonych, lub wzrost eksportu do Stanów. Oba te procesy były widoczne w ciągu 1948 r., jakkolwiek w rozmiarach tak nieznacznych, że wyciąganie z nich dalej idących wniosków byłoby co najmniej przedwczesne.

Wśród tendencji do gospodarczego uniezależnienia się świata od Stanów Zjednoczonych należy wspomnieć projekty ożywienia wymiany gospodarczej między Europą wschodnią a zachodnią, które znalazły swój wyraz oficjalny w odpowiedniej uchwale z dnia 1.10.1948 r. powziętej na specjalnej konferencji, zwołanej przez Komisję Gospodarczą ONZ. Projekt ten jednak wskutek oporu ze strony niektórych państw nie wszedł dodychczas w stadium realizacji.

W każdym razie należy zanotować, że eksport ze Stanów Zjednoczonych w III-im kw. 1948 r. kształtował się w stosunku rocznym o ca 30% poniżej swego poziomu szczytowego, osiągniętego w 1947 r. i o ca 24% poniżej przeciętnej z tegoż roku.Tymczasem import do Stanów Zjednoczonych utrzymał się mniej więcej na tym samym poziomie (z wyjątkiem importu z ZSRR i Europy wschodniej, wykazującego lekki wzrost). Jakkolwiek więc udział procentowy importu w całości obrotów zagranicznych Stanów Zjednoczonych wzrastał, w liczbach bezwzględnych jednak utrzymywał się on na poziomie blisko czterokrotnie niższym od poziomu, przy którym — przypuszczalnie — zostałyby usunięte trudności dolarowe Europy.

10. Sytuacja funta szterlinga.

Druga waluta światowa, funt szterling, w ciągu 1948 r. walcząc z ogromnymi trudnościami, powoli odzyskiwała swoje poprzednie znaczenie jakie miała przed drugą wojną światową. Pogłoski o dewaluacji funta (jeszcze w I-ej połowie 1948 r. uważanej w Stanach Zjednoczonych za pewną) zupełnie ucichły. Kurs funta przelewowego (transferable account sterling) zwyżkował w ciągu roku w Nowym Yorku z $ 3.20 na $ 3.50. Kurs banknotów szterlingowych zwyżkował w tymże czasie również w Nowym Yorku z $ 2.80 do $ 3.60, w Zurichu z szw. fr. 9.50 do szw. fr. 12.25. W Hong-Kongu funt podniósł się w operacjach wolnowalutowych z $ 2.80 do $ 3.10. Podobna poprawa kursu funta zaznaczyła się na większości rynków, skąd można wnosić o poprawie sytuacji funta, jakkolwiek w poszczególnych wypadkach zmia-

ny kursu funta stanowić mogą odbicie warunków lokalnych. Szczególnie uległa wzmocnieniu sytuacja funta w Europie. Wśród czynników jakie wywołały te dodatnie objawy w położeniu szterlinga należy — poza poprawą bilansu płatniczego W. Brytanii — wymienić przede wszystkim wzrost zaufania do polityki finansowej W. Brytanii oraz ułatwienia techniczne w manipulacji funtem. Tym niemniej trudności funta, w postaci deficytu dolarowego strefy szterlingowej i immobilizowania funta przez niektóre kraje wierzycielskie, nadal jeszcze nie zostały usunięte.

Trudności i zmiany jakie występowały w 1948 r. w ramach bloku szterlingowego nie zmieniły jego dotychczasowej struktury. Zmiany organizacyjne w bloku szterlingowym objęły m. in. wystąpienie z grupy III (szterlinga przelewowego) Belgii, Portugalii, Argentyny, Urugwaju, Brazylii, Palestyny, Wysp Faroerskich i Tangeru, oznaczając dalsze zmniejszenie stopnia przelewalności funta, czego nie może powetować przyjęcie Włoch do grupy »transferable account«.

W drugiej połowie 1948 r. wystąpiła wyraźna tendencja — której znaczenia dla wzmocnienia wewnętrznej struktury bloku szterlingowego nie można nie doceniać — do występowania właściwego ośrodka organizacyjnego bloku. tj. grupy krajów, stanowiących t. zw. »scheduled territories«, jako jednego partnera w umowach handlowych i płatniczych ze światem zewnętrznym, jak to miało miejsce wobec Japonii) ustalenie wspólnego programu obrotów handlowych na 1949 r. z tym krajem) i w wypadku umowy ze Szwecją,

11. Fundusz Monetarny.

Obie t. zw. instytucje bretton-wood'skie t. j. Międzynarodowy Fundusz Monetarny i Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju nadal nie wyszły w ciągu 1948 r. poza zakres ograniczonej i jednostronnej działalności, nie spełniając pokładanych w nich nadziei, jako samodzielnych czynników wyjścia z obecnych trudności gospodarczych świata. Obie te instytucje zresztą — dysponowały zbyt małymi środkami i w zbyt dużym stopniu zależały od pomocy Stanów Zjednoczonych, by mogły nabrać szerszego znaczenia względnie odegrać bardziej samodzielną rolę. W konsekwencji obie te instytucje stały się czynnikiem komplementarnym dla amerykańskiej światowej akcji gospodarczej i politycznej.

Międzynarodowy Fundusz Monetarny, który zajmował się niewielkimi transakcjami dolarowymi, po uchwaleniu amerykańskiej Ustawy o Współpracy Gospodarczej, wstrzymał sprzedaż dolarów państwom objętym planem Marshalla, przeprowadzając po tym terminie kilka niedużych transakcji dolarowych z państwami pozaeuropejskimi. Dnia 10. 12. 1948 r. Międzynarodowy Fundusz Monetarny osłabił przyjętą przez siebie zasadę nieprzeprowadzania transakcji dolarowych z krajami marshallowskimi, sprzedając Norwegii dolary za złoto. Ogólnie, w okresie od 1. 3. 1947 r. do 30. 9. 1949 r. Międzynarodowy Fundusz Monetarny sprzedał 12 krajom członkowskim walut za sumę $ 640 mil., z czego dolarów 622,4 mil., franków belg. 500 mil. i funtów 1,5 mil. Sumy te należy powiększyć o dokonane w ostatnim kwartale 1948 r. transakcje dolarowe na sumę ca $ 25,06 mil. z Norwegią, Unią Płd. Afrykańską, Indiami i kilkoma państwami Ameryki Łacińskiej.

W dziedzinie swojej ogólnej polityki pieniężnej Międzynarodowy Fundusz Monetarny dążył do utrzymania cen złota na wysokości $ 35 za uncję, wypowiedział się na rzecz ostrożnej, indywidualnej dewaluacji poszczególnych walut, główny jednak nacisk kładł na uporządkowanie sytuacji walutowej Ameryki Łacińskiej i zahamowanie występujących tam tendencji inflacyjnych. W związku z poparciem dla polityki dewaluacyjnej Międzynarodowy Fundusz Monetarny ograniczał swoje transakcje walutowe do wypadków interwencji, koniecznej dla złagodzenia procesów dewaluacyjnych, zastrzegając się przeciwko używaniu jego usług do celów zapobiegania nieuniknionej dewaluacji.

12. Bank Odbudowy i Rozwoju.

W omawianym okresie 1948 r. Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju przeprowadził względnie projektował przeprowadzenie szeregu nowego typu operacji finansowych, udzielając po raz pierwszy kredytów przedsiębiorstwom prywatnym oraz gwarantując takie pożyczki, udzielane przez banki amerykańskie. Taką pożyczkę amerykańskich banków prywatnych otrzymała Holandia dla 4-ch holenderskich towarzystw okrętowych. Ogólna suma pożyczek udzielonych przez ten bank wzrosła na koniec III kwartału 1948 r. do sumy ca $ 515 mil., z czego kredytobiorcy wykorzystali ca $ 470 mil., zużytych przeważnie (ca 80%) na zakupy w Stanach Zjednoczonych.

W ciągu 1948 r. Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju udzielił pożyczek Chile — $ 16 mil. i Holandii — $ ca 16 mil.

Polityka Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju streszczała się w tym czasie w uzupełnieniu planu Marshalla drogą finansowania w krajach marshallowskich specjalnych inwestycji uzupełniających. Tego rodzaju polityka była przedmiotem krytyki na Radzie Gubernatorów ze strony przedstawicieli Polski i innych krajów.

Również charakter uzupełniający dla planu Marshalla nosiły projekty Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju udzielania kredytów krajom Europy wschodniej na rozwój wymiany handlowej między wschodem i zachodem Europy. Projekt udzielenia — niewielkiej zresztą — pożyczki $ 6—8 mil. (uzupełnionej pożyczką w walutach europejskich) na cele rozwoju gospodarki leśnej Austrii, Czechosłowacji, Jugosławii, Finlandii i Polski jest ściśle związany z dostawami przez te kraje drewna 6-ciu państwom Europy zachodniej. Projekt ten nie został zralizowany.

W dziedzinie rozbudowy krajów gospodarczo zacofanych Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju zwrócił głowne wysiłki na rozbudowę krajów Ameryki Łacińskiej (przede wszystkim Chile, Brazylia, Meksyk). Ostatnio również dało się zauważyć zainteresowanie Banku Dalekim Wschodem (Filipiny, Syjam).

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA ZA MIESIĄC GRUDZIEŃ 1948 R. i STYCZEŃ 1949 R.

W miesiącu styczniu br. i grudniu 1948 r. opublikowane zostały w Dzienniku Ustaw R. P. następujące ważniejsze ustawy, dekrety i rozporządzenia z zakresu finansowo-gospodarczego:

1. Dekret z dnia 25 października 1948 r. o zasadach i trybie likwidacji niektórych przedsiębiorstw bankowych — Dz. Ust. R. P. Nr 52 poz. 410.

Dekret określa tryb likwidacji przedsiębiorstw bankowych powstałych przed 1. 9. 1939 r. (za wyjątkiem będących w toku upadłości), z których część ulega reorganizacji na zasadach dekretu o reformie bankowej z dnia 25. 10. 1948 r. (pkt. 3).

2. Dekret z dnia 25 października 1948 r. o zasadach i trybie likwidacji niektórych instytucyj kredytu długoterminowego — Dz. Ust. R. P. Nr 52 poz. 411.

Dekret reguluje likwidację wszystkich Towarzystw Kredytowych Ziemskich i Miejskich, likwidacja powierzona zostaje Bankowi Gospodarstwa Krajowego.

3. Dekret z dnia 25 października 1948 r. o reformie bankowej — Dz. Ust. R. P. Nr 52 poz. 412.

Postanowienia tego dekretu zostały omówione w Nr 11/1948 »Wiadomości NBP« w artykule Dr. M. Orłowskiego.

4. Dekret z dnia 25. 10. 1948 r. o podatku obrotowym — Dz. Ust. Nr 52 poz. 413.

Dekret ustala nowe podstawy podatku od obrotu i uchyla dotychczas obowiązujące przepisy dekretu z dnia 21. 12. 1945 r. (Dz. Ust. R. P. z 1946 r., Nr 3 poz. 23) i ustawy z dnia 25. 2. 1948 r. (Dz. Ust. R. P. Nr 12/1948 poz. 94).

5. Dekret z dnia 25 października 1948 r. o podatku dochodowym — Dz. Ust. R. P. Nr 52 poz. 414.

Dekret ustala nowe podstawy podatku dochodowego i uchyla dotyczasowe przepisy dekretu z dnia 8. 1. 1946 r. (Dz. Ust. R. P.z 1947 r. Nr 25 poz. 99).

6. Dekret z dnia 25 października 1948 r. o zmianie ustawy z dnia 30 stycznia 1948 r. o obowiązku społecznego oszczędzania — Dz. Ust. R. P. Nr 52 poz. 415.

W związku z nowelizacją przepisów podatku dochodowego dekret ten zmienia postanowienia pkt. 1 art. 2, pkt. pkt. 1, 4 i 6 art. 3, ust. 4 art. 10, art. 25, ust. 1 art. 27 ustawy z dnia 30 stycznia 1948 r. o obowiązku społecznego oszczędzania (Dz. Ust. R. P. Nr 10 poz. 74), dostosowując te postanowienia do zmienionych norm podatku dochodowego.

7. Dekret z dnia 25 października 1948 r. o zmianie dekretu z dnia 20 marca 1946 r. o podatkach komunalnych — Dz. Ust. R. P. Nr 52 poz. 416.

Dekret ten nowelizuje postanowienia art. 10 dekretu z dnia 20. 3. 1946 r. o podatkach ko-

munalnych (Dz. Ust. R. P. Nr 40/1947 poz. 198, Nr 21/1948 poz. 142 i Nr 41/1948 poz. 297).

8. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 27. 10. 1948 r. — w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 9 lutego 1948 r. o wypuszczeniu IV emisji biletów skarbowych — Dz. Ust. R. P. Nr 53 poz. 423.

Rozporządzanie powyższe zmieniło przepisy § 3 rozp. Ministra Skarbu z dnia 9 lutego 1948 r. (Dz. Ust. R. P. Nr 9 poz. 66).

9. Ustawa z dnia 28 października 1948 r. o zakładach społecznych służby zdrowia i planowej gospodarce w służbie zdrowia — Dz. Ust. R. P. Nr 55 poz. 434.

W myśl przepisów tej ustawy budżety zakładów społecznych służby zdrowia i inne w zakresie lecznictwa i zapobiegania chorobom opracowuje się i ustala przy współudziale i po wysłuchaniu opinii Ministra Zdrowia lub władz mu podległych. Minister Zdrowia łącznie z właściwymi ministrami sporządza projekt finansowania szczegółowego planu gospodarczego w zakresie służby zdrowia ze wskazaniem odpowiednich planów finansowych, z jakich wydatki te mają być pokryte. W przypadkach, gdy w związku z wykonywaniem ustawowych zadań instytucje utrzymujące zakłady społeczne służby zdrowia, musiałyby ponosić wydatki przekraczające ich możliwości finansowe—otrzymują one odpowiednią pomoc ze Skarbu Państwa w ramach kredytów na ten cel przewidzianych w budżecie.

10. Ustawa z dnia 18 listopada 1948 r. o zmianie dekretu z dnia 28.X.1947 r. o dochodzeniu roszczeń z weksli wystawionych przed dniem 9 maja 1945 r. — Dz. Ust. R. P. Nr 57 poz. 451.

Ustawa powyższa przesuwa termin rozpoczęcia biegu przedawnienia weksli wystawionych przed dniem 9 maja 1945 r. i płatnych przed 1 stycznia 1948 r., na dzień 1 stycznia 1948 r., a w pewnych przypadkach nawet na dzień 1 stycznia 1950 r.

11. Ustawa z dnia 18 listopada 1948 r. o przejściu na własność Państwa niektórych lasów i innych gruntów samorządowych — Dz. Ust. R. P. Nr 57 poz. 456.

12. Ustawa z dnia 18 listopada 1948 r. o dodatkowych kredytach do bydżetu na okres od 1 stycznia 1948 r. do 31 grudnia 1948 r. — Dz. Ust. R. P. Nr 57 poz. 457.

Na podstawie tej ustawy wydatki w budżecie na 1948 r. zostały zwiększone w grupie A o kwotę 48.468.599.000 zł, w grupie B o 1.668.346.000 zł, a w grupie »Budżet Majątkowy» o 153.358.000 zł. Pokrycie tych wydatków ustawa przewidziała w dodatkowej wpłacie w dochodach grypy A oraz w ogólnej nadwyżce budżetowej.

13. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 8 listopada 1948 r. w sprawie wykonania dekretu z dnia 3 lutego 1947 r. od nabycia praw majątkowych — Dz. Ust. R. P. Nr 59 poz. 468.

14. Rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 8 listopada 1948 r. w sprawie wykonania dekretu z dnia 3 lutego 1947 r. o opłacie skarbowej — Dz. Ust. R. P. Nr. 59 poz. 469.

15. Rozporządzenie Ministrów Skarbu i Ziem Odzyskanych z dnia 23 grudnia 1948 r. o zakresie działania i organizacji urzędów likwidacyjnych — Dz. Ust. R.P. Nr 62, poz. 485—

Rozporządzenie powyższe zmienia dotychczasowe podstawy prawne urzędów likwidacyjnych (por. Monitor Polski Nr 51 poz. 90 z 1946 r. i Dz. Ust. R. P. Nr. 64 poz. 350 z 1946 r.).

16. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 27 grudnia 1948 r. o organizacji i zakresie działania komisyj odwoławczych przy izbach skarbowych — Dz. Ust. R. P. Nr 62 poz. 489.

17. Ustawa z dnia 18 listopada 1948 r. o dostawach, robotach i usługach na rzecz Skarbu Państwa, samorządu oraz niektórych kategorii osób prawnych — Dz. Ust. R. P Nr 63 poz. 494.

Ustawa dotyczy dostaw, robót i usług na rzecz przedsiębiorstw uspołecznionych szczegółowo wymienionych w art 1. Przedsiębiorstwa państwowe, samorządowe, będące pod ich zarządem, państwowo-spółdzielcze i centrale spółdzielczo-państwowe otrzymują zamówienia w trybie bezprzetargowym, inne w zasadzie w drodze pisemnego przetargu nieograniczonego.

W przepisach przechodnich uchylona została ustawa z dnia 15. II. 1933 r. o dostawach i robotach na rzecz Skarbu Państwa, samorządu oraz osób prawa publicznego (Dz. Ust. R. P Nr 19 poz. 127.).

Nakładem „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ ukazały się następujące wydawnictwa i są do nabycia we wszystkich księgarniach.
Skład Główny: Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik“, Warszawa, Srebrna 12.

I

Dr M. R. WYCZAŁKOWSKI

INSTYTUCJE GOSPODARCZE NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

1946 r. Str. 64

II

Dr JÓZEF ŚWIDROWSKI

ISTOTA I SPOSOBY DOKONYWANIA ZAPŁAT MIĘDZYNARODOWYCH

1947 r. Str. 146

III

Dr KAZIMIERZ SECOMSKI

PODSTAWY POLITYKI INWESTYCYJNEJ

1947 r. Cz. I, II, i III.

IV

TADEUSZ DIETRICH

„ELEMENTY POLITYKI FINANSOWEJ POLSKI WSPÓŁCZESNEJ’

1947 r. Str. 71

V

W. BATYRIEW, M. USOSKIN

SYSTEM BANKOWY Z. S. R. R.

Ukaże się w sprzedaży w najbliższych dniach

Prenumerata kwartalna zł 300.—. Wpłaty przekazami pocztowymi, lub w instytucjach bankowych na rachunek żyrowy „Wiadomości Narodowego Banku Polskiego“ w Wydziale Zagranicznym N. B. P. w Warszawie oraz w Urzędach Pocztowych na P. K. O. na konto „Wiadomości N. B. P.“ Warszawa Nr 1 — 6753. W treści przekazu pocztowego, bankowego lub na P. K. O. należy podać: „Wiadomości N. B. P.“ prenumerata oraz nazwisko i adres prenumeratora.

Wydawca: **Narodowy Bank Polski**

Redakcja i Administracja: **Narodowy Bank Polski**, Wydział Ekonomiczny, Warszawa, Fredry 6.

Drukarnia Narodowego Banku Polskiego Nakład 3.000 — wym. 61 × 86, kl. V. 70 gr. Zam. 175. Nr B. — 71898